

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

ГОСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ
І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ
МІСЯЧНИК

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

Суспільно-політичний
і науково-літературний
місячник

Видає
Українська Видавнича Спілка

LIBERATION PATH

Ukrainian Political,
Social, Scientific & Literary
Magazine

Published monthly by
Ukrainian Publishers Ltd.

A REFEREED

No. 2 (419), February, 1983, Vol. XXXVI

Редагує Колегія

Відповідальний Редактор — Ілля Дмитрів
Заступник Відповідального Редактора — М. В. Поврозник
Члени Редакційної Колегії:
проф. д-р Г. Васькович, проф. д-р С. Галамай, Ю. Заблоцький,
проф. д-р М. Кушнір, інж. В. Олеськів, ред. Л. Полтава,
проф. Б. Романенчук, д-р Б. Стебельський, проф. П. Цимбалістий.

Редакція і Адміністрація
200, Liverpool Road, London, N1 1LF, Tel.: 607 6266/7

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ »ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ« НА 1983-й РІК

Країна	Річна передплата	Піврічна передплата	Чвертрічна передплата	Окреме число
Австралія	30 дол.	15 дол.	8 дол.	3 дол.
Австрія	500 шіл.	260 шіл.	150 шіл.	55 шіл.
Аргентина	250.000 пез.	125.000 пез.	70.000 пез.	25.000 пез.
Бельгія	1,200 бфр.	650 бфр.	400 бфр.	150 бфр.
В. Британія	15 ф.	8 ф.	4.50 ф.	1.50 ф.
Канада	40 дол.	22 дол.	12 дол.	4 дол.
США	35 дол.	20 дол.	12 дол.	3.50 дол.
Німеччина	70 н.м.	40 н.м.	25 н.м.	8 н.м.
Франція	150 фр.	80 фр.	50 фр.	20 фр.
Швеція	150 кор.	80 кор.	50 кор.	20 кор.

В інших країнах — рівновартість американських доларів.

Передплату просимо ласкаво вносити наперед, безпосередньо на адресу Адміністрації »Визвольного Шляху« в Лондоні, або, якщо це Вам вигідніше — на адреси наших Заступників як на стор. 3-ій обкладинки.

Обкладинка роботи проф. Р. Лісовського

Визвольний шлях

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК

Кн. 2 (419)

ЛЮТИЙ, 1983

Річник XXXVI

Зміст II-ої книжки

Звернення Проводу ОУН

— ШЕСТИДЕСЯТИЛІТТЯ ЦАРСТВА ТИРАНІЇ І АНТИХРИСТА	131
— У ПОКЛОНІ ГЕРОЯМ — У 50-річчя смерті сл. п. Дмитра ДАНИЛИЩИНА і Василя ВІЛАСА	137

На актуальні теми

І. Дмитрів: БОЛЬШЕВИЗМ І ІМПЕРІЯЛІЗМ — ЦІЛІ БРЕЖНЕВА Й АНДРОПОВА	139
Д-р Олег Романишин: ДО ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ І ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ	145

В 40-річчя УПА

А. Бедрій: ОУН І УПА (Закінчення, 2)	148
Ярослав Дерем'яна: 40-РІЧЧЯ УПА (Святочне слово)	162
С. Карпатський: ДОСВІТНІ СИГНАЛЬНІ ВОГНІ (Продовження, 4)	169

До 2000-річчя постанови Києва та 1600-річчя української державності

Леонід Полтава: КИЇВ — Мала Антологія (Продовження, 6)	181
--	-----

Поезії з нескореної України

Автор Невідомий (Тюремні поезії): В ЗОНІ — 187; ПРОПАЩА ЗАПОВІДЬ — 187; ЛІТА МОЇ — 188; ПОШТА — 189. Михайло Осадчий: СПАЛАХ — 189; БАГАТСТВО — 190; ЗОРЯНИЙ НОКТЮРН — 190; ДЕРЕВА — 191. Богдан Лавра: ПИТАННЯ І ВІДПОВІДІ — 191; ЛИСТ УВ'ЯЗНЕНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МАТЕРІ — 192; НАША УКРАЇНА — 193; ДУХ ВІДРОДЖЕННЯ — 193.

З галерії творчості наших поетів

Лариса Муравич: СПАСИБІ ВСІМ ВАМ ЗА ВСЕ — 194; ЕСТАФЕТА — 195. С. Карпатський: ЗАСІЯЛА ЗІРКА ЯСНА	196
--	-----

З перекладної поезії

Янка Купала: НА СХОД	197
-----------------------------	-----

Наука і досліди

Проф. д-р Юрій Бойко: ПРОБЛЕМИ ІСТОРІОСОФІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ (Продовження, 2)	198
о. д-р Іван Музичка: БОГОСЛОВІЯ ПРО МИРЯН	206
Володимир Жила: ФРАНКО І ГЕТЕ (До 100-річчя появи українського перекладу Фавста)	216

Огляди, рецензії

Петро Одарченко: АФОРИЗМИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ	224
Оксана Керч: ЗУСТРІЧ З ПОЕЗІЄЮ (Закінчення, 2)	230

В. Лєлик: ЦІННИЙ ПРИЧИНОК ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА Полк. Євген Рен: КНИЖКА ПРО ВАРТІВНИЧІ СОТНІ	234
Д-р Юліян Мовчан: ШПИТАЛЬ, ЯКИМ МИ ВСІ МОГЛИ ГОРДИТИСЯ	235

Олекса Воропай: ЖИВЕМО В АНГЛІЇ (Уривки зі щоденника за 1973 рік, продовження, 18)	239
---	-----

Пожертви, Каталог книжок, Посмертні згадки, бібліографія

— ПОЖЕРТВИ НА ФОНД ОБОРОНИ УКРАЇНИ, Список ч. 23	247
— ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ»	247
— КАТАЛОГ КНИЖОК УКРАЇНСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ	249
— СЛ. П. ДЖОН ГРАГAM	252
— СЛ. П. ПІДПОЛК. ЮРІЙ ЛОПАТИНСЬКИЙ-КАЛИНА	253
— БІБЛІОГРАФІЯ	254

Підпільна листівка в 10-річчя Відновлення Української Державности.

ШЕСТИДЕСЯТИЛІТТЯ ЦАРСТВА ТИРАНІЇ І АНТИХРИСТА

(В 60-ту річницю існування ганебної російської колоніальної імперії у формі Союзу Советських Соціалістичних Республік)

Організація Українських Націоналістів постала для боротьби за »повне усунення всіх займанців з українських земель« та за »створення політично-правної організації, означеної Українська Самостійна Соборна Держава« (Постанови Конгресу ОУН з 1929 р.). Головним ворогом і окупантом України була і є незмінно від 1919 року Росія, незалежно від назви під якою зараз виступає, яка силою своїх армій завоювала більшу частину українських етнографічних земель, а від 1944 року — майже всі, за винятком окраїн, що попали під владу комуністичних польської, чехо-словацької і румунської держав. Від грудня 1922 року ця російська імперія виступає під назвою »Союз Советських Соціалістичних Республік«.

Соборність Самостійної Української Держави була проголошена Актом 22-го січня 1919 року, яким об'єдналися дві окремі держави: УНР — відновлена 22. 1. 1918, і ЗУНР — створена 1. 11. 1918 р., що постали на руїнах російської царської і австро-угорської імперій у вирі Першої світової війни. Проте від першої хвилини заіснування цих двох держав російські імперіялісти, як також і польські, заходилися знищити їх та відбудувати свої імперіяльні держави.

Дня 7 листопада 1917 р. (25. 10. за ст. ст.) владу в російській державі перебрала коаліція марксистських партій, між якими найсильнішою була Російська Соціал-Демократична Робітничая Партія (большевиків), очолена В. І. Леніном. Другий Всеросійський З'їзд Советів у Петербурзі (7-9 листопада 1917) ратифікував це перебрання влади, схвалив нову назву держави — Російська Советська Федеративна Соціалістична Республіка, і утворення нового уряду під назвою »Совет Народніх Комісарів (Совнарком)«. Цей Совнарком видав 15 листопада 1917 р. »Деклярацію прав народів Росії«, що є першим документом нової російської завойовницької державницької політики.

Новий російський марксистський уряд видав негайно доручення російським військам, які стаціонували тоді в Києві, опанувати Україну. Цей ворожий диверсійний заговор мав статися 30 листопада 1917 р. (ст. ст.). Але національні війська фактично вже існуючої української держави під проводом Української Центральної Ради запобігли цій акції москалів. Тоді Совнарком РСФСР розпочав підготовку до регулярної інвазії України, назначуючи головнокомандуючим інвазійними військами В. Антонова-Овсієнка. В імені російської держави Ленін вислав ультиматум на Перший Всеукраїнський З'їзд Рад, що відбувався в половині місяця грудня 1917 р. в Києві, в якому Совнарком вимагав від Української Цент-

ральної Ради визнати над собою суверенну владу Росії та продовж 48 годин вповні їй підпорядкуватися, бо в противному випадку Совнарком вважатиме заіснування воєнного стану між Росією і Україною. 19-го грудня 1917 р. Всеукраїнський З'їзд Рад відкинув російський ультиматум. Негайно на Україну посунули російські завойовницькі полчища. Україна вступила в стан оборонної війни. Російська СФСР кількакратно йшла агресивною війною проти української держави продовж 1917-1920 років, аж їй вдалося завоювати Україну на спілку з іншими ворогами української державности. Кількакратно москалі проголошували під різними фіктивними назвами свій колоніальний режим в Україні, зложений з росіян і горстки різних місцевих неросіян, коляборантів і ренегатів. Аж в Москві прийнялася назва «Українська Советська Соціалістична Республіка», як форма московської адміністрації поневоленої москалями України. Роками спливала кров'ю Україна в боротьбі проти російської агресії. Щойно на початку 20-их років москалі закріпили на території України й кількох інших завойованих націй свої «советські республіки», влада в яких була виключно в руках Російської Комуністичної Партії (большевиків). В уярмлених націях РКПб потворила свої філії під місцевими назвами, щоб прикрити суть російського панування над ними. Наприклад, Комуністична Партія большевиків України була продуктом не українських комуністів, але Російської КПб. Почерез РКПб і її філії в завойованих націях російські імперіялісти формально підпорядкували окремі «советські республіки» Російській СФСР.

Уже в грудні 1917 р. Ленін створив терористичну організацію кровожадного ЧК, що зразу діяла також в Україні. А створений 24-25 грудня 1917 р. в Харкові «Центральний Виконавчий Комітет Рад» постановив відразу встановити тісні взаємини з РСФСР. Весною 1918 р. українські національні війська прогнали москалів з України разом із їхньою «советською республікою» та їхнім Комітетом Советів. В листопаді 1918 р. на наказ Леніна створено «Советський уряд України», що був цілковито в руках москалів. Цей «уряд» самоліквідувався 2 жовтня 1919 р. і передав усі свої повновласті назад Москві. Час постання «Третьої советської республіки» в Україні — це містерія. Коли ж у грудні 1919 р. РСФСР розпочала офензиву проти військ ген. Денікіна, то Політбюро РКПб покликало 11 грудня «Всеукраїнський Військово-Револуційний Комітет» як формацію агресивної війни проти України. А т. зв. державні органи — Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет (ВЦВК) і Совет Народніх Комісарів (Совнарком) УССР — покликано на наказ Москви щойно 19 лютого 1920 р. на місце Всеукрревкому. Це сталося після того, як російські війська здобули велику частину України, включно з Києвом, Харковом, Полтавою, Таганрогом і Одесою. Отже, до 19 лютого 1920 р. не існувала ні УССР, ані жодний інший формальний, фіктивний чи фактичний

»український« советсько-комуністичний уряд. Вся влада була виключно в руках РСФСР і РКПб.

На наказ Москви відбувся у травні 1920 р. в Харкові т. зв. четвертий з'їзд советів України, який поставив собі за головне завдання прийняти резолюцію, що Україна є »членом Всеросійської Соціалістичної Федеративної Советської Республіки« та що »Україна« бажає вповні підпорядкувати найважливіші комісаріяти УССР, а саме військовий, фінансовий, залізниць, народного господарства, пошт і телеграфів та праці, відповідним комісаріятам РСФСР. В дальшому, через КПбУ, Російська КПб наказала схвалити рішення про потребу створення федеративної держави на території новозбудованої російської імперії.

Децю пізніше, Ризьким договором 18 березня 1921 р., Росія і Польща розділили між собою Україну, при чому Польща визнала російський колоніальний режим в Україні — УССР. Але українські національні сили не здавалися. В Україні піднімалися в 1919-1921 роках збройні протиросійські повстання, для підтримки яких відбулися два Зимові Походи військ УНР.

Москва скорим темпом заходилася завершити оформлення нової імперської держави. Хоч фактично ще Четвертий з'їзд советів України вповні підпорядкував УССР владі РСФСР, то 28 грудня 1920 р. Совнарком УССР підписав із РСФСР »робітничо-селянський союзний договір«, зводячи УССР до становища складової частини російської держави. Формальне створення нової імперської форми держави Ленін провів двома етапами. Найперше, він наказав через РКПб відбути з'їзди советів у поневолених націях. VII Всеукраїнський з'їзд советів на початку грудня 1922 р. виніс запропоновану Леніном постанову про необхідність »остаточного об'єднання« УССР з РСФСР. До »вимоги« УССР зразу приєдналися Білоруська ССР і Закавказька СФСР. Після цих »вимог« уже був приготований з'їзд советів всіх т. зв. республік, що відбувся в Москві під кінець грудня 1922 р. Цей з'їзд переіменовано в I з'їзд Союзу Советських Соціалістичних Республік. З'їзд видав 30 грудня 1922 р. Деклярацію і Договір про утворення нової правної держави під назвою »Союзу Советських Соціалістичних Республік«. Жодних фактичних змін не зроблено у висліді цих договорів, бо імперська держава функціонувала вже і так. Щойно 31 січня 1921 р. прийнято на II з'їзді советів конституцію СССР, згідно з якою відбулася формальна передача всіми »республіками« їхньої »суверенної влади« урядові СССР.

З утратою власної держави, український народ не скапітулював перед окупантами, а почав організувати проти них всенародню визвольну боротьбу. Найперше постали дві підпільні організації: Братство Українських Державників під керівництвом проф. С. Єфремова, М. Міхновського і В. Отаманівського для боротьби проти російських окупантів, та Українська Військова Організація під проводом полк. Євгена Коновальця для боротьби проти всіх за-

гарбників України. В половині 20-их років постали нові визвольні підпільні організації — Спілка Визволення України керована С. Єфремовим, і Спілка Української Молоді керована М. Павлушковым. 1929-го року засновано Організацію Українських Націоналістів, яка проголосила своєю найпершою ціллю змагання за відновлення УССД та знищення всіх чужонаціональних окупаційних сил в Україні.

Історичні факти за минулих 60 років potwierджують постійне колоніально-расистське поневолення України російськими імперіялістами і постійну боротьбу українського народу скинути це вороже ярмо та відновити свою національну державу.

1) Від першого дня советської влади в Україні по сьогодні не було жодної української національної советської влади, що підлягала б суверенній українській владі. Отже УСРС ніколи не мала жодної власної військової формації, а вся військова сила в УСРС підлягала виключно владі РСФСР, а згодом ССРС.

2) Советська влада в Україні користувалася від самих початків свого існування органами російської політичної і державної поліції — Чрезвычайної Комісії (ЧК) під керівництвом Ф. Е. Дзержинського, що підлягала Совнаркомові РСФСР, а згодом ССРС. УСРС ніколи не мала власної української советської поліції, незалежної від РСФСР, чи пізніше — ССРС.

3) Комуністична Партія (большевиків) України ніколи не була незалежною партією від РКПб, її провід ніколи не був в руках українських комуністів і вона ніколи не віддзеркалювала українських національних інтересів. Під час першої комуно-російської інвазії України, КПбУ ще навіть не було, а війною проти Української Держави керувала РСДРП(б)-РКПб. КПбУ постала в Москві щойно в липні 1918 р. і на день постановня ССРС абсолютну більшість її членів становили неукраїнці.

4) II з'їзд советів 31 січня 1924 року затвердив конституцію ССРС. Але джерелом влади представників УСРС на цьому з'їзді була Росія, а не Україна, бо український народ ніколи не дав органам влади УСРС свого мандату ні на створення УСРС, ані на включення УСРС до ССРС. Не було в цій справі ні всенароднього, вільного, тайного, демократичного референдуму, ані виборів уповноважених до цього акту представників українського народу.

Отже, ССРС постав без будь-якої згоди суверенної волі українського народу. Держава »ССРС« була накинена українському народові проти його волі. В 1944 р. ССРС (а не УСРС!) окупував українські землі, що до 1939 року знаходилися поза межами ССРС. У виборах до Верховного Совета ССРС 1946 року абсолютна більшість українського населення цих свіжо-окупованих москалями українських земель виступила проти включення цих земель до ССРС, збойкотувавши ці вибори на заклик ОУН-УПА-УГВР.

ССРС — це тоталітарна держава російського народу, при помочі якої російські імперіялісти колоніально визискують і національно

нищать Україну згідно зі своєю расистською політикою злиття усіх уярмлених націй в одній совєтсько-російській нації.

Від першого дня свого постання Організація Українських Націоналістів вела безкомпромісову боротьбу за знищення ССРСР, веде її сьогодні і буде вести її в майбутньому аж доти, доки на руїнах ССРСР не постане Українська Самостійна Соборна Держава і суверенні держави всіх уярмлених москалями націй!

Українською державою були Українська Народня Республіка, Українська Гетьманська Держава в період її суверенітету і повної незалежності, Карпатська Україна, Українська Держава відновлена 1941 р. епохи УДП-ОУН-УПА-УГВР. Це нерозривна взаємопов'язаність державних формацій України, яких *сувереном* була Українська Нація, яка створила свою державність на етнографічних землях України проти всіх наїзників і загарбників. ССРСР — це колоніяльна імперія російського загарбницького народу. УССР — це ніяке продовження Української Народньої Республіки — суверенної соборної української держави, але це російська колонія, агентурна експозитура російської імперіялістичної нації. Українську Самостійну Соборну Державу мусить український народ відвоювати, заваливши зброєю ССРСР — російську тюрму народів — на національні незалежні суверенні держави України й інших поневолених москалями народів.

Ще Микола Міхновський ствердив 1900 року, що доба колоніяльних імперій закінчується. У висліді Першої світової війни розпалися австро-угорська, німецька і турецько-оттоманська імперії. А після Другої світової війни перестали існувати японська, англійська, французька, голландська, бельгійська, італійська, еспанська та португальська імперії. На карті світу залишилася ще лише одна велика імперія — російська, руїнник і колода на шляху поступу, національної і людської волі, справедливості й миру.

Шлях ССРСР як найжорстокішої тиранської імперії усіх часів історії встелений гекатомбами жертв поневолених москалями націй. 60-70 мільйонів людських жертв понесли поневолені нації в російській тюрмі народів — ССРСР! Десятки мільйонів страждали в таборах примусової праці і концтаборах найважчого режиму. Гори трупів у національно-визвольній боротьбі України й інших поневолених народів лежать на шляху зростання російської імперії новітнього типу — ССРСР.

Поєднання російського месіянізму з марксизмом-комунізмом скріпило агресію москалів, яких метою є завоювати весь світ, згідно з тезою Достоевського: російська національна ідея є вселюдська, отже всі люди повинні стати росіянами. Цю месіяністичну лже-ідею підняли новітні російські колоніяльні письменники, які проповідують її під назвою ССРСР, мовляв, якщо визволені ними народи не хочуть добровільно прийняти «совєтської» ідеї, то їх треба насильством приневолити бути щасливими. 60-ліття ССРСР — це найбільш ганебний період світової історії, період націоциду і

геноциду. Це період суцільної русифікації, тобто вогнем і мечем накидуваного москалями поневоленим народам російського, польсько-українського способу життя у всіх царинах життя від мовної русифікації по через соцреалізм у культурі, колективізацію, російський колоніальний етатизм включно до воюючого безбожництва чи накидування їм режимової російської т. зв. православної церкви. СРСР — це тріумф найжорстокішого варварства в історії імперіалізму усіх часів.

Ленінізм-большевізм, що є синтезом російського історичного імперіалізму з комунізмом, а теж офіційна ідеологія і система життя накиненого народам в СРСР і в сателітних країнах — це тріумф антихриста на цій частині земної кулі, де панує большевізм. Заперечення націй, а формування штучного і насильно твореного т. зв. советського народу, тобто російської супернації, в перспективі спрямоване на підкорення усього світу в одній світовій імперії СРСР.

Дата створення СРСР — це найганебніша дата світової історії, бо в її засновку лежить заперечення нації в принципі (поза єдиною супернацією — російською), заперечення індивідуальності — людини, створеної на образ і подобу Божу, заперечення Бога-Творця світу, заперечення у зв'язку з цим всього божественного притаманного Людині і Нації, чого навчав і об'явив нам Христос. Хто відмічає 60-ліття СРСР інакше як прокляття людства усіх часів і народів, цей поклоняється дияволу й усім злим силам, які руйнують духовність і божественність іманентну людству, Людині і Нації.

СРСР — це тюрма народів, ганьба людства ХХ століття!

СРСР — це лев'ятан, який знищив десятки мільйонів людей різних уярмлених націй і зазіхає на дальші жертви — вільні ще нації!

Найстрашнішою зброєю проти СРСР, смертельною його загрозою є концепція розчленування СРСР на вільні, суверенні держави окремих поневолених націй!

Тому ООН закликає волелюбні нації і людей всього світу: здійснюйте ідею «Воля народам! Воля людині!»

За цю універсальну ідею змагається Організація Українських Націоналістів-революціонерів від першого її голови — полковника Євгена Коновальця, славного Степана Бандери, генерала Романа Шухевича і під проводом сьогодні Ярослава Стецька, голови найновішої Української Держави, відновленої Актом 30 червня 1941 р.

Під знам'я боротьби за побудову Української Самостійної Соборної Держави і за знищення СРСР кличемо ставати весь український нарід і весь волелюбний світ!

Київ проти Москви!

Провід Організації Українських Націоналістів

Листопад, 1982 року

У ПОКЛОНІ ГЕРОЯМ

У 50-річчя смерті сл. п. Дмитра Данилишина і Василя Біласа

Вранці 23-го грудня, 1932 року, польська окупаційна влада замордувала на подвір'ї в'язниці «Бригідки» у Львові двох членів Організації Українських Націоналістів: Дмитра Данилишина і Василя Біласа. Вони брали участь разом з іншими бойовиками ОУН в акції на польську пошту в Городку, Західня Україна, але були при відступі зловлені та засуджені окупаційним судом на смерть. Коли засуджених випроваджували з в'язниці на шибеницю, то нагло «Бригідки» загриміли могутнім співом сотень українських політичних в'язнів старого жалібного маршу революціонерів «Ви жертвою в бою нерівнім лягли» та бойового маршу «Не пора!». Ці пісні рознеслися поза мури в'язниці і їх підхопили зібрані там численно українці. Цього ж дня в містах і селах Західньої України ці пісні співав український народ під час спеціальних Богослужб і Панахид по двох молодих українських націоналістах. А коли польські окупанти вішали Біласа й Данилишина, то по українських церквах у Львові і по всій Західній Україні дзвонили дзвони. Поет Юра Шкрумеляк склав про нових героїв пісню-думу, що скоро поширилась в народі.

Василь Білас і Дмитро Данилишин віддали своє життя за ідею Української Самостійної Соборної Держави. Їх велич — у вірності присязі, що її вони зложили, приступаючи до ОУН: «Здобудеш Українську Державу, або згинеш у боротьбі за Неї!». Їхня горда й гідна постава на суді польських імперіялістів засвідчила найсильнішу прикмету ОУН: етичний націоналізм. Лише безкомпромісові ідеалісти, такі як Білас і Данилишин, будували й будують стійкі підвалини української державности. Поява на історичній сцені таких людей, як Данилишин і Білас, та масова солідарність з ними населення доказують, що за короткий час одного покоління ця частина українського народу, що опинилася під польською окупацією, у почутті національної гордості й гідності стала в авангарді революційно-визвольної боротьби всієї нації за УССД. Західньо-українське населення зовсім виразно маніфестувало свою волю життя єдино у соборній українській державі, а не бути під ворожою польською окупацією.

День 23-го грудня 1932 року був виразним плебісцитом крові населення Західньої України в користь власної національної держави.

Організація Українських Націоналістів стала дуже скоро після свого заснування рушійною силою боротьби народу, зокрема на теренах окупованих польськими завойовниками, за власну національну державу і волю. За перших чотири роки своєї діяльності, ОУН виросла в найсильнішу політичну формацію, сильнішу ніж всі діючі тоді українські партії разом. Народ визнав за ОУН авангардну ролю у боротьбі за УССД, бо ОУН реалізувала ідеї рідні народові, зуміла ясно і чітко з'ясувати свої позиції найширшим колам та засвідчити їх чинами й безкомпромісовою поставою до

ворогів. Події 1932 року вказують на те, що ідеї українського революційного націоналізму змобілізували мільйони українців. Концепція національно-визвольної революції стала власністю всього народу. ОУН запалювала до чину все нові тисячі народніх месників. Народ повірив тим, які твердили, що єдино власними силами поневоленої нації зможемо вибороти собі державність, а не в наслідок переговорів із націями-поневолювачами.

Найвизначнішим націоналістичним ідеологом того часу був Дмитро Донцов, якого ідеями захоплювалася українська молодь, яка творила головний актив ОУН. За кілька років виросла в боротьбі і серед безперервних геройських чинів молода націоналістична еліта ОУН, за якою пішов весь народ. На наказ Крайової Екзекутиви ОУН сотні й тисячі членів ОУН зі всіх верств народу організували всенародні масові акції і виконували чини, які часто вимагали жертви життя. Зразком безприкладного героїзму осталися назавжди ремісничий челядник *Дмитро Данилишин*, сільський робітник *Василь Білас*, чи син священика, студент *Юрко Березинський*. Вони символізують факт, що весь український народ станув на бій з окупантами, що вневдві виявилось у всенародному повстанні УПА на захист відновленої Актом 30 червня 1941 року української державности. Героїка боротьби 30-их і 40-их років та її ідеали були ідейним та моральним підложжям визвольних дій, повстань і страйків у концтаборах 50-их років, організованих ОУН-УПА. Вона теж була рушієм відродження національного традиціоналізму і самостановлення питомених українських вартостей молодією культурною елітою 60-их і 70-их років.

Крайова Екзекутива ОУН, до якої входили Степан Бандера, Зенон Коссак, Ярослав Стецько, Роман Шухевич, Дмитро Грицай та інші, зуміла створити культ збройної боротьби проти окупантів. Упавші в цій боротьбі Данилишин і Білас виховувалися в дусі чинів *Крутянців*, героїв *Базару і Холодного Яру*, повстанців *Грицька Чупринки*, замордованих окупантами *Миколи Міхновського*, *Ольги Басараб*, Крайового провідника ОУН *Юліяна Головінського* та інших. Після Біласа і Данилишина слідували чини членів ОУН *Миколи Лемика*, *Гриця Мацейка* та героїв Карпатської Січі на чолі з полковником *Михайлом Колодзінським*. Вислідом цієї боротьби було відновлення української держави Актом 30 червня 1941 року, що в свою чергу започаткувало епоху масового героїзму в боротьбі проти німецьких і московських окупантів, що тривала понад 10 р.

Героїка Данилишина і Біласа одуховлювала також нові форми боротьби по всій російській імперії у 50-их і 60-их роках.

Пам'ять про Дмитра Данилишина і Василя Біласа житиме вічно в серцях українського народу, а їх імена увійдуть в пантеон борців за УССД.

Грудень 1982 р.

Провід Організації Українських Націоналістів (ОУН)

НА АКТУАЛЬНІ ТЕМИ

І. ДМИТРІВ

**БОЛЬШЕВИЗМ І ІМПЕРІЯЛІЗМ — ЦІЛІ БРЕЖНЕВА
Й АНДРОПОВА**

Відомості про смерть московсько-большевицького сатрапа Леоніда Брежнєва 10-го листопада 1982 року і про призначення на його місце в компартії та державній адміністрації (за винятком президентства) Юрія Андропова, довголітнього шефа КГБ, викликали на Заході різноманітні спекуляції. Але на протязі короткого часу в усіх тідних уваги колах запанувало переконання, що ця зміна на найвищому щаблі в СРСР не заповідає ні для уявляених народів у СРСР, ані для волюбного світу нічого особливого, за винятком продовження дотеперішньої зовнішньої і внутрішньої політики випробуваними шляхами, методами та засобами.

Деяка частина визначніших західних обсерваторів та дослідників підсоветської дійсності практикувала в минулих десятиліттях мірку «крайчих» та «гірших» людей на вершинах російської імперіальної партійної й державної піраміди. Ця мірка про «миролюбців» та «лібералів» і «агресорів» та «авантюристів» пішла під укіс з хвилиною, коли вже було відомо про поспіх та «одноголосність» рішення ЦК КПСС у призначенні Андропова на пост першого секретаря КП СРСР і голови Ради Міністрів. Західні обсерватори побачили ще один раз, що в СРСР діють інші закони для тих, які мають право та силу рішати про обсаду найвищої влади, та що ті, які цю силу мають, керуються іншими мірками ніж персональна вартість чи доцільність покликаної ними особи.

Кар'єра та спадщина Брежнєва

Брежнєв народився 1906 року в Дніпродзержинську на Україні від російських батьків із Курська. Середню освіту осягнув у родинних сторонах, а вищу землеміра в Курську, де став комсомольцем і кандидатом у партію, а згодом її активним членом. Після навчання і праці в Курську і на Білорусії, Брежнєв перейшов на Україну і як молодий комуністичний активіст приймав участь за Сталіна у боротьбі проти «кулаків», у кровавих чистках на Україні в 1929-1930 рр., у розгортаній у тому часі колективізації, а рівночасно і в організуванні штучного голоду, що спричинив смерть сімом мільйонам українських селян. В 1937 і 1938 рр., коли Москва здекатувала кадри компартії на Україні, Брежнєв піднявся на пост голови міському, а відтак обкому в Дніпро-

дзержинську і в Дніпропетровську. Отже, молоді формотворчі роки Брежнева пройшли під час періодів надзвичайно жорстокого терору зокрема в Україні, співучасником якого він був. У цих останніх роках перед Другою світовою війною зав'язалося знайомство Брежнева з Хрущовим, що допомогло йому (Брежневу) в дальшому рості, а рівночасно і в упадкові самого Хрущова в 1964 році.

В 1940 році Брежнев став старшиною червоної армії в характері політрука, а відтак шефом політичного відділу XVIII армії, а ще пізніше шефом того ж відділу IV Українського фронту. Ця служба й праця вивела його в круг російського генералітету, а в сімдесятих роках у круг маршалів ССРСР. В 1945 році, коли в Європі закінчилася війна, але коли розгорталася найбільш завзята війна ОУН і УПА проти большевицької Москви, Брежнев став шефом політичного комісаріату Карпатської воєнної округи, маючи знову безпосереднє відношення до другого надзвичайно жорстокого періоду московсько-большевицької влади на Україні.

Ставши остаточно здемобілізованим, Брежнев осів на короткий час у Дніпропетровську та обняв пост першого секретаря в одному із дуже важливих обкомів, а рівночасно стає членом ЦК КПСС. В 1949 році він переїздить за Хрущовим до Москви на працю в секретаріаті ЦК, а в 1950 році обнімає пост першого секретаря Молдавської ССР і обсерватора тогочасного процесу советизації Румунії. Повернувши в 1952 році знову до Москви, Брежнев стає членом-кандидатом Політбюро, співпрацюючи близько зі Сталіном та його клікою, а рівночасно допомагаючи Хрущову в позисканні твердшого опертя в ЦК і в других колах московської гієрархії.

Після смерті Сталіна зірка Брежнева дещо примеркла. Бодай так думають на Заході, хоч у тому періоді він працював на пості другого секретаря Казахстанської ССР з особливим завданням у здійсненні пляну Хрущова в освоєнні цілих земель тієї провінції московської імперії. В 1957 році він повернув до Москви на працю в секретаріаті ЦК, а в 1960 році став головою Президії Верховної Ради ССРСР. В жовтні 1964 року, під час путчу проти Хрущова, він став першим секретарем компартії і на довгі роки найвищим диктатором в імперії.

Увесь період урядування Брежнева на найвищому щаблі в компартії і в імперській адміністрації позначився безперервним прямуванням до зцементування ССРСР як імперії на базі російського великодержавного абсолютизму і комунізму, зміцнення мілітарного потенціалу, головню морських, летунських і ракетних збройних сил, жорстокого переломання загрози зі сторони зростаючих національних стремлінь в національних республіках і в сателітних країнах, запевнення за Росією права посілости на опановані країни і сфери впливів, і розгорнення такої дипломатії на міжнародньому полі, яка, маючи піддержку збройних сил, головню морської фльоти, могла б не тільки конкурувати, але проломлювати й перемагати оборонні позиції США і західнього світу.

Під усіма цими аспектами Брежнев досягнув, безперечно, поважних успіхів. По всіх зовнішніх ознаках російський мілітарний потенціал дорівнює, або навіть переважає над таким у США і в Західній Європі. За винятком НАТО в Західній Європі, оборонні союзи США і Заходу на Близькому, Середньому й Далекому Сході де-факто розбиті. Весь Індо-Китайський півострів під контролем Москви при допомозі місцевих комуністичних сил. Глибокі прориви досягнула Москва в арабському і в африканському світах, а почасти і в Південній Америці. Вона знеутралізувала у великій мірі Фінляндію, а бацилі фінляндизації поширила на цілу Західню Європу, що унаслідок зростає у зрості пацифістичних настроїв в усіх без винятку західноєвропейських країнах, а зокрема в тих, що найближче розположені до советського бльоку. Вкінці по-через Гельсінську умову Москва запевнила собі право посідання на всіх опанованих нею землях уярмлених народів, головні тих, що стали захоплені під час Другої світової війни, і в країнах-сателітах.

На внутрішньому полі за найважливіший для Москви і російської імперії треба визнати досяг у підготовці та затвердженні брежневської конституції, якою залегалізовано русифікаторські стремління КПСС на базі доктрини Брежнева про т. зв. злиття націй, чого в такій формі досі в ССРС не було. Застосувавши нові методи тиску та переслідувань, Брежнев з допомогою Шелепіна, Семічасного, Андропова, а останньо Федорчука як шефів КГБ за Брежнева, не тільки завдав важкого удару національним рухам спротиву в ССРС, головні в Україні, де зтероризовано великий відсоток інтелігенції, робітників і селян, а рівночасно породив нові зміновіховства між донедавна національно-державницькими та безкомпромисовими настановами українців і інших національних осередків на чужині.

Але не все пішло Брежневу та його кліці так, як це їм диктували всеросійські інтереси. Започаткований перед Брежневим процес занепаду марксизму-ленінізму як ідеології, політичної і господарсько-економічної та соціальної доктрини неухильно продовжується і буде продовжуватися аж до упадку. Довголітнє панування Брежнева не принесло ніякого покращання в ділянці хронічних господарських слабостей, а зокрема на полі зколективізованого за Сталіна сільського господарства, дрібного промислу і внутрішньої торгівлі. Хоч внутрішні групово-партійні та клікові тертя ніби притихли, однак одідичена Брежневим і передана Андропову система горлорізів продовжує свій танок. Завдаючи безперечно важкого удару національним стремлінням уярмлених Москвою народів, Брежнев міг частинно притупити їхній розгін, але цих стремлінь не тільки не зліквідував, а навпаки — створив багато нових умов для їхнього дальшого розвитку.

Передана Андропову советська система спирається не на народах, не на комуністичній партії, не на робітництві ані не на міжнародньому марксизмі-ленінізмі, але на поважно підточеному світоглядом і ідеологічно партійному і службовому апараті, розширеному і підвищеному

в прерогативах КГБ і зфанатизованій в російському месіянізмі провідній армійській верстві.

Мабуть не буде помилкою твердити, що під сучасну пору на найвищому партійному й адміністративному щаблі може вдержатися тільки ця людина чи група людей в ССРСР, які спроможні знайти якийсь знак рівняння між колись ортодоксальним марксизмом-ленінізмом, російським великодержавним шовінізмом і міжнародною мафією задивлених у всесвітню імперію хоч би російського зразка, наколи іншого кандидата на це зараз не має.

Позиція та цілі Андропова

Життєва кар'єра Юрія Андропова розпочалася 1914 року біля Ставрополя над Волгою. Він має за собою вищу технічну школу. Перші партійні функції сповняв у Карелії, де в 1940 році воював проти Фінляндії. В наступних роках він перейшов почерез Петрозаводськ до Москви, а в 1953 році на амбасадора в Мадярщині, де виказався здібним і надійним советським чиновником, що найкраще унаявилося під час мадярського повстання 1956 р. Західні обсерватори твердять, що політика і методи застосовані Андроповим у Мадярщині в 1956 році стали допоміжні Брежнєву на Чехо-Словаччині в 1968 р. і в Польщі у найближчих до нас роках.

Головою КГБ став Андропов 1967 року і на цьому переважному становищі пробує практично до половини 1982 р.

На тему того, що собою являє КГБ та яка його роль в нутрі ССРСР і на зовні, існує величезна література. Але все ж таки відчувається, що основна чи суттєва частина тієї величезної машини зовсім не осмислена.

КГБ — це найперше найбільш селективна, найбільш довірена, найкраще вишколена і найбільш упривілейована частина партії, що несе на собі відповідальність за внутрішню безпеку партії і держави, за пропаганду, penetрацію і розвідку на зовні, себто за величезну частину шпигунства і диверсійних затій в цілому світі. Поважна частина високих советських чиновників — це люди, що в одному чи другому часі перейшли почерез КГБ або один із многогранних розгалужень цього селективного партійного тіла. Делегування найвищої керівної ролі в цьому тілі — це і довір'я, і привілей, і запевнення дальшої успішної кар'єри, хоч часто може означати також упослідження, а навіть і втрату життя. За Сталіна і Хрущова (чи Маленкова) шефи КГБ кінчали кар'єру смертю. За Брежнєва — це була відставка й практичне забуття (Шелєпін, Семічасний), або підвищення (Андропов).

Будучи довголітнім шефом такої впливової організації, Андропов мав не тільки довір'я у Брежнєва, але духом і розумом належав до тої самої групи будівничих імперії, до якої належав Брежнєв. В обличчя того він став першим секретарем ЦК КПСС не тому, що армія чи КГБ його там поставили, але тому, що головні впливові бльоки в

імперській гієрархії визнали його за можливо найкращого арбітра та координатора їхніх сектярських інтересів в нутрі СССР з певними неменш сектярськими колами поза СССР. Наколи на протязі першого року Андропов це оправдає, тоді його праця на вершинах в СССР продовжиться. Одначе совстологи на Заході переконані, що Андропов буде переходовим диктатором, на місце якого прийде інша людина з тієї секти, яка в міжчасі осягне перевагу в провідних чисто російських військових чи партійних колах.

Кінцеві завваження

З поміж усіх дотеперішніх володарів-сатрапів у СССР лише Ленін і Брежнев були менш-більше чистокровними росіянами. До чистокровних зараховувався Маленков і Хрущов, але публічна опінія їх такими рідко коли визнавала. Сталін був зрусифікованим грузином, а Андропов мабуть осетинець, хоч по вихованню і праці абсолютний росіянин. Така обставина мусить справляти російським шовіністам неабияку памороку. Правдоподібно, що по тій лінії розгорнеться внутрішня боротьба. Якщо так, тоді Андропов пацифікуватиме російських шовіністів ще дальшими концесіями русофільства зокрема на полі неросійських національностей, що рівнятиметься значному посиленні русифікації в усіх відношеннях та прямуванні до реорганізації СССР на базі одного советського (читай — російського) народу з поділом на адміністративні та господарські губернії з передреволюційних часів, за винятком хіба деякої частини мусульманського світу (з тактичних мотивів).

Будучи, як це говорять зокрема на Заході, гладким дипломатом та любимцем французького коньяку, а рівночасно загартованим шпигуном і диверсантом, Андропов буде старатися здобути у прискореному часі замітніший осяг на міжнародньому полі. Деякі потягнення підказують, що це буде на російсько-китайському фронті. Але інші припускають, що це наступить у площині деяких поступок зброєногового характеру в сторону США, або в одному та другому відношенні.

Ледви чи Андропов спрможеться на якісь радикальніші переміни на полі зколективізованого агрикультурного госпдарства. Давня партійна школа, персональна участь у процесі колективізації та доволі велика кількість старих комуністів на високих стансвищах в партії, армії, КГБ і адміністрації таким радикальним крокам перешкождать.

Смерть Брежнева і прихід до влади Андропова викликали найжвавішу реакцію на Заході. В Росії, в національних республіках і в сателітних державах ця реакція була практично холодна, стоїстична. Це щось говорить. На нашу скромну думку це вказує, що скорє та безопозиційне вирішення наслідництва у Москві є дуже тимчасове, що там грядуть події про характер, спрямування і висліди яких завчасно спекулювати.

Аналізуючи цілість того, що складається на загальне поняття ССРСР, бачиться, що всі вузли так сильно затягнені, що розрив одного або кількох рівночасно прямо неunikнені. Зробити Москві радикальний відступ з позицій уже заявленої доктрини марксизму-ленінізму та монополітизму компартії — практично неможливо, а держатися того рівнозначне з абсолютним зником світоглядového й політичного держання. Віддати усі ті проблеми скрайнім російським націоналістам-шовіністам — це моральна і матеріальна загибель міжнародного комунізму. Зірватися на відкриту світову агресію — руйнація всього досі Москвою осягнутого. Альтернатива — дальша стагнація з поглибленням та поширенням процесів розкладу в нутрі імперії і ступнева ерозія її позицій на міжнародньому полі.

Перед українською нацією та іншими поневоленими в ССРСР народами і народами сателітних країн дуже важлива роля у тому, щоб цей процес розкладу в нутрі та ерозії зовнішніх позицій прискіпувати, своїх прав боронити, а в догідному моменті їх від Москви відобрати.

Сам факт того, що це вперше найвищу владу в московській імперії держить в руках довголітній шеф КГБ, абсолютно нічого не говорить про якісь його особливі кваліфікації. Цей факт говорить натомість багато про глибокі внутрішні труднощі. Імена Брежневa й Андропова пов'язані з цими масовими хвилями погромів в Україні, які сколихували українською і світовою опінією від 1965 року. Мадярщина, Чехо-Словаччина, дворазово Польща, Східня Німеччина, а останньо Афганістан — це синоніми цих двох осіб, які складнішими методами, але не менш жорстокими пригнічували Україну і багато народів у кордонах імперії та поза нею. Вони відрізнялися від Сталіна і Леніна тим, що діяли в іншому часі та практикували більше вдосконалені методи людського й національного гніту.

»Наш шлях — це шлях етично-ідейного росту, наближування до ідеалу, шлях по через терня, могили, суворості життя у боротьбі з московським дияволом і його світом антикультури, антиідей, анти-Бога... Наша нація має рости своїми вартостями, своїми якостями, зі своїх терпінь, на своїх кров'ю зрошених шляхах до волі, за свої вічні цінності, за духове понад матеріальним, за вічне понад дочасним... На тому шляху лежить наш ідеал героя, наш ідеал масового героїзму, який захопить і огорне нарід. Героїзму ніхто не нахидає, герої стають ними добровільно!..

»Будьмо гверді і впевнені, що нами керує Божа воля й Божа благодать. Коли боротьба ведеться при з'єднанні ідеї нації з ідеєю Бога — вона має метафізичне обґрунтування, вона скріплена ще й метафізичною, релігійною вірою й її не переможти!«

(З матеріалів VI ВЗ ОУН: «Етос праці й ідеал героя»)

Д-р Олег РОМАНИШИН

ДО ПРОБЛЕМАТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ І ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Політична ситуація в світі і українська визвольна справа

Познаки на міжнародній арені вказують на те, що процес морального і фізичного послаблення Західного Світу припиняється в обличчі агресії та імперіялістичної експансії Москви (Анголя, Афганістан, загроза Польщі, диверсія в Афганістані, тощо). Експансія Москви є мотивована також тим, що одною із основних прикмет кожної імперської структури є, власне, постійний стан експансії, а з другого боку, чим далі імперія поширюється, тим сильнішими стають відосередні сили всередині імперії під зростаючим тиском поневоленних народів. У висліді, сьогодні Москва вже майже немає місця для дальшого поширення своєї імперії без того, щоб безпосередньо не загрожувати життєвим інтересам (нафта, торговельні шляхи, тсщо) Вільного Світу з Америкою на чолі. Тому «детант» є мертвий, як дсказало фіяско Гельсінських домовлень. Радикальна зміна (як на сьогодні) у зовнішній політиці Америки супроти Москви, настанова поборювати інспірований Москвою міжнародній тероризм, можливість американської допомоги Афганістанові, мова про можливість зрвання дипломатичних і торговельних зв'язків у випадку інвазії на Польщу, допомога Ель Сальвадорові і т. п. — усе це в основі віддзеркалює певні настанови у зовнішній політиці США (та інших Західних країн), які ОУВФ стараються довести Заходові впродовж довгих десятиліть. Атмосфера сприятлива, мусимо її максимально використовувати для української визвольної справи своєю активністю. Так, як це було дотепер, так і в майбутньому ми можемо і мусимо включитися у нашу зовнішньополітичну діяльність нашою активізацією в Антибольшевицькому Бльоці Народів (АВН), у Світовій Антикомуністичній Лілі (ВАКЛ), в Європейській Раді Свободи (ЕРС). В усіх цих формаціях є заступлена Україна і ОУВФ. Ці формації є нашим засобом впливу на міжнародню ситуацію в користь України. У парі з тим, мусять постійно розгортатися наші зовнішньополітичні *акції*.

Комплекс національних і людських прав

В основному є дві категорії націй у світі: нації державні і нації поневолені. Члени державних націй, маючи забезпечені свої національні права і державну владу, борються за закріплення людських прав, законно-демократичним способом, або зміною режиму.

Члени націй поневолених, не маючи цих засобів до боротьби за людські права, мусять їх впершу міру осягнути здобуваючи собі державну самостійність.

До першої категорії державних народів належать росіяни (які нас поневолюють) і демократичні суспільства Заходу, серед яких українці живуть у діаспорі.

До другої категорії націй поневолених, бездержавних — належить український народ. Цю основну різницю між українськими борцями за самостійність і волю і російськими дисидентами в ССРСР слід завжди мати на увазі, бо ми живемо в добі *визвольного націоналізму*.

Неуспіх акції оборони виключно людських прав в обличчі імперської політики і потреб Москви (напр., Гельсінське фіяско) черговий раз доказує, що одинокий шлях до забезпечення людських прав і соціальної справедливості для поневоленого народу, в тому України, провадить через забезпечення національних прав для своєї нації здобуттям власної держави з народоправним політичним і соціальним устроєм. Це підтверджене хоч би фактом, як Москва брутально розгромила, наприклад, Українську Гельсінську Групу (в Києві), mimo того, що її члени явно діяли у так званих «легально-конституційних» рамках.

Треба відмітити, що подавляюча більшість явного руху опору в Україні стоїть на позиції самостійності (див. «Заява 18» в Україні) як передумови до забезпечення людських прав для українського народу. Ця позиція є співзвучна з позицією ОУВФ. У постановці наших оборонних акцій ця позиція зобов'язує.

Комплекс дисидентів

В основному російські дисиденти, які появилися на Заході, пропагують неподільність ССРСР на самостійні держави, і «демократизацію», «лібералізацію режиму», «респектування советським урядом конституції», «свободу», зміну режиму (Солженіцин, Сахаров, Максимов і т. д., журнал «Континент»). Вони твердять (в один спосіб чи другий), що в ССРСР керує «партократія», «кліка», тощо, а не російський імперіалізм, і що «Росія також поневолена». Тому що російсько-большевицька система здискредитована перед поневоленими народами і перед світом, ця т. зв. «третя російська еміграція» (російські дисиденти на Заході) прямо підготовляє зміну для скомпромітованої теперішньої імперської еліти, так як перед Першою світовою війною Ленін підготовляв у Швейцарії за німецькі й американські гроші зміну царської еліти. Це зокрема наявне у тому, що, за малими виїмками, російських дисидентів трактують до непорівняння легше в ССРСР, «викидають» на Захід тощо, тоді коли борців неросіян прямо винищують фізично (вбивають, запроторюють на довгі роки в тюрми, концтабори, заслання, забороняють творчо працювати тощо).

Треба ствердити, що дисиденти, які опинилися також на Заході (і керують тут т. зв. Закордонним Представництвом Української Гельсінської Групи), своєю виключно «антирежимною, легалістичною» настановою, і своїм негативним наставленням до українських націоналістів, співпрацюють із згаданою «третьою російською еміграцією» часто на шкоду визвольній справі. Для українського самостійника і для українського народу конституції *накинута* ворогом не зобов'язують. Конституція ССРСР і конституція УССР є *нелегальними* для нас, для україн-

ської нації, яка бореться за свої власні права. Росія, Советський Союз має дисидентів. Україна дисидентів не має, а має борців за самостійність. Це слід також пам'ятати в нашій зовнішній роботі.

Проблеми української внутрішньої політики

В добі визвольного націоналізму мабуть є дуже мало українців, які були б проти самостійної України. Але тільки *заявитися* за самостійність — не вистачає. Це є тільки перший крок. Основним для досягнення самостійності і держави є встановити *що є ворогом* державности і самостійности і як його знеутралізувати. Хоч не є дискусійним, що Росія і її імперіяльний апарат були і є окупантами України і що тільки революційний шлях веде до національного визволення, існують в українській спільноті групи, які (часто з опортуністичних мотивів) прихильються і піддержують в основному політику т. зв. «третьої російської еміграції», що, мовляв, «партократія, режим, сталіністи» поневолюють Україну, а не Росія, та що «еволюція і демократизація режиму» приведе до самостійности. Проти таких диверсійних тенденцій в українській спільноті (не можна в тому виключати і заінтересування КГБ) стоїть наш рух разом з українським патріотичним загалом.

Чуйність нашого Руху, в тому числі і нас усіх у цих справах є конечною для збереження єдності українського самостійницького фронту в діаспорі.

Акт проголошення відновлення Української держави (30.6.1941)

Крім історичного значення як ще один із великих етапів в українській державній традиції, Акт Проголошення Відновлення Української Державности 30. 6. 1941 р. є актуальною подією і сьогодні як політичний орієнтир і як практичний засіб у визвольній боротьбі.

1) Акт вказує на потребу безкомпромісовости і покладання на свої власні сили в першу чергу у боротьбі за державність, як одинокий шлях до успіху;

2) як практичний засіб у боротьбі на сьогоднішній день з огляду на свою рівнож дійсну легітимність (Державне правління ніколи не здало свого мандату ані нацистам, ані большевикам), у зовнішній діяльності і зв'язках, у вияві формально-офіційним українських державних інтересів, як державна формація, як перша з-поміж поневолених нацистами і большевиками народів Європи розпочала двофронтову боротьбу проти нацистської Німеччини і Советської Росії і дала підложжя для Української Підпільної Держави (1941-1951).

Боротьба українського державного Правління, ОУН-УПА-УГВР проти гітлерівської Німеччини явно *заперечує* пропаганду (ворога, лівих та деяких жидівських кіл), що українські націоналісти і ОУН-УПА — це «фашисти», «нацисти», «коляборанти» і т. д. Цей факт нам слід належно використовувати в обороні доброго імени українського визвольного націоналізму та історичної правди.

В 40-РІЧЧЯ УПА

А. БЕДРІЙ

ОУН І УПА

(Закінчення, 2)

IV

В місяці вересні 1942 р. Провід ОУН розглянув звідомлення Крайового Проводу ПЗУЗ, на основі якого ствердив, що там, крім СКВ, потрібно встановити постійні мобільні збройні відділи в розмірах сотень для негайної допомоги місцевим сільським самооборонним відділам та для переходу від дефензивної тактики до дефензивно-офензивної. І саме в цьому рішенні є, як стверджує Степан Бандера, зародження »УПА з ініціятиви ОУН як загальнонаціональної революційної армії...«³⁷.

На підставі повищого рішення Проводу ОУН, військовий референт КП ПЗУЗ Сергій Качинський-Остап (син православного священика) zorganizував у жовтні 1942 р. із поліських революціонерів першу військову сотню ОУН, що діяла в Дивинському повіті на Берестейщині. У слід за нею в листопаді того ж року твориться в сусідній Луччині повстанська сотня ОУН під командою пор. Івана Перегійняка-Довбешки-Коробки. В околицях Колки-Степань формується третя сотня під командою хор. Яреми, а в місяці грудні організуються дальші сотні командира Дороша в Пустомитських лісах і командира Крука на Крем'яниччині³⁸. Всі п'ять сотень і безліч СКВ підлягають Крайовому Військовому Референтові ОУН ПЗУЗ пор. Василеві Івахову-Росові, дотеперішньому командантові підстаршинської школи ОУН в Попорянах, який прийшов на місце Качинського. Івахів мав до помочі КВШ ПЗУЗ. На тій підставі Осип Дяків (Горновий, А. Осипенко) називає В. Івахова »першим Шефом Штабу УПА«³⁹. В грудні 1942 р. Провід ОУН доручив КП ПЗУЗ переорганізувати всі сотні ОУН в сотні під назвою »Українська Повстанська Армія«⁴⁰.

37) С. Бандера, »До проблеми політичної консолідації« у »Визвольна політика«, 1946, ч. 4-5, червень-липень; передрук у С. Бандера, »Перспективи Укр. Рев.«, стор. 25.

38) Порівняй Л. Шанковський »УПА«, в »ІУВ«, стор. 687.

39) О. Дяків (А. Осипенко) називає В. Івахова на тій підставі »першим Шефом Штабу УПА«. »Вклад ОУН у справу творення і розбудови УПА« в »Осередок пропаганди і інформації«, рік I, випуск ч. 1, 1946; передрук у ЗЧ ОУН, »УПА« серія ВУП, ч. 6, 1957, стор. 26.

40) Гляди »Комунікат Проводу ЗЧ ОУН в справі закордонних рейдів УПА літом 1947 р.«, ЗЧ ОУН, »ОУН«, серія ВУП, ч. 1, 1955, стор. 328. Цей факт задокументований у заяві ГК УПА з 25 вересня 1947 р., підписаній ген. Тарасом Чупринкою, в якій читаємо: »Українська Повстанська Армія постала з бойових груп ОУН (керованої С. Бандерою) в 1942 р. в умовах завзятої боротьби українського народу проти гітлерівських загарбників«. ЗЧ ОУН, »УПА«, серія ВУП ч. 6, стор. 178.

Коли в грудні 1942 р. німці розв'язали батальйон протипартизанської боротьби, що був під командою майора Побігушного й сот. Шухевича, то останній відразу включився в працю Проводу ОУН. Він обняв функцію військового референта на місце майора Д. Грицяя, якого саме зловили й ув'язнили німці. Шухевич запізнався зі станом визвольної боротьби і зробив висновок, що прийшов час перейти цілій ОУН до чергової фази визвольних змагань — до офензивно-дефензивної, себто до ініціювання власних наступальних акцій проти ворогів. По лінії мислення Шухевича пішли напрямні до Крайових проводів. І незабаром уже був перший наслідок: 7 лютого 1943 р. сотня ком. Івана Перегійняка здобула місто Володимирець, знищивши або взявши в полон місцевий окупаційний відділ. Рівночасно інші сотні ОУН повели наступ на відділи большевицько-російських партизанів. Розпочалася справжня двофронтна війна ОУН.

21 лютого 1941 р. відбулася III Конференція ОУН, яка наголошала безкомпромісову війну не лише з комуно-російським імперіалізмом, але й з расистсько-німецьким. Рішено: «Проведення й здійснення революційно-визвольних плянів і цілей нашої боротьби за УССД... ставлять перед нами завдання поширювати й скріплювати та творити нові окремі осередки організованої сили народу»⁴¹. В цій заяві додачуємо схильність Проводу ОУН до творення під назвою УПА нової формації побіч ОУН. Головним командиром цієї нової формації Провід ОУН призначив провідника ОУН на ПЗУЗ Дмитра Клячківського-Клима Савура-Охрима. Шефом штабу УПА призначено сот. Василя Сидора-Вшитого-Шелеста, який мав до помочі Крайовий Військовий Штаб ОУН, змонтований його попередником, пор. Василем Іваховим.

Місяць квітень 1943 року можна вважати початком напливу до Української Повстанської Армії людей, які не були членами ОУН.

Для противаги до швидко зростаючого націоналістичного руху ОУН і УПА, німці звільнили в квітні з тюрем колишніх членів ДУН, думаючи, що всі вони приєднаються на їх бік та включаться до «Дивізії Галичина». Але виявилось, що ДУН виконали наложене на них Організацією Українських Націоналістів завдання: «старшини, підстаршини, стрільці ДУН у величезній більшості стали інструкторами, старшинами і командирами УПА, передали свій досвід партизанської війни, своє набуте військовоє знання, свої сили і життя Українській Повстанській Армії»⁴².

В травні 1943 р. Провід ОУН відбув важне засідання, на якому в.о. Провідника ОУН Микола Лебедь уступив, а на його місце був обраний одногосно сот. Роман Шухевич. Після цього Р. Шухевич негайно розширив існуючий при Проводі ОУН Крайовий Військовий Штаб до розмірів Головного Військового Штабу (ГВШ) ОУН.

41) ЗЧ ОУН, «ОУН», серія БУП ч. 1, 1955, стор. 74-89.

42) Я. Стецько, «30 червня 1941», стор. 140.

Командування цим ГВШ обняв сам Роман Шухевич зі ступенем майора⁴³. ГВШ ОУН складався з 12 членів ОУН і 2 нечленів ОУН⁴⁴. У висліді різних змін, які зайшли весною 1943 р., постала така структура: Провід ОУН зі своїм ГВШ, якому підлягали Крайові Проводи, а Крайовому Проводові ПЗУЗ підлягала УПА і КВШ. Всі інші Крайові Проводи мали далі лише військових референтів.

Після проведення повищих змін, майор Роман Шухевич почав реалізувати вищу стадію визвольної боротьби від суто підпільної. Цією новою стадією був перехід до розширених повстанських дій поруч підпільної боротьби. Згодом стадія повстанської боротьби повинна була ще більше розширитися до розмірів всенародньої збройної визвольної боротьби. Помимо браку документації існують дані припускати, що майор Роман Шухевич послідовно розгортає теорію *перманентної революції*, яку він примінював ще від початку 30-их років нашого століття. Згідно з теорією розгортання національно-визвольної революції, її окремі етапи могли б виглядати так: в етапі збройного підпілля беруть участь у боротьбі проти ворогів сотні озброєних підпільників (УВО — це неначе передстадія ОУН, коли у збройній боротьбі вживалося лише кілька десятків бойовиків). В етапі повстанської боротьби участь беруть тисячі революціонерів, які поширюють вогонь революції на десятки тисяч повстанців. Врешті повинен наступити останній етап — зрив мільйонних мас озброєного народу у створеній боротьбою повстанської армії революційній атмосфері.

Зорганізований майором Шухевичем ГВШ ОУН різнився від попереднього КВШ ОУН тим, що КВШ діяв як одна з багатьох референтур Проводу ОУН, зате ГВШ ОУН був творений на такій основі, на якій формується найвищі державні військові штаби, тобто він включав теж такі відділи, які виступали в ОУН як окремі референтури, як, наприклад, — відділ пропаганди, відділ розвідки, відділ організаційно-мобілізаційний, політично-виховний тощо. Отже, весною 1943 року Роман Шухевич розпочав представляти ОУН із суто підпільної організації на підпільно-повстанську. Цю нову стадію визвольної боротьби здійснювали в основному особи: *майор Роман Шухевич* — голова Бюра Проводу ОУН, *Володимир Майвський* — член Бюра Проводу ОУН, *майор Дмитро Грицай* — шеф ГВШ ОУН, *Ростислав Волошин* — член Бюра Проводу ОУН, *Йосиф Позичанюк* — референт пропаганди в Проводі ОУН, політичний стратег протиросійської боротьби, і *Дмитро Клячківський* — Командир УПА, Крайовий Провідник ПЗУЗ.

Черговим кроком Проводу ОУН було рішення, видане Крайовому Проводові ОСУЗ, зформувати УПА-Південь під командою майора Омеляна Грабця-Батька (Окружного Провідника на ОСУЗ).

43) Гляди П. Мірчук, «Роман Шухевич», Нью-Йорк, 1970, стор. 173. Про ступінь майора наданий Романові Шухевичеві весною 1943 р. гляди у П. Мірчука, «УПА», стор. 239, 251.

44) Згідно з П. Мірчуком, цей ГВШ Проводу ОУН складався з 12 членів ОУН і 2 нечленів. Гляди його «УПА», стор. 251.

Зате Крайовий Провід ПЗУЗ (Південно-Українських Земель) дістав доручення творити збройні групи ОУН розміром роїв, що подекуди розвинулися згодом до розмірів повстанських чот⁴⁵. В степовій Україні було недоцільно творити більші повстанські відділи розміром сотень чи куренів. Є дані про те, що збройні рої ОУН були зформовані навіть в Донецьким Басейні заходами енергійного Обласного Провідника Михайла Кривошапки, як також на Полтавщині і Харківщині.

Щодо ЗУЗ, то Провід ОУН доручив Крайовому Проводові організувати підпільні військові табори-бази для масового вишколу членів і симпатиків ОУН. Весною 1943 р. постали 4 такі табори: в Самбірщині, в Долинщині, в Чорному Лісі і в околицях Космача. Військовим референтом КП ЗУЗ став тоді сот. Василь Сидор-Шелест, дотогочасний шеф КВШ на ПЗУЗ. Під осінь 1943 р. організовано дальших 5 таких військових таборів⁴⁶.

Коли в липні 1943 р. почали з'являтися в Кам'янець-Подільській і Тернопільській областях відділи большевицьких партизанів ген. С. Ковпака, то Провід ОУН доручив усім своїм клітинам на ЗУЗ і в Кам'янець-Подільській області приступити негайно до творення відділів Української Народньої Самооборони (УНС) на взір СКВ на ПЗУЗ, розмірами від роя до чоти на село. Ці відділи УНС вели бої з ковпаківцями.

V

В серпні 1943 р. відбувся III (Надзвичайний) Великий Збір ОУН, у висліді якого Провід, очолений Романом Шухевичем, виніс рішення переформувати Крайовий Провід ЗУЗ на два: КП Карпатського Краю (Станіславівська і Дрогобицька, а згодом і Чернівецька області) та КП Львівського Краю (Львівська і Тернопільська області). Керівником УНС Карпатського Краю став сот. Олекса Гасин, а керівником УНС Львівського Краю — сот. Василь Сидор.

Також в серпні 1943 р. Провід видав дуже важний наказ для КП ПЗУЗ переформувати свій КВШ на Військовий Штаб Головного Командування УПА (зустрічається теж назва: «Головний Військовий Штаб УПА»). Командиром УПА залишався далі полк. Дмитро Клячківський, тобто Крайовий провідник ОУН на ПЗУЗ, але шефом ВШ ГК УПА став нечлен ОУН, кол. полковник Армії УНР, ген. Леонід Ступницький, що прийшов на місце сот. В. Сидора. До УПА приступили тоді ще інші кол. старшини Армії УНР: полк. І. Литвиненко, полк. Омелюсік та інші. Цим актом УПА стала формально, але не фактично, окремою формацією від ОУН.

⁴⁵) Гляди С. Вожаківський, стаття у «Віснику», вид. ООЧСУ, Нью-Йорк, серпень 1954, стор. 38-39.

⁴⁶) Порівняй Л. Шанковський, «УПА», в «ІУВ», стор. 687.

Коли бойова група Служби Безпеки ОУН під проводом Костя Цмоця визволила з німецької тюрми у Львові майора Дмитра Грицяя-Перебийноса, то він знов перебрав функцію військового референта в Проводі ОУН і став керівником ГВШ ОУН. Майор Роман Шухевич очолив Бюро Проводу всієї ОУН, якому очевидно підлягали всі військові формації, зорганізовані за почином ОУН (УПА, СКВ, УНС, УПА-Південь, БУСА на Буковині). «Всі ці існуючі під кількома назвами військові формації були ввесь час центрально керовані одним осередком, Військовою Референтурою ОУН»⁴⁷. Визріваюча структура національно-визвольного руху відповідала найважливішому рішенням III НВЗ ОУН, а саме, що ОУН має стати авангардом всенародньої визвольно-революційної боротьби. Третій НВЗ ОУН злегалізував «радикальні зміни в тактиці» і «визнав правильним перехід ОУН до збройних форм»... По думці ВЗ, єдино політично й мілітарно зорганізований нарід може зберегти себе...⁴⁸. Дослідник того періоду ствердив: «...політична програма УПА була оформлена й прийнята саме на III НВЗ ОУН»⁴⁹.

В рамках прийнятої структури, ОУН дала можливість усім людям, які бажали боротися за УССД, включитися до УПА, що розгорталася у справжню народню армію. Треба ствердити, що досить чисельна група людей, які формально признавалися до організації очоленої полк. А. Мельником, включилися до УПА, бо їм боротьба за УССД присвічувала сильніше ніж льояльність ПУН-ові⁵⁰. Одним із військовиків післаних до УПА д-ром Кандибою-Ольжицем був пор. Поль-Польовий, який очолив старшинську школу УПА на ПЗУЗ, а згодом був переведений до Карпатського Краю СУН, де очолив старшинську школу «Орли» на місце сот. С. Ф. Хмеля зі ступенем майора. Таке саме признание належить старшинам-УНРівцям, які спочатку співпрацювали з Бульбою-Боровцем, але коли усвідомили собі, що шлях ОУН-УПА — це шлях всенародній і всенаціональній, тоді включилися до УПА. Також до УПА приєдналося декілька осіб гетьманських поглядів. Категорично відмовилися від співучасті в УПА ті люди, які хоч декларували себе прихильниками визвольної боротьби, але для яких особисті амбіції, провінційний патріотизм, партійна заскорузлість і практичний опортунізм були ближчі ніж тверда революційна дійсність, що постійно вимагала ризику життям. Подані факти вказують на те, що ОУН правильно підійшла до творення УПА як всенародньої і націоналістичної визвольної армії.

47) «Комунікат Проводу ЗЧ ОУН у справі закордонних рейдів УПА літом 1947 р.» в ЗЧ ОУН, «ОУН», серія БУП, ч. 1, 1955, стор. 328.

48) «Постанови III НВЗ ОУН у ЗЧ ОУН, «ОУН», серія БУП, ч. 1, стор. 90-121.

49) Григорій Васькович, «Роман Шухевич — провідник повстанських війн», у ЗЧ ОУН, «Генерал Роман Шухевич», серія БУП, 1966, стор. 78. «Вступ програми УПА» у збірнику «У боротьбі за волю — під бойовими прапорами УПА», 1946; передрук В-во ТПН ОУН «На сторожі», Авгсбург, 1949, стор. 189.

50) Добрим свідченням є книжка М. Данилюка, «Повстанський записник», Нью-Йорк, 1968.

В боротьбі росли ОУН і УПА. Між ними витворилося таке відношення, як між урядом і військом у кожній державі. Навіть прийнято вживати форму «ОУН-УПА» з огляду на нерозривне пов'язання обидвох формацій, бо фактично обидві вони були невіддільні одна від другої⁵¹.

Добрим прикладом якнайтіснішої співпраці між ОУН і УПА була Конференція поневолених народів Східної Європи й Азії, відбута в листопаді 1943 р. Політичним рушієм і керівником її була ОУН. Але багато практичних завдань приєднання до спільного фронту різних національностейних формацій виконала УПА. Другим прикладом є ділянка розвідки і протирозвідки: ОУН мала свою референтуру Служби Безпеки головно для політичного відтинка. Зате УПА мала аналогічний відділ для військового відтинка⁵². Органічне поєднання УПА з ОУН виразно бачимо в ділянці політичного вишколу й організаційних пов'язань. Політичний вишкіл в УПА був фактично ідентичний з таким же вишколом в ОУН, а організаційно всі відділи УПА були пов'язані з територіальною сіткою ОУН⁵³.

Все більша інтенсифікація боротьби ОУН-УПА з німцями, росіянами і поляками заставляли УПА до якнайтіснішої співпраці з ОУН. Дійсність змушувала УПА бути якнайбільше політично-націоналістичною армією. Але також ОУН мусіла бути бойовозбройною організацією.

VI

Наказом ГВШ ОУН з 27 січня 1944 р. проведено чергові важні організаційні зміни. УНС на ЗУЗ переформовано в УПА-Захід під командою майора Василя Сидора-Шелеста (підвищеного УГВ-Радою до ранги полковника з датою старшинства 22. 1. 1946)⁵⁴. Майор В. Сидор став рівночасно провідником Карпатського Краю ОУН. КВШ ОУН на ЗУЗ переформовано в Штаб УПА-Захід зі шефом майором Василем Брилевським⁵⁵. Крайовим провідником Львівського Краю був тоді Зіновій Тершаковець-Федір. Пост Головного Командира для керівництва всіма трьома розгалуження-

51) Документом, що засвідчує повисі виводи, є «Політична Деклярація УПА», видана Проводом ОУН у вересні 1943 р. Гляди «Літопис УПА», т. 1, Торонто, 1978, стор. 121-126. Точніша аналіза співдії ОУН і УПА подана у книжці П. Мірчука, «УПА», стор. 236. Темі пов'язання УПА з ОУН багато уваги присвячує Юрій Тис-Крохмалюк в книзі «УПА Ворфер ін Юкрейн», Нью-Йорк, 1972. Подані різні діяграми цієї співпраці, зокрема гляди розділи 6 і 7.

52) Добрим прикладом найтіснішої співпраці між СВ ОУН і контррозвідкою УПА було викриття славного російського агента Александра Гісідзе (Чхеїдзе, Чапаєва). Гляди М-ч, «Перша старшинська школа УПА» в «До зброї», ч. 9.

53) Гляди С. Ф. Хмель, комендант старшинської школи «Олені», в його «Українська партизанка»; передрук в ЗЧ ОУН, серія ВУП, ч. 8.

54) Текст постанови в ЗЧ ОУН, «УГВР», серія ВУП, ч. 3, 1956, стор. 27-28.

55) П. Мірчук називає шефом Штабу УПА-Захід сот. В. Хмеля. Гляди його «УПА», стор. 245. Але в своїй книзі «Роман Шухевич», П. Мірчук називає шефом Штабу УПА-Захід Степана Новицького-Вадима-Степа. Назв. твір, стор. 113.

ми УПА обняв сам Роман Шухевич, голова Проводу ОУН, з рангою підполковника. ГВШ ОУН переіменовано в Головне Командування УПА з Головним Військовим Штабом⁵⁶. Шефом ГВШ УПА став член Проводу ОУН Дмитро Грицай, підвищений УГВРадою до ранги генерала з датою старшинства від 1 листопада 1945. Дотеперішню УПА перейменовано в УПА-Північ. Командир УПА полк. Дмитро Клячківський став Командиром УПА-Північ. Його заступником став майор Михайло Медвідь-Крем'янецький, а шефом Штабу УПА-Північ, переіменованого з ВШ УПА, був далі ген. Леонід Ступницький-Гончаренко. Клячківський далі залишився Крайовим провідником ОУН ПЗУЗ.

Ця організаційна структура залишилася в основному незмінною аж до 1947 р. Після втечі німецьких окупантів і з поновною окупацією України російськими агресорами, ОУН і УПА з усіма спеціальними відділами, зокрема СБ, УЧХ та іншими, творили один суцільний моноліт, в якому різниці були тільки оперативно-функціонального характеру⁵⁷.

В травні 1944 р. переформовано Буковинську Українську Самооборонну Армію (БУСА) в частину УПА-Захід. Літом 1944 р. розв'язано команду УПА-Південь, а її військові відділи включилися до УПА-Північ, до УПА-Захід або у підпільні збройні відділи ОУН на ОСУЗ. В липні 1944 р. створено з ініціативи і за апробатою ОУН та формально також — УПА — нову інституцію — Українську Головну Визвольну Раду (УГВР), до якої приступили визначні українці, які не були членами ОУН. Степан Бандера визначив ролю ОУН у постанові УГВР в слідуючий спосіб: «ОУН творить хребет визвольної боротьби як провідна політична сила, яка створила УПА і УГВР, і яка провідною залишилася до сьогодні»⁵⁸. УГВР виконувала функцію підпільного революційного державного уряду. Її створення можна порівняти до створення Українського Державного Правління в липні 1941 р. В обидвох випадках ОУН була рушієм-протором, але не мала претенсій до абсолютної влади в цих формаціях⁵⁹. Таку саму настанову ОУН мала і щодо УПА: довести до оптимального розширення влади народу на різні групи суспільства, з якими ОУН могла знайти спільну мову щодо найвищого принципу — відновлення Української Самостійної Соборної Держави. Ні УГВР, ні УДП, ані УПА не були ніколи трактовані Проводом ОУН як підрядні «служняги

56) І. Бутковський, «Організаційна структура УПА» в «До зброї», ч. 24 (37), вересень 1954; передрук у ЗЧ ОУН, «УПА», серія БУП, ч. 6, 1957, стор. 6.

57) Порівняй наведені праці Л. Шанковського в статті В. Макара «УПА — наша слава і наш дороговказ» у Альманасі «Гомону України» за 1952, Торонто, стор. 94. Продовж другої половини 1945 р. ОУН-УПА втратила в Тернопільській області 1242 людей. Тоді вже не розрізняно, хто ОУНівець, а хто Упівець. Гляди Л. Шанковський, «УПА» в «ІУВ», стор. 754-755.

58) «Сурма», ч. 30, квітень 1951; передрук у його «Переп. Укр. Рев.», стор. 266.

59) Більшість документів УГВР є зібрані в книзі ЗЧ ОУН, «УГВР», серія БУП, ч. 3, 1956.

сателіти» й «виконавці»⁶⁰. Всім нечленам ОУН у цих формаціях ОУН завжди гарантувала повну волю вибору своєї особистої ідейно-програмової орієнтації щодо майбутнього ладу в УССД і її майбутньої державної політики⁶¹.

Коли в Україну дійшла вістка, що німці випустили живими з концтаборів Степана Бандеру, Ярослава Стецька й інших націоналістів, то Роман Шухевич, як голова Бюра Проводу ОУН, скликав в Україні, в лютому 1945 р., Конференцію ОУН (бо не було змоги скликати Великий Збір). На цій Конференції він запропонував, а Конференція прийняла, провести зміни в Бюрі Проводу, а саме: на Голову Бюра Проводу вибрано Степана Бандеру, а голову УДП, членом Бюра. Тим кроком Степан Бандера, Ярослав Стецько і Роман Шухевич обняли від того часу Провід ОУН, а рівночасно, діючи почерез Романа Шухевича, як Генерального Секретаря УГВР і Головного Командира УПА, також і політичний Провід УПА.

Після закінчення Другої світової війни в Європі, Провід ОУН видав Деклярацію, в якій дуже розважно підійшов до питання дальшої української визвольної боротьби. З одного боку, ОУН відкинула капітулянтську позицію тогочасних і раніших політичних груп, а з другого боку, ОУН відкинула також орієнтацію на скоре визволення. В тій Деклярації читаємо: »2а) нам треба й ми мусимо вести дальше збройну революційну боротьбу в обороні народу перед фізичним та моральним знищенням; б) нам треба бути готовими на найгірше, щоб все таки берегти других і себе перед знищенням; в) нам треба берегти й розбудовувати максимум революційних сил до часу вирішального чергового моменту; г) нам треба ввійти в новий, мирний, післявоєнний стиль революційної роботи і почати діяти на довшу мету; е) нам треба вирощувати нові революційні кадри, нових людей, що дивилися б з вірою в майбутнє...«⁶²

Вліті 1945 р. постала польська комуністична держава, сателіт Росії. В її склад включено ті українські землі, які були на захід від т. зв. Лінії Керзона. Для оборони тамтешнього українського населення, Провід ОУН зформував там окремий Крайовий Провід під керівництвом Ярослава Старуха-Стяга, якому була підпорядкована окрема крайова формація УПА під командою Мирослава Онишкевича-Ореста.

Від грудня 1944 р. до червня 1946 р. російські окупаційні сили в Україні провели три величезні офензиви проти ОУН-УПА, в яких брали участь біля одного мільйона озброєних напасників. Очевидно, що ОУН-УПА зазнали тяжких втрат. Але основні сили

60) Порівняй: П. Полтава, «Елементи революційности українського націоналізму» в «Ідея і чин» орган Проводу ОУН, ч. 10, 1946; передрук у ЗЧ ОУН, «Вольшевізм і визвольна боротьба», серія БУП, ч. 5, 1957, стор. 221.

61) Відношення між ОУН і УПА добре з'ясоване в праці Зіновія Карбовича п. з. «Наша визвольна концепція» у «Визвольнім Шляху», кн. 2-8, 1954; передрук у «Збірка статей із Визвольного Шляху», Лондон, 1956, стор. 164-165.

62) ЗЧ ОУН, «ОУН», серія БУП, ч. 1, 1955, стор. 140.

й основна структура організованого руху збереглися. Найвним доказом були безперервні бої й велика морально-ідейна перемога у виборах до Верховного Совета ССРСР в лютому 1946 р., коли-то на заклик ОУН-УПА-УГВР мільйони українців збойкотували ці вибори. В червні 1946 р. відбулася в Україні чергова Конференція ОУН, в постановках якої віддзеркалений непохитний, безкомпромісовий моральний рівень руху. Надії покладено на скорий вибух війни між Росією і Заходом, а тому вдержувано, на скільки це було можливим, структуру УПА оперуванням відділами середнього розміру (сотні)⁶³.

За свою величезну провідницьку роллю у національно-визвольному русі підполк. Роман Шухевич був винагороджений в лютому 1946 р. підвищенням до ранги генерала⁶⁴.

За завдання розформування більших відділів УПА і органічного поєднання менших відділів з ОУН відповідав і його успішно провів майор Олекса Гасин-Лицар, шеф ГК УПА, провідний член ОУН ще від 30-их років. За свої заслуги Гасин був підвищений до ранги полковника.

30 травня 1947 р. ген. Роман Шухевич, як Генеральний секретар УГВР, видав для УПА і ОУН інструкцію, в якій вповні зрівняв членів ОУН і УПА в підпільній системі. Цю інструкцію можна трактувати як початок фактичної реорганізації УПА, як окремої формації. Відтоді і ОУН і УПА називалися «збройним підпіллям». Члени ОУН, які були членами УПА, найперше інтегрувалися в сітці ОУН. А майже всі члени УПА, які не були членами ОУН, стали членами ОУН. Формально існували ще дві формації, але в скорому часі вони злилися в одну організацію — збройне підпілля ОУН-УПА⁶⁵.

Про цей період Степан Бандера писав: «Постійно зменшуються відділи УПА і їх операції, зате зміцнюється підпілля ОУН і її мережа. Командні та вояцькі кадри УПА знову переходять в організаційно дійові форми ОУН. Всі ці зміни пляново робить Шухевич, як Головний Командир УПА і як Провідник ОУН на Українських Землях. У нього вся революційна боротьба, всі її форми і діючі сили — це одна справа, один процес. Як УПА вийшла з надр ОУН, як у боротьбі УПА діяли ідеї, пляни і кадри ОУН, так знову в ОУН і через її боротьбу зберігаються діючі прапори та ядра УПА, щоб у слушний час розгорнутися на всю широчінь»⁶⁶.

66) «Командир — Провідник» з «Перспективи Української Революції», стор. 310.

63) «Постанови Конференції Проводу ОУН на Українських Землях» в ЗЧ ОУН, «ОУН», серія БУП, ч. 1, 1955, стор. 143-155. Гляди також Степан Бандера, «Командир — Провідник», в його «Перспективи Української Революції», стор. 308. Розв'язання більших відсотків формацій УПА задокументоване у «Відозві Головного Командира до УПА» з липня 1946. ЗЧ ОУН, «УПА», серія БУП, ч. 6, 1957, стор. 166-168.

64) За постановою УГВР, Роман Шухевич став генералом з датою 22 січня 1946 р. Ця постанова УГВР з лютого 1946 опублікована в: ЗЧ ОУН, «УГВР», серія БУП, ч. 3, 1956, стор. 27-28.

65) Текст постанови в бюлетені «Бюро Інформації УГВР», випуск ч. 1 за квітень 1948.

Оперативно-функційний стан ОУН-УПА в 1946-1947 роках дуже влучно схоплений в постановках І Конференції Закордонних Частин ОУН з вересня 1947 р. Там читаємо: «І.5. Революційна дія УПА і ОУН нині провадиться в різних формах і виявах, як політично-пропагандивна, суспільно-політична і повстанчо-бойова діяльність. Всі ці форми діяльності творять одну цілість і йдуть за одним планом»⁶⁷.

Розпочатий 1946 р. процес розформовування більших формацій та злуки УПА з ОУН, тобто поступенний перехід формації УПА на статус військового рамени в структурі ОУН, продовжувався в 1948 р. Стан після 1947 року Степан Бандера з'ясував так: «При повороті до чисто підпільної тактики, кадри і дії УПА були ступнево звужувані і введені в матірні рамки ОУН. В цих рамках УПА далі існує як військовий сектор і основний кадр-кістяк для розбудови збройної сили революції в майбутньому»⁶⁸.

В згаданих постановках І Конференції ЗЧ ОУН із 1947 р. роля УПА представлена в слідуючий спосіб: «На попередньому етапі, під час війни, найсильнішу натугу мали революційно-мілітарні дії. На теперішньому етапі доцільність вимагає найбільшого посилення суспільно-політичної і пропагандивної роботи. Теж і бойові дії УПА провадяться так, щоб мати якнайбільший політично-пропагандивний ефект»⁶⁹. Прикладом злиття УПА і ОУН є керівні одиниці, бо в другій половині 40-их років майже всі займали рівнозначні позиції і в ОУН і в УПА.

Колиж надії на скорий вибух війни між Заходом і Росією не сповнювалися, то рішено примінити ще суворіше засаду зберігання сил при допомозі дальшого розформовування збройних відділів УПА на малі високоспеціалізовані підвідділи, не більші чотогового розміру. Степан Бандера з'ясував стратегічне думання ген. Романа Шухевича під кінець 40-их років такими словами: «Українську визвольну революцію він розумів як глибокий процес, що має охопити весь народ, як безперервну боротьбу, не зважаючи на ситуацію, як постійне втримування і відновлювання діючих революційних сил»⁷⁰.

Роки 1947-1949 знаменні великою кількістю вдалих засідок і нападів збройного підпілля на ворожі позиції малими відділами. Примінюючи методу нищення большевицької еліти, ефективність збройних дій ОУН-УПА в 1947 р. зовсім не послабла в порівнянні до попередніх років. Степан Бандера ствердив, що від 1947 р. збройне підпілля перейшло з «тактики боротьби повстанської на партизанську, а потім на чисто підпільну»⁷¹.

67) «Резолюції І. Конференції ЗЧ ОУН» в: ЗЧ ОУН, «ОУН», серія ВУП, ч. 1, 1955, стор. 156-218. Наведене місце на стор. 159.

68) «Перспективи української національно-визвольної революції», 1958; передрук в його «Перспективи Української Революції», стор. 587.

69) Гляди нотатка ч. 67.

70) «Командир — Провідник» в його «Перспективи Української Революції», стор. 309.

71) Там же, стор. 310.

Статистичні дані за 1947 рік про кількість боїв з більшовіками і про втрати були подані вже спільно для ОУН і УПА, тобто в 1948-49 рр. не розрізняли обох формацій чи пак їхніх бойовиків. Лише на Закарпатті ще в той час було таке розрізнення, помітне в рейдуючих відділах УПА, які прийшли в Західню Європу. Частинно через це прийшло до конфлікту, чи ці відділи мають підлягати ЗП УГВР чи ОУН. В Україні такого конфлікту не могло бути, бо УПА була тоді вже злучена з ОУН в одну формацію, були злучені проводи обидвох формацій.

Треба зазначити, що Головне Командування УПА не було розформоване. В січні 1948 р. УГВР підвищила шефа штабу УПА майора Олексу Гасина-Лицаря (наступника ген. Грицяя-Перебийноса) до ранги полковника, наголошуючи тим не лише особисту талановитість і заслуги цього визначного націоналістичного штабовика високого масштабу, але й дальшу актуальність ролі малих відділів, постійному підвищенню експертности збройного підпілля та вмiлому калькулюванні силового чинника. Полк. Олекса Гасин загинув 31 січня 1949 р. На його місце шефа Штабу УПА ген. Р. Шухевич призначив майора В. Сокола.

В 1948 р. вже виразно важнішим від збройного стає ідеологічно-пропагандивний відтинок визвольної боротьби. Це період, коли на передове місце вибиваються талановиті публіцисти-пропагандисти, зокрема Петро Полтава, У. Кужіль, Осип Дяків-Горновий, Ярослав Старух-Ярлан, Р. Мох, Осип Орленко й інші. «Тільки в одному 1948 р. в наших підпільних друкарнях було надруковано в багатотисячному тиражі коло 70 назв різних брошур, листівок, пресових і художніх видань»⁷². В 1948 р. вже не розрізнявалося видань ОУН від видань УПА. В жовтні 1948 р. більшовики знищили біля Ковля друкарню ОУН-УПА-ПЗУЗ, а в грудні 1948 — друкарню УГВР і Проводу ОУН біля Болехова Івано-Франківської області. В 1950 р. ОУН-УПА опублікувала в Україні 150 різних окремих видань, що вказує на велику тодішню силу організованого націоналістичного руху.

Під кінець 40-их років вже не діяли дві структури, тобто окрема для ОУН, а окрема для УПА. Це була єдина суцільна національно-визвольна організація з різними спеціалізованими ділянками. На порядку дня стояла проблема збереження організації як такої. Цю проблему пляновано розв'язати при допомозі децентралізації ОУН. Ген. Роман Шухевич, здається, не встиг її провести перед своєю смертю. Можливо, що цей плян здійснив його заступник, полк. В. І. Кук-Коваль, дотеперішній організаційний референт в Проводі ОУН на Рідних Землях. Він скликав в червні 1950 р. Конференцію Проводу і там могло бути прийняте рішення провести таку децентралізацію, щоб кожен Край зі своїм Крайовим Проводом діяв вповні незалежно від центрального проводу і вдер-

⁷² Петро Полтава, «Про наш плян боротьби за визволення України в теперішній обстановці», Україна, Вид. «Воля народам», 1951.

жував якнайменше зв'язків із сусідніми Краями. Ця нова структура повинна збільшити законспірованість ОУН та утруднити ворогові ліквідацію цілої Організації у випадку коли б зв'язки Центрального чи котрогось Крайового Проводу впали в руки москалів.

Згідно з однією інформацією, остання відома нам Конференція Провідного Активу ОУН відбулася в Україні в червні 1952 р.⁷³

У міжчасі збройна боротьба продовжувалася. В половині 1951 р. російський керівник пропаганди в окупованій Україні, Н. Рябокляч, алярмував, що «росте сила українських націоналістичних банд»⁷⁴. У вересні 1950 р. сильний націоналістичний відділ здобув місто Мукачів від москалів, зліквідувавши місцевий гарнізон з командиром майором Ураловим і капітаном Голдаковим. В 1952 р. відбулося кілька десятків боїв між націоналістичним підпіллям і окупаційними силами⁷⁵. В Україні появився альманах присвячений Десятій річниці постанови УПА. В одній студії стверджується, що «маємо організаційні звіти з України, принесені зв'язковими 1953 р., в яких подається численні протибольшевицькі акції, проведені на Рідних Землях після 1951 р.»⁷⁶.

В 1950-1953 роках збройна група націоналістів під проводом старшини УПА Михайла Кончаківського звела ряд боїв з НКВД-Дистами, знищивши кількадесят із них⁷⁷. В 1953 р. згинула Стефанія Мандрика оточена в своїм підземнім схоронищі, провідна націоналістка на Львівщині. Лише в однім Радехівськім районі окупанти розкрили й знищили в 50-их роках біля 200 таких укріплених схоронищ⁷⁸. У вересні 1953 р. большевики розкрили збройну групу ОУН в Івано-Франківській області. Большевикам удалося взяти в бою в полон одного з цієї групи, Дмитра Басараба. Осінню 1953 р. діяли в Україні члени Проводу ОУН, бо були листи, принесені зв'язковими на чужину, до Проводу ЗЧ ОУН, в яких задокументована така активність⁷⁹.

На XVII з'їзді КПУ в березні 1954 р., перший секретар О. Кириченко виразно ствердив існування в Україні націоналістичного збройного підпілля. Маємо описи очевидців про збройні сутички між націоналістами і окупантською поліцією в Тернопільській області (Бучаччина, Підгаєччина) в роках 1954 і 1955⁸⁰. До 1954 р.

73) Гляди Лев Шанковський, «УПА», в «ІУВ», стор. 818.

74) «Радянська Україна», 12 серпня 1951.

75) Лев Шанковський, «Большевики про УПА» в: ООЧСУ, «Вісник», Нью-Йорк, березень 1969, стор. 15.

76) Гляди Г. Васькович, «Сучасна визвольна боротьба України», «Шлях Перемоги», Мюнхен, 1956, чч. 42-44; передрук у: ЗЧ ОУН, «Большевизм і визвольна боротьба» в серії БУП, ч. 5, стор. 240.

77) Авраам Шіфрін, «Четвертий розмір» (по-англійськи), Мюнхен, 1973, стор. 81, 222, 229-230.

78) Володимир Макар, «Бойові друзі». Торонто, 1980, стор. 321-322.

79) Гляди Г. Васькович, «Сучасна визвольна боротьба в Україні», в серії БУП, ч. 5, стор. 242.

80) Гляди інформацію в «Шляху Перемоги», Мюнхен, 1980, чч. 9-10 про спогади Я. Емесмана «На Тернопільщині».

діяли зв'язкові між ОУН на чужині і ОУН на Рідних Землях.

Продовж 50-их років вибухали в російській імперії великі страйки й повстання політв'язнів, організовані й керовані у великій мірі членами ОУН-УПА, які прибирали характер збройної боротьби⁸¹. Політично-організаційною основою для цих повстань і страйків служило доручення ОУН-УПА, видане ще 1947 р. п. з. »До насильно вивожуваних на Сибір і на большевицькі каторжні роботи«⁸². В 1949 р. встановлено зв'язок між Проводом ОУН-УПА на Українських Землях і полоненими членами ОУН-УПА, яких москалі вислали далеко поза межі українських земель. Ці провідні підпільники зорганізували »ОУН-Північ«. Їх провід очолював Михайло Сорока. Цей провід керував і координував страйками і повстаннями політв'язнів по всій території російської імперії⁸³. Вістки про цю боротьбу ширилися в Україні й підсилювали моральну настанову продовжувати визвольну збройну боротьбу за УССД.

Одним із перших великих повстань в Магадані 1953 р. керував член ОУН Мирослав Симчич (зловлений москалями 1949 р.). Жіночим повстанням у Кінгірі 1954 р. керували націоналістки Нуся Михайлівич і Любов Бершадська, а мужеським — член ОУН Анатоль Задорожний. На теренах ССРСР поза Україною, де були великі скупчення українських політв'язнів, діяла підпільна організація ОУН-Північ, як було вже згадано. Повстання на Воркуті 1954 р. (Комі АССР) було кероване українським націоналістом Євгеном Грицяком. Взятий 1953 року в полон в Україні, старшина СБ ОУН-УПА Василь Підгородецький, засуджений на 25 років неволі, був організатором протиросійського повстання в Ташкенті 1955 р. А 1956-го року вибухло повстання політв'язнів у Тайшеті, організоване членом ОУН Віктором Солодким, взятим у полон 1948 р.

В лютому 1956 р. появились в Рівенській області заклики російської окупаційної влади до українського націоналістичного підпілля здаватися, за що підпільники дістануть обманливу амністію⁸⁴. Ця т. зв. амністія була восьмою з черги, що виразно вказує, що в 1956 р. існувала в Україні підпільна сітка ОУН. Майже зовсім певно, що до половини 1950-их років діяв Провід ПЗУЗ або хоч сам провідник, Ком. Дубовий.

Того ж 1956-го року вибухло на Мадярщині національно-визвольне повстання проти російських окупантів. Вістки про це повстання в Україні викликали оживлення націоналістичного під-

81) Загальний огляд повстань і страйків політв'язнів у ССРСР поданий у студії Володимира Косика »Концентраційні табори в ССРСР« (по-англ.) в »Російське поневолення України«, Лондон, 1962, стор. 347-433. Є список 47 повстань в роках 1946-1957.

82) Гляди: ЗЧ ОУН, »УПА«, в серії БУП, ч. 6, 1957, стор. 189-191.

83) Гляди стаття М. Сороки в »Українським віснику«, Париж, 1972, ч. 6.

84) Лев Шанковський, »Історія 8 закликів« у »Свободі«, Джерзі Сіті, чч. 58-63, 28 березня—4 квітня 1956; Олег Мартович, »Думки про визволення« в: ОУН, »IV. Великий Збір ОУН«, т. 2, 1972, БУП, ч. 10, стор. 176.

підля. Біля Шепетівки в Хмельницькій області вилетів у повітря поїзд з амуніцією (20 травня 1956)⁸⁵. Підпільна діяльність оживилася на Київщині, Львівщині й в околицях Бердичева. Українське збройне підпілля ОУН знищило в Карпатах кілька мостів, що ними москалі транспортували військо на Мадярщину, та мало збройні сутички з советськими терористичними органами.

Після розгрому москалями мадярського визвольного повстання перериваються вістки про організовану збройну боротьбу ОУН проти росіян, помимо того, що є дані про дальше існування на різних теренах націоналістичного підпілля. Очевидно і в пізніших роках відомі випадки знищування підпільниками окремих виконавців колоніальної влади. Заперестання масової збройної боротьби можна пояснити зрозумінням надзвичайних трудностей в дану пору продовжувати її, коли навіть цілий мадярський народ, знищивши над собою російську окупацію, не дістав від «волелюбного» Заходу навіть одного кріса. Взнявши під увагу загальне положення в Україні і міжнародню ситуацію, Провід ОУН тимчасово заперестав збройну боротьбу аж до часу визріння нової революційної ситуації. А тимчасом треба концентруватися на збереженні націоналістичної організації, втримуванні в народі віри у наше майбутнє визволення, ведення виховно-ідеологічної й пропагандивної діяльності, як також на розбудову в нації її внутрішніх духових, соціальних і культурних резерв для ступневого ведення змагання за самобутність і державність.

Рік 1956 треба вважати припиненням збройної визвольної боротьби, якої вершком була славетна й легендарна Українська Повстанська Армія.

85) «Шлях Перемоги», 17 червня 1956.

«Посилення визвольно-революційної боротьби в Україні, Грузії, Вірменії, Литві, Туркестані, Естонії й інших уярмлених країнах, створює новий чинник у нашій зовнішньо-політичній дії, унаслідуючи перед вільним світом існування окремої бойової і дійової визвольної, суверенної сили, яка не приймає статус кво, його поборює разом з концепцією детанту, гельсінськими домовленнями включно до рівноваги сил, а змагає до доосновної революційної зміни порядку у світі через розвал російської імперії на національні держави поневолених народів у їхніх етнографічних межах.

Ця знехтована потуга — поневолені нації, є вирішальним чинником майбутнього розвитку світової історії. Вони — ключ розв'язки світової політичної кризи, бо розвалюють її джерело — російську імперію з її комуністичною системою і комунізмом, як знаряддям російського імперіалізму».

(З матеріалів VI ВЗ ОУН: «Становище у світі й Україна»)

Ярослав ДЕРЕМЕНДА

40-РІЧЧЯ УПА

(Святочне слово, Манчестер 20. 11. 1982)

40 років... Багато дечого забулося... Але й досі є живим у пам'яті повстанський відділ, що маршує рідним селом, співаючи:

»Наша правда свята, вона сонцем горить
Нам на наших повстанських знаменах,
Лиш для неї клялися до смерти ми жить
І з шляхів цих ніколи не звернем.

Ще відплатимо катам, ще по рідних степах
І з піснями пройдем бойовими.
Не розбійники ми, хоч живем у лісах
Ми повстанці — сини України«.

Саме 14-го жовтня цього року сповнилося 40-річчя з дня постанови Української Повстанської Армії (УПА). Ця знаменна подія в історії наших Визвольних змагань започаткувала новий етап боротьби нації за свої права. Замість дотогочасних політичних манівців і тупцювання жebraком на різних бездоріжжях, український народ побачив у чинах УПА та в її визвольній концепції єдиний, хоч і важкий, вкритий тернями, але ясний шлях до визволення і державного життя. Упівська епопея глибоко проникла в душу і серце українського народу. А розжарена героїчною боротьбою упівців «іскра вогню великого» не вгасає; клекотить вулканом у підземеллі України, щоб у слухну годину вибухнути непереможною силою української національної революції.

В буремні часи, коли Україна оберталась в руїну, а її земля спливала кров'ю жертв двох найбільших варварських потуг світу — гітлерівської Німеччини і червоної Московії, зродилась легенда про нових лицарів-оборонців української землі. Це був пам'ятний 1942 рік. Але Українська Повстанська Армія — це не тільки легенда. Це перш за все національні ідеї і живі люди, що своїми геройськими чинами захищали їх, віддаючи свій труд, свою кров і своє життя в боротьбі за визволення України.

»У вогні перетоплюється залізо на сталь, у боротьбі народ у націю«, — казав Євген Коновалець, основоположник ОУН. Вірні його заповітам послідовники в 1941-1942 роках відкинули будь-який компроміс з ворогом і, розраховуючи лише на власні сили, підготовляли збройну боротьбу з гітлерівським окупантом українських земель. І в розгарі Другої світової війни ідея боротьби за волю опанувала свідомість українських народних мас, мобілізувала в єдиний збірний фронт українських патріотів. З невеличких повстанських груп творилась всенациональна повстанська армія.

В жовтні 1942 року на Поліссі, з ініціативи військового референта Крайового Проводу ОУН на Північно-Західних Землях *Остана* (Сергія Качинського) постав перший бойовий відділ УПА. А на сусідній Волині, з ініціативи визначного члена ОУН сотника Довбешки-Коробки-Перегійника організується другий відділ УПА. А впродовж чергових кількох місяців на теренах Волині й Полісся постають нові сотні командирів Дороша, Крука і Гонти.

В березні 1943 року на згаданих теренах до УПА перейшло багато станиць української допоміжної поліції. Тоді організуються нові відділи та постають курені командирів Голобенка, Щуки, Яреми та інших.

Так у боротьбі на два фронти — проти німців, які намагалися в зародку знищити український повстанський рух, і проти червоних московських партизанів Ковпака, Медведєва, Фйодорова та інших ватажків, що на спілку з польськими бандами чинили криваві розправи над українським населенням Волині й Полісся, зростала й кріпшала сила Української Повстанської Армії.

З діючих на згаданих теренах куренів і сотень УПА постає бойове з'єднання — УПА-Північ, під командою Кліма Савура (Романа Клячківського, провідника ОУН на Північно-Західних Українських Землях).

На весні 1943 року почали організуватись відділи УПА на Правобережній Україні. Перша сотня постала там у славнозвісному Холодному Яру, яку очолив командир Кость, колишній старшина червоної армії. Слідом за Холодним Яром пішла й Уманщина. Тут зродився відділ УПА під командуванням командира *Остана*, також наддніпрянця. Душею організування УПА на Правобережній Україні виявився учасник повстанських боїв у Холодному Яру після Першої світової війни — 60-літній «Дід Тарас». На скріплення повстанського руху на Правобережній Україні з Волині вийшло 6 сотень УПА під командуванням командира *Енея*. Так постало друге бойове з'єднання — УПА-Південь під проводом командира Батька (Омеляна Грабця, провідника ОУН на Осередніх Українських Землях).

В літі 1943 року в Галичині реорганізується «Українська Народня Самооборона» і приймає назву Української Повстанської Армії. Так постає бойове з'єднання — УПА-Захід під командуванням полк. Шелеста, недавнього шефа Штабу УПА-Північ Василя Сидора, визначного провідного члена ОУН.

В травні 1944 року на теренах Басарабії і Буковини реорганізується «Буковинська Українська Самооборонна Армія», яка входить до складу бойового з'єднання УПА-Захід.

З'єднання бойових сил УПА завершує Головна Команда УПА, зав'язком якої був Крайовий Військовий Штаб Проводу ОУН під керівництвом Романа Шухевича, перейменований потім на Головний Військовий Штаб. Восени 1943 року Головним Командиром УПА призначено Романа Шухевича, відомого під псевдонімом Тарас Чупринка, що в той час був у ранзі підполковника, а з 22-го січня 1946 року, згідно з постановою УГВР, у ранзі генерала.

В 1944 році, коли на зміну гітлерівським окупантам насувались знову московсько-большевицькі орди, УПА вже була такою силою, що у відповідних міжнародно-політичних обставинах могла підняти революційний зрив цілого народу проти окупантів. В той час УПА мала 50 українських куренів у силі 80 тисяч воїнів. Крім цього було 15 чужоземних куренів, переважно синів поневолених Москвою народів, у силі 20 тисяч. Організатором цих чужоземних відділів УПА був наддніпрянець майор Дмитро-Карпенко-Яструб, колишній старшина червоної армії.

Організація Українських Націоналістів (ОУН), з якою УПА була тісно пов'язана, мала в той час понад 100-тисячні революційно-бойові й суспільно-політичні кадри. Отже, взявши це разом, українські національно-визвольні сили становили в той час понад 200-тисячну армію воляків, старшин, бойовиків, політичних керівників, пропагандистів і організаторів визвольної-революційної боротьби. Це вже величезна революційно-визвольна сила, що у відповідний час могла перетворитися у нову Хмельниччину.

Історичним підметом організації українських повстанських сил був Акт 30-го червня 1941 року, яким, всупереч заборони німецької влади, проголошено у Львові відновлення Української Держави і заклик до всього українського народу «не скласти зброї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена українська влада». Так то Акт 30 червня 1941 року дав почин визвольній війні української нації проти німецького загарбника і скріпив український фронт проти історичного і смертельного ворога України — Московщини.

Українська Повстанська Армія (УПА) й Українська Головна Визвольна Рада (УГВР) — це органічне продовження великого чину нації, яким був Акт 30 червня 1941 року. Це нерозривна єдність. Явно проголошена і діюча в 1941 році Українська Держава продовжувала існувати і діяти у формі, як тепер інколи окреслюють у міжнародному праві, «підпільної» державности з усіма правними атрибутами держави, під охороною зброї УПА й підпілля ОУН, під загальним керівництвом УГВР як продовження дії Українського Державного Правління, доки принаймні на клаптику української землі була українська влада. А вона була, бо ж діяла збройно в ширших розмірах УПА принаймні до 1951 року, що об'єктивно стверджують теж чужинецькі історики.

Отже, цей найновіший період української державности тривав від 30 червня 1941 року принаймні 10 років. Десять років затяжної, героїчної, кривавої збройної боротьби української нації за свою державність вели її найкращі сини і дочки у лавах безсмертної славної УПА.

Головний Командир УПА Тарас Чупринка—Роман Шухевич написав з нагоди 5-річчя УПА звернення до «Бійців і командирів УПА і до членів революційного підпілля», в якому дає об'єктивну оцінку його героїчній армії УПА, як слідує:

«... Цілий 1943 рік та перша половина 1944 р. ознаменовані боротьбою УПА на два фронти. На протинімецькому фронті добилася УПА пов-

ного припинення вивозу українського населення на роботи в Німеччину та унеможливила господарське пограбування народу. На проти-большевицькому фронті УПА не допустила до заливу українських теренів большевицькою партизанщиною. Ніхто інший, як саме УПА, в цілому ряді переможних боїв розбила орди сталінських гунів, що нестримно пересувалися з північного сходу на підбій Європи...

Український повстанець зі зброєю в руках боронив західніх окраїн українських земель перед заливом польськими імперіялістичними боїтками ще в 1944 р., а згодом став в обороні населення цих земель перед насильним вивезенням. Понад два роки йшла нерівна (бо проти воєнного союзу проти УПА Росії, Польщі і Чехо-Словаччини) боротьба УПА з большевиками і їхніми польськими та чеськими наймитами на західніх окраїнах українських земель, а український повстанець остався там для боротьби ще навіть тоді, коли останнього українця звідти насильно вивезено та вся земля перемінилася в незамешкані пустарі.

Безстрашні командири і бійці УПА виписали на її прапорах ряд бойових чинів, що золотими буквами запишуться в історії української зброї. Караюча рука бійця УПА досягла навіть найчільніших представників окупанта, як от шефа СА Люце, командувача I Українським Фронтом Ватутіна, чи заступника міністра збройних сил Польщі Сверчевського. Відділи УПА неоднократно здобували ворожі районні центри, вривалися в обласні центри, далекими рейдами промірювали рідні і чужі землі, засідками і наскоками турбували ворога та не давали йому можливости реалізувати пляни нищення українського народу. Імена Грегота-Різуна, Яструба, Ясеня, Сторчана, Прута, Коника, Перемоги, Хріна, понесли славу української зброї поза межі України.

Та і в політичному відношенні за УПА великі здобутки. Реалізуючи клич «Воля Народам і Людині», вона вже в 1944 р. організує національні відділи азербайджанців, грузинів, казахів та інших поневолених Москвою народів до боротьби за повалення Кремля і створення самостійних держав усіх народів Сходу. За її ініціативою відбулася в листопаді 1943 р. I Конференція Поневолених Народів, що дала почин для постановня АБН. За почином УПА об'єдналися усі українські самостійницькі групи в Краю і створили Українську Головну Визвольну Раду, що від 1944 р. кермує цілістю боротьби за УССД. Рейди УПА в Польщу і Словаччину придбали поневоленим народам нові лави союзників серед поляків і словаків.

Успіхи, яких добилася УПА, далеко перейшли всі сподівання, які покладала на неї Українська Головна Визвольна Рада та весь український народ. А добилася УПА цих успіхів в умовинах, яких дотепер не знала історія людства.

Найвищим признанням відзначив Головнокомандуючий УПА ген. Роман Шухевич П'ятиріччя УПА в наказі з 14 жовтня 1947 р., пишучи:

«Бійці і командири УПА! Ви, що сьогодні у військових відділах боретеся проти большевиків, і Ви, що поповнили ряди революційно-визвольного підпілля, будьте свідомі, що п'ятирічна героїчна боротьба

УПА і визвольно-революційного підпілля, — це найбільш героїчна доба в історії України. Знайте, що такої героїської доби взагалі не знає історія людства. В тінь пішли прославлені герої Тернопілів. На героїзмі УПА і визвольно-революційного підпілля будуть виховуватися нові українські покоління. Боець УПА, український революціонер заступить місце мужнього спартанця в історії людства. То ж свідомі будьте величі тієї доби, в якій Вам довелося жити і не посоромте повстанської слави, як не посоромили її ті, що вже від нас відійшли».

Успіхи УПА куплені кров'ю, куплені дорогоцінними жертвами її бійців і командирів. В боротьбі згинули такі славні її командири: перший командир УПА *Клим Савур*, перший Шеф Штабу УПА ген. Леонід Ступницький, Шеф Головного Штабу УПА — *Перебийніс*, командуючий великим боем під Гурбами на Волині — *Ясень*, прославлений командир Сіроманців — *Яструб*, хоробрий командир повстанських відділів на Вінничині і Кам'янець-Подільщині — *Шаблюк*, неустрашимий командир *Перемога*, герой Чорного лісу — *Різун-Грегіт*, командир першого рейду на Словаччину — *Прут*, герой наступу на польсько-більшевицьке кубло *Вірчу* — командир *Коник*, командир *Юнацької Школи «Олені»* — *Поль* та інші.

Ми усвідомляємо втрати, що їх понесла УПА. Болючі нам ці жертви ще й сьогодні, але жертви не можуть ані залякати, ані зневірити нас. Ми ж знаємо, що без жертв не можна здобути волі. Ми знаємо, що тільки боротьба веде до визволення України. Саме життя навчило нас бачити різницю між тими, що гинуть по рабськи потоптані ворогом, і тими, що гинуть в боротьбі за Україну. Смерть тих, що впали в боротьбі з скупантами — це животворча смерть, вона кличе до дальшої боротьби, вона наближує день нашого визволення.

Із закінченням Другої світової війни перед Проводом визвольних організацій та їх Головою Романом Шухевичем постало велике і важке завдання — не дати ворогові змоги розбити і знищити організовані збройні кадри УПА в прямих боях, але пляново й систематично перевести їх на інші форми дії та з набутих досвідом продовжувати боротьбу. І це блискуче перевів своїм наказом Роман Шухевич в липні 1946 року, де сказано:

«... Окупант України може знову думати (так як думав у 1920 році), що з хвилиною закінчення широких повстанських акцій, УПА перестала існувати. Та й тим разом він грубо помиляється. Бо сьогоднішній момент — це тільки момент переставки сил, це момент переходу з одних форм боротьби на другі. — Я певний, що Ви, незламні борці-герої, вміло засвоїте собі нові зразки бою з ворогом так, як скоро і вміло опанували мистецтво партизанки. Скриті, невловимі, Ви негайним, блискучим ударом будете вдаряти ворога там, де він того ніяк не сподівається».

Після того відділи УПА розформовано, а частину вояків демобілізовано з наказом перейти до підпільної мережі ОУН. Таким чином на землях України створився «революційний пляцдарм» ОУН-УПА — терен революційної дії з головним завданням — знайти новий, приго-

жий для післявоєнних років і обставин, стиль збройної боротьби. А далі прийшов найбільший удар для УПА. 5. 3. 1950 р. упав на полі слави ген. Роман Шухевич-Чупринка.

Боротьба УПА на терені революційної дії тривала далеко поза 1950 рік, а згодом в роках 1953-56 вона перекинулася на большевицькі концтабори, виявляючись у формі масових страйків, повстань і збройних виступів. Ця боротьба набрала всесоюзних розмірів і дала підґрунтя для тих психологічних настроїв, які й сьогодні нуртують у нашій батьківщині і поза її межами в невідільній московській імперії.

Показові відкриті і закриті процеси проти українських політичних і культурних діячів після їх арештів в 60-их і 70-их роках і молоді навіть за те, що хотіли віддавати пошану Шевченкові, Франкові чи Лесі Українці, постійні наклепи в режимовій пресі й цькування проти «лютих ворогів» українського народу, «буржуазних націоналістів»-бандерівців, журнальні і книжкові описи боротьби проти українського визвольного-революційного руху — є ствердженням, що Москва й досі — і то цілком оправдано! — боїться духа безсмертної ОУН-УПА. Чому ж би ні, коли член ОУН, колишній вояк УПА, довголітній в'язень московських концтаборів, Василь Макух, ще так недавно, бо в 1968 році, віддав себе як найбільшу жертву Україні, спаливши себе в Києві на Хрещатику з окликом: «Хай живе вільна Україна!» А Юрко Шухевич, син Головного Командира УПА, арештований і засланий, коли мав лише 14 років є й даліше уже 30 років в московській неволі, де й осліп тільки за те, що не відрікся свого Великого Батька.

В житті Української Повстанської Армії треба відзначити ще один особливо важливий момент: відродження культу Святої Покрови в українському війську. В П'яту річницю УПА в 1947 році відновлено традиційне Свято Українського Війська — свято Опікунки Української Повстанської Армії — Божої Матері. Таким чином УПА віддала себе під опіку Матері Божої, йдучи слідами своїх великих попередників — княжих дружинників і запорізьких козаків — оборонців віри і волі українського народу.

По рідних селах і містах, на неозорих степах України, в її високих горах і лісових пушах зростає нове покоління гордих волелюбних і вільних духом людей. І цих людей ведуть до осяйної мети нові провідники, нерозривними вузлами зв'язані з їхніми славними попередниками.

Правда по нашому боці, і вона — *непереможна*. Знамена Української Самостійної Соборної Держави — золотий тризуб і синьо-жовтий прапор — ніколи не випадуть з рук борців-героїв, бо одних заступають другі, які ще з більшою завзятістю вестимуть боротьбу аж до переможного кінця.

У 40-річчя УПА згадуємо з почуттям гордості і пошани всіх її Героїв, що вкрили себе безсмертною славою в боротьбі за волю і державність України. Хай і на чужині ідеї УПА мобілізують усіх українських патріотів до праці для визволення нашої Батьківщини, прига-

дуючи, що визвольна боротьба на Україні триває безперервно, що Україна — непереможна.

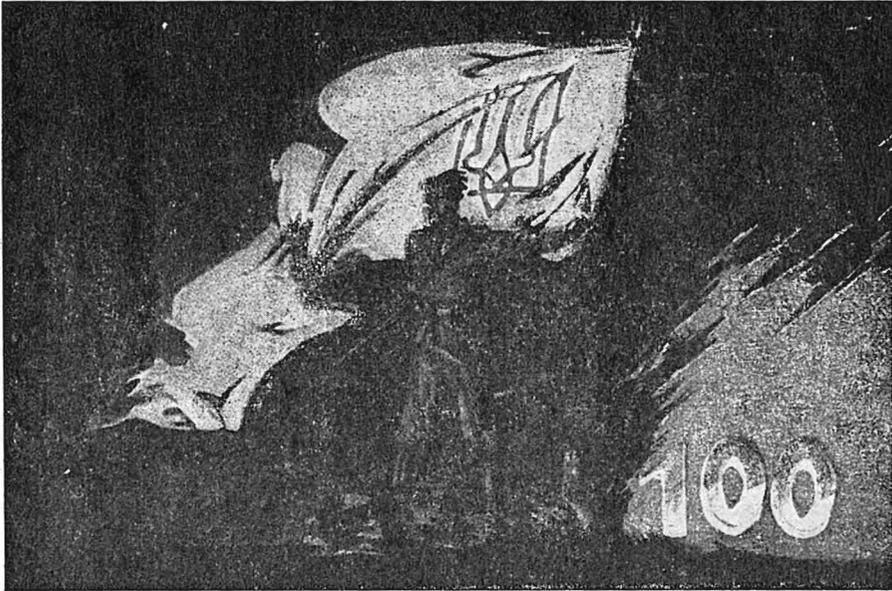
Вічна слава Українській Повстанській Армії!

Вічна слава Борцям, що впали за волю і державність України!

Сьогодні теж линемо думкою в тюрми й концтабори до тих лицарів УПА, що несуть хрест України, кажучи їм:

»Вам, ув'язнені лицарі чести,
Що підкошеним цвітом лягли,
Вам, які в чужині, в нещасті
Її вроду і дух зберегли —
Україна складає шану.
І допоки нам світить день,
Збереже Вас народня пам'ять,
Як шляхетних своїх дітей«.

Героям Слава!

Унівський жетон з 1951 року

НЕ ЗАБУВАЙТЕ ВІДНОВИТИ ПЕРЕДПЛАТУ «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ». НЕГАЙНО СПЛАТІТЬ ВАШУ ЗАБОРГОВАНІСТЬ! ПРИЄДНУЙТЕ НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ І ЧИТАЧІВ!

С. КАРПАТСЬКИЙ

ДОСВІТНІ СИГНАЛЬНІ ВОГНІ

(Продовження, 4)

Закарпатський курінь в УПА

У визначеному Пилипом часі відбулася зустріч між Головним Командуванням УПА і ватажком Пилипом у криївці, яку Пилип називав хатою. Хоч Пилип був незадоволений з того, що «рівний» йому по ранзі і чину генерал УПА не був на зустрічі і переговорах, а прислав своїх компетентних людей, переговори, що тривали шість годин, закінчилися повним порозумінням і тотожністю, після чого у Пилипа незадоволення зникло. Це був великий день в історії УПА і українського народу.

На гордому і величавому карпатському Менчулі (висотою 1501 м.) Пилип скромно доповідав про ліквідацію майже тисячного московського війська, яке з Тячева і Сваляви було вислане для знищення «банди» карпатського народного ватажка. З великим подивом він констатував перед Командуванням УПА, що його сміливі люди затиснені НКВДистськими вбивцями прорвуть кільце і почерез села Гукливій і Нижній Студений та Карпатські Бескиди підуть в напрямі Стрия. На самому кордоні Бескиду з Львівською областю відбувся великий бій куреня Пилипа і двох сотень УПА, в якому курінь Пилипа втратив біля села Торунь 14 відважних месників-повстанців. Насильно вигнані з багатьох сіл люди — особливо комуністична лайдачня під контролем НКВД-МГБ — два тижні збирали побитих і мертвих стрибків, число яких доходило до тисячі. В полон попало коло 40.

Головне Командування УПА і Головний Військовий Штаб на переговорах з Пилипом репрезентували: командир УПА-Захід полк. Шелест-Вишитий, командир куреня «Д»-Х, командир куреня «Г» — Т, командир сотні «Т» — Т, а від Головного Проводу ОУН і особисто від ген.-хор. Т. Чупринки — славно зв'язкова Головного Командира і член Головного Проводу ОУН Галина Дидик, Районовий Провідник ОУН Тячівського р-ну В. П. — Я, Районовий Провідник ОУН Ужгородського р-ну І. Ч. — Г. В супроводі були СБісти Степ, Сокіл, Стрела, дві бойові чоти УПА і один рій з їхніми командирами.

З боку куреня генерала Пилипа були Голова Карпатського Війська, генерал Лука Пилип, сотенні — Іван Б., Дмитро Г., а на місці поляглого Василя Лучки славний вівчар з Колочави Іван Цогла, командири роїв і чот, вчитель І. П., син видатного закарпатського діяча І. Ф., о. Павло К. і лікар І. Г.

Під час шестигодинних переговорів перейдено всі справи адміністративного, політичного і військово-стратегічного характеру, які устійнено та прийнято.

Ці важливі переговори відбулися в другій половині вересня 1947 р. Тоді нав'язано постійний зв'язок між стаціонаваними у певних місцях сотнями УПА, БСБ і військом Пилипа. Розроблено тактику зв'язку, клички, час, місця, коди, сигнали та інші справи.

Від дня цих переговорів іменований своїми людьми генерал Лука Пилип став курінним в чині майора УПА з псевдом Зоряний, а очолений ним курінь, на прохання пилипівців, був названий *Карпатським* з числом II (2).

Командир, добрий друг і побратим Пилипа, Іван Б. був надалі призначений сотенним УПА з псевдом Рись, а його сотня отримала назву *Гуцулія*. Другий вірний друг Пилипа, Дмитро Г., був надалі призначений другим сотенним УПА з псевдом Плай, а його сотня прийняла назву *Карпатські Орли*. Після смерті третього сотенного Василя Лучки-Верховинця третя сотня УПА пішла під командування новопризначеного сотенного Івана Цогли, що прийняв псевдо Грунь, а його сотню охрестили *Верховинська*. Всім сотенним Пилипа Головна Команда УПА надала старшинські чини підхорунжих.

Взаємно і одногосно було прийнято, що командування куренем *Карпатський-II* належить Пилипові, зате Пилип, як і всі частини УПА, повністю підпорядковується Головному Командуванню УПА.

Було домовлено, що в найближчий час, як цьому дозволять обставини, відбудеться святочне прийняття куреня Зоряного до УПА зі складанням військової присяги всіх вояків.

Почалася в цьому часі велика підготовка військових дій так з боку УПА, як і з боку московсько-большевицьких катів, про яку були свідомі всі.

Закарпатський курінь УПА

Розголос про часті, певні і подивугідні військові дії Пилипа дійшов і до високих московських спеців.

Можна собі уявити, як почував себе «сміливий» Нікіта Хрущов, коли самому прийшлося пішки втікати до вілли І. Туряниці. Мабуть тоді в його лисій «дині» утвердився вислів про те, що «кожен куц на нас стріляв». Хрущов кипів від злості. З боку червоного «царька» сипалися обвинувачення і критика за незадовільну працю проти УПА, ОУН і всього українського населення. Відомо, що під час однієї розмови з Хрущовим вилетів з кабінету з черевиком на задку голова Наркому державної безпеки (МГБ) УССР генерал Ряснов, який отримав догану з останнім попередженням за неактивність в боротьбі з українськими «бандами». Начальник спеціальних карних загонів при республіканським МГБ генерал Могилевський (свого часу він очолював особисту охорону Хрущова) був

також покараний. Догану по партійній лінії отримав голова Обласного МГБ Закарпатської області полковник Чернецький. Останнє упізнання отримав заступник начальника спеціальних військ НКВД Прикарпатської військової округи генерал-лейтенант Жигалин. Майже полетів зі свого посту начальник спеціальних погранвійськ НКВД Закарпатської області полковник П. Конторов і багато інших по щаблях аж до завідуючих райкомів в цих областях, де діяли ОУН і УПА або де було свідоме населення.

Але попри багато доган, попереджень і зняття з праці «с уходом на пенсію» два супербандити сталінсько-хрущовського покрою отримали похвалу і побажання «... для активної контрреволюційної боротьби с ворогами родини — українськими буржуазними націоналістами...» Це були: заступник начальника МГБ Закарпатської області, начальник «третього слідчого відділу» підп. Аксьонов і «второй заместитель командующего ПРИКВО» начальник «истребительного батальона» Никонов. Це були найлютіші вороги нашого народу, деспоти, кати, кар'єристи і особисті підлабузники Хрущова.

*

Від підпільної ОУН Свалявського і Мукачівського р-нів по певному зв'язку прилетіли сумні і тривожні вістки до СБ і Командування УПА-Захід.

Поперше, що в бою з НКВД-МГБ, яких відтиснув до Бескидського перевалу Пилип і велику частину яких допомогли зліквідувати дві туди вислані в той час сотні УПА, важко ранений попав у руки ворога сотенний Гуцул-Гамалія. Він був ранений в голову та коліно. Також попав у полон підстаршина, командир кулеметної чоти Пімста, якого поранили кількома кулями в грудну клітку. Стрибки завезли їх в Мукачівську головну лікарню, де вони перебувають у загрозливому стані день і ніч під збройною охороною.

Почерез сітку ОУН Мукачівського, Свалявського і Тячівського районів була пророблена надзвичайна праця і підготовка викрадення ранених командирів УПА з лікарні.

Для виконання головної частини цієї акції був направлений розвідник Сокіл. При допомозі п'ятичленної боївки ОУН, з якої четверо були санітарами, що їм лікар дав розпорядження занести хворих в операційну залю на додаткову операцію, та за допомогою водія авта швидкої допомоги, мадяра, колишнього підстаршини мадярської армії Пішти Мочарія (якого Аксьонов пізніше власноручно розстріляв в Ужгородській слідчій тюрмі МГБ разом з охороною, два з них сержанти «краснопогонники» і старший лейтенант Каплан), ранених командирів успішно викрадено і перевезено до Сваляви, а звідти по зв'язку в ліс.

Друга тривожна вістка попереджувала про те, що москалі готують велике скупчення військ МГБ на терені Закарпаття для повної ліквідації УПА і загонів Пилипа. Вони розіслали по селах всяких спеців, щоб збирати матеріяли й вербувати сексотів обіцянками грошової заплати та інших нагород. Тому, що недавно на ужанському перевалі цілий потяг з воячиною і амуніцією полетів під укіс у велику пропасть (виконавці — члени ОУН Велико-Березнянського району разом з УПА), так тепер до зубів озброєні спеціальні війська прилітають літаками з Києва і Львова, вночі розвантажуються і відходять до ужгородських казарм, а декотрі просто в ліси.

У повітрі відчувалося наближення грізної збройної бурі. День і ніч працювали над силу підпільна ОУН та свідоме населення, починаючи від малих дітей — полонинських пастушків, і кінчаючи кожним повстанцем. Але ворог також не спав.

*

Десь у другій половині вересня у слідчому кабінеті заступника голови Обласного КГБ і начальника 3-го слідчого відділу підп. Аксьонова була закатована рідна мати Циля Калинюка, вівчаря з Лазіщини, розвідника СБ і підстаршини УПА Жайворонка-Стріли. На дзвінок увійшов джурний, якому Аксьонов, закриваючи «дело», кинув безцеремонно, показуючи на труп закатованої Матері-Героїні гуцулки: «Уберите эту суку... подошла проклятая... но так и не выдала щенка, в известковую прожарку ее...»

«Известковой прожаркой» називав Аксьонов у підвалі слідчої тюрми свою спеціально побудовану камеру з баками, наповненими вапном і їдким калієм, в які занурювали закатовані трупи. За ніч або день ці їдкі речовини повністю роз'їдали тіло, яке відставало від костей. Цю вапняно-м'ясисту масу вночі виливали з бочок в річку Уж, яка на своїх хвилях несла через дві години ці кусні уже на терен Словаччини. Кості знівечених трупів збирали також у бочки і вночі візком відвозили на Капушанське кладовище, де в'язні викопували ями й десятками висипали кости та їх так загребували. Заїхало авто МГБ з Аксьоновим і чотирма його «молодчиками». Від пізнього полудня до ночі вони сиділи в домі Сільської ради в товаристві голови села і першого партійного секретаря. Десь після 10-ої години вечора зайшов до «гостей» найлютіший бешкетник села — Штефан Дзвінчук.

— За живого Василя Калинюка отримаєш 15 тисяч, за мертвого 10 тисяч, а за Пилипа 100 тисяч. Маєш скоростріл з чотирма повними дисками. Підписуй контракт і пам'ятай, що «... почти 30 лет я работаю в ЧК, и от этой фуражки никто не ушел, так что смотри, — понял...», — останнє слово проричав Аксьонов як буйвол.

Штефан Дзвінчук писати не вмів, тому по старому звичаю поставив два хрестики, а Аксьонов «мокнув» його палець у штемпельну подушку і відбив на зрадницькому контракті. Півлітрою московської горілки, яку Аксьонов розлив на двоє, «запечатали» договір-зраду. Висока, розхристана постать зрадника Дзвінчука пропала з ясінського «Трицитка», як Цильо-Жайворонок-Стріла гарячим поцілунком прощав свою наречену Оленку, «білу-дівку», біля струківської церкви.

*

Військова дія-підготовка до великого бою «кувалися» з боку УПА і ворога. В V річницю постанови УПА, 14-го жовтня 1947 р. на Святі Покрови відбулося святочне прийняття куреня «Карпатський II» до УПА зі складенням Присяги вояка УПА. На велику святочну програму часу й змоги не було. В місці постою відбулася святочна Служба Божа. На двокольорові прапори Української Народньої Республіки, на прапори ОУН і УПА і на окремих прапор куреня Пилипа була складена всіма вояками Пилипа присяга. Було величаво і святочно. Службу Божу відправляли три наші священники: два католицькі — о. Павло і о. Юрій, і православний о. Орест. Прапор куреня Пилипа, принесений від ГВШ УПА, мав на собі, крім герба й напису, образ Божої Матері з малим Ісусом на руках. Під час дефіляди цей прапор тримав найстарший народній ватажок-повстанець з сотні «Гуцулія» під командою командира Рися — 78-літній гуцул Микола Верб'ящук. Курінний Пилип-Зоряний стояв попереду свого війська, пізніше був запрошений до інших командирів УПА, серед яких виділявся своєю великою поставою. Окремо стояли 15 молодих розвідників СБ, які недавно закінчили старшинську школу «Лісові чорти», а біля них члени боївки СБ Степ і Сокіл, який після вишколу отримав псевдо Скала, і Цильо-Жайворонок-Стріла. Був зачитаний Святочний Наказ Головного Командира УПА, наказ про надання старшинських ранг тим, що закінчили старшинську школу, наказ про посмертну нагороду відзнаками УПА командирові СБ Ромкові Зозулякові-Вітрові, командирові сотні Василеві (Цильові) Лучкові-Верховинцеві та іншим. За хоробрість і великі заслуги перед українським народом Золотий Хрест Бойової Заслуги I класи отримав курінний УПА Лука Пилип-Зоряний, Срібний Хрест Бойової Заслуги I класи хорунжий УПА і розвідник СБ Олекса Сокіл-Скала, Срібний Хрест Бойової Заслуги II класи сотенні УПА підхорунжі Іван Б.-Рись, Дмитро Г.-Плай, Іван Цогла-Грунь, а Бронзовий Хрест Бойової Заслуги хорунжий УПА, командир БСБ П. Г.-Степ, старший вістун УПА, розвідник СБ Василь Калинюк-Жайворонок-Стріла, і старший стрілець УПА, 78-літній Микола Верб'ящук-Чміль. Багато інших були нагороджені похвалами й відміченнями. Лунали в карпатських пралісах слова «Слава Україні! Героям Слава!» Прозвучала молитва «Боже Великий...» Із більше як тисяча грудей

останнім акордом і закликком понісся над смеречником і жовто-осінніми буками й дубами гімн Української Соборної Держави — «Ще не вмерла Україна!»

Це було тоді. Не вмерла ні Україна, ані боротьба й по 40 роках і не вмере ніколи. Народ і нація, яка має таку безсмертну армію, як УПА, непереможні.

Смерть підполковника Аксьонова

Незадовго після цих подій до будинку Ужгородського МГБ, на авдієнцію до заступника цієї установи й начальника 3-го слідчого відділу підполковника Аксьонова зголосилося двоє людей. Це були: партійний секретар села Великий Раковець Іршавського р-ну О. Т. і вчитель І. П. Тут відбулася розмова, після якої ще того самого дня почалася відповідна підготовка повного озброєння групи Аксьонова — оперативної частини трьох чот, біля 100 головорізів. Аксьонову було «прозраджено», що за селом в колишній вівчарській колибі ОУН має своє гніздо, де перебувають сім членів. У ката Аксьонова задрожали руки. Він хотів слави й насолоди від знищення бандерівців. Він сам очолив банду спеців і після обіду на трьох вантажних автах пригнався до села Білок, від якого до В. Раковця було яких 4-5 км. Коли нічка-чарівниця окутала день у свої темні пелени, головний МГБіст з своїми людьми пішки просувались полем, аби автами не сполошити «здобич», на яку так довго чекав голодний деспот області. Але не менше чекали на цю зустріч і члени ОУН району зі своїми славними пилипівцями. Прийшов очікуваний світанок. Коли сам Аксьонов підліз гушавиною до колиби, навколо було так тихо, немов у домовині. Перед ним, яких 20 м виринула колиба, з комина якої рівномірно підносився дим і щезав у чистому ранньому повітрі. Під вікном, що було трохи відчинене, на тарниці стояв спертий німецький кріс. На плетеному перелазі сушився одяг з перекиненою парою чобіт. В тій тиші пролунав довгий свист, а відтак три короткі. Знову все затихло, тільки біля Аксьонова крутився й гудів фільмовий апарат одного з «кінорежисерів». Незадовго в колибі скрипнули двері, з-за яких вискочила на тарницю висока, дужа, молода людина з козячим рогом в руках і затрубіла. Ще один свист, і з гушави назустріч бойовикові І. Ф. вийшли партійний секретар і вчитель. Голосно привіталися, обнялися і зайшли до хати. Аксьонов засік час на годинку. Рівно через 5 хвилин Аксьонов вистрілив червону ракету. З усіх боків зграя карателів МГБістів окружили колибу, а деякі урвалися в середину. Пролунав сильний вибух... Колиба розлетілася в усі боки з багатьма іродами. Спалахнуло червоне полум'я. Аксьонова від великої детонації кинуло вбік. Він піднявся і з московською лайкою хотів тікати, але куля члена ОУН І. С.-Комара поцілила його між бровами. Ліс загомонів повстанською зброєю. Ані один стрибок не вцілів...

Підготовка до Досвітніх, Сигнальних вогнів

Смерть московського ката й виродка підполк. Аксьонова та ліквідація його смільчаків викликали ще глибше занепокоєння у великому крузі чекістської і партійної еліти. Некролог підписали ЦК КП(б) України, Народна Рада, партійний секретаріат і МГБ області. Червоний Київ виділив по наказу Москви для ліквідації «банди» Пилипа дивізію ПРИКВО під командою генерал-майора Воронова. В різних районах на терені Карпатської України почали скупчуватися добре озброєні ворожі військові сили в числі понад 6 тисяч людей. Головне Командування УПА розробило з свого боку плян військових дій, щоб «достойно» зустріти ворога. Оживилися села, полонини й славні Карпатські гори. Населення з відкритими очима й вухами стежило за рухом ворога, — від малих сільських і полонинських пастушків-вівчарів — до досвідченої сітки ОУН інформувало вчасно командування сотень і куренів. На Карпатському гірському хребті зайняли певні місця вишколені розвідники-радисти, щоб негайно повідомляти всі бойові частини УПА і ОУН про рух і наміри ворога. Перша РБМ була встановлена на Станіславщині, в районі ріки Лімниці під числом 8, де в той час знаходилося командування УПА-Захід. Друга радіовисильня під числом 2 була на горі Говерля (висота 2061 м.) і в районі гори, третя під числом 7 на тячівському карпатському Менчулі (висота 1501 м.), четверта на іршавській горі Бужора (висота 1081 м.) і в районі гори під числом 3, п'ята під числом 6 на горі Стій (висота 1677 м.) і в районі, шоста під числом 1 на Веречанському перевалі (висота 839 м.), сьома під числом 9 на полонині Рівна В. Березнянського р-ну на висоті 1479 м. і в районі полонини, восьма під числом 4 на Ужочанському перевалі (889 м.), дев'ята під числом 5 в районі сіл Бобовище, Обава і Верхня Визниця. Кожна радіовисильня працювала на кодах, що мінялися о 6-ій годині вечора й ранку. Розвідник Сокіл-Скала був приділений до сотні куреня Пилипа «Карпатські орли», що тоді оперувала в Ряхівському районі і гори Говерлі. Від ранньої зорі до пізньої ночі в трикутник військових дій прибували зв'язкові з різною поштою, дорученнями, завданнями, без перестанку курсували кур'єри до призначених місць і людей, а населення було поінформоване, що коли побачать вогні з верхів і полонин, тоді почнуть бити москаля сини рідного Краю і землі.

*

В останній день жовтня 1947 р. до курінного Пилипа-Зоряного по зв'язку від Головного Командира УПА ген.-хор. Тараса Чупринки прибула людина. Наступного дня, 1-го листопада, в день Листопадового Зриву, славний ватажок Карпатського куреня у своєму бункрі вітав Головного Командира Українського Повстанського

Війська. Це відбулося в трикутнику військових дій УПА і підпілля ОУН Воловецького і Міжгірського р-нів, недалеко Морського Ока, Синевірського озера. Після зворушливого привітання двох командирів і лицарів, ген.-хор. Тарас Чупринка звернувся до курінного Пилипа-Зоряного зі словами:

— Дорогий Друже Курінний! Я особисто дякую вам від імени цілого Головного Військового Штабу УПА й українського народу за вашу відданість їм в ім'я свободи й незалежності.

Велетень Пилип, ставши на струнко, тихо, зворушливо, промовив:

— Це мій святий обов'язок, Друже Генерале! Дякую! Цей народ мене породив, і я служу йому в саму найважчу хвилину в нерівній борбі з ворогом.

Сбидва командири знову обнялися.

Нарада й відправа тривали 3 години. Все було обговорене й вирішене. Був узгоднений плян нападу на ворожі частини в ніч з 7-го на 8-ме листопада, себто після першого дня святкування більшовиками т. зв. Жовтневої революції. До кордону Львівської і Івано-Франківської (Станиславівської) областей та до річки Свичі Головного Командира УПА провели підібрані вояки Пилипа, а далі, аж на місце постою, вояки командира Т. Від підпільної сітки ОУН і СБ наспіли точні інформації і відомості від високопоставленої партійної людини з апарату Обкому, що ворог розробив плян прочісування лісів при допомозі літаків і легкої артилерії під час 12-13 листопада.

Зберігаючи надзвичайну обережність, відділи УПА при величезній допомозі ОУН і населення робили все, щоб розгромити ворожу дивізію. Крім командира «истребительной дивизии» генерал-майора Воронова, для безпосереднього «руководства» прибув в ліси до військ-стрибків заступник начальника командуючого спец. військами НКВД ПРИКВО генерал-лейтенант Жигалин, який також бажав слави та поліпшення свого становища, особливо в Хрущова, що колись був у ласці цього «царька», тобто коли його запросили на полювання в Карпатські ліси...

Хоч ворогам не бракувало спиртового приділу, всі вояки дивізії Воронова ходили по навколишніх селах і забирали все «міцне», що населення з допомогою сітки ОУН охоче «воинам отчизни» давало.

Величаві, горді, вічнозелені, казкові та рідні Карпати поринули в пізню осінь. Різнокольорові верхи й схили робили їх ще більше чудними й таємничими. На деяких верхах білою шапкою видніла снігова ковдра. Ранки були холодні з морозами. З верхів ліси прочісував холодний вітер. Ніч з 7-го на 8-ме листопада була холодною та ясною.

Рівно опівночі по радіовисильні ч. 2, розташованій на Говерлі, запищав сигнал. Розвідник-радист і старшина Олекса-Сокіл-Скала до висильного мікрофону промовив:

— Я «Витязь» — 2, я «Витязь» — 2, прийом, прийом...

З командного гнізда, з радіовисильні ч. 8 впевнено і чисто почувся голос Головного Командира:

— Я «Орел», я «Орел», з 8-го «гнізда», прийом, — наказ: всім «гніздам» і «птахам» почати літ о 1.30 на зорі, рівно в цей час засвітять «Досвітні, сигнальні вогні». Я «Орел», наказ!

Від станицької Лімниці на Говерлю, царицю Карпат, був даний наказ, що його передали на всі карпатські гірські хребти, по всіх радіовисильнях. На советських РБМах спалахнули зелені лямпочки настрою на певні хвили. Радіостанції несли наказ Головного Командира УПА, що передавався далі до командирів куренів, сотень, чот і роїв — до серця кожного вояка Української Повстанської Армії. М'язи стали залізними, кожна клітина умножувалася у свідомості і сміливості, настала відповідальна хвилина — якнайбільш віддано боротись з ворогом, битись до останнього набою і віддиху.

Точно о год. 1.30 на Говерлі спалахнув перший смолоскип — суха смерека з вінками сухих гілок на її стовбурах, оті досвітні, сигнальні вогні. Потім на Драгобраті, Надеї, Близничах, Піетросі, а за ними на Менчулі. Засвітилися також вогні на вершках гір Мирша, Кичера, запалили свої смолоскипи вояки УПА на Боржаві, горі Стіг, Магорі й на полонині Мідяниця. Засяяли вогнища волі на вершку Бужори, горі Стій, на Негровцю, Канчі, Попаді, Озірні, на славній полонині Рівній й на вершку Ужанського перевалу. Це горіли досвітні, сигнальні вогні — вогні заклику до боротьби для населення й народу.

Досвітні, сигнальні вогні

Як тільки засвітилися на вершках Карпатських гір і полонин досвітні, сигнальні вогні — заклик до боротьби з лютим ворогом, то вже ніхто не спав у бідних селянських, верховинських, гуцульських і міщанських хатах. Недобиті НКВДистські прихвосні переполошено покидали ліси й шукали притулку по селах серед населення. Всюди їх зустрічав опір і ненависть. Челядь озброювалася й добивала ворога, який прийшов на їхню рідну землю, вліз у рідну хату, щоб знущатись і мордувати. Чоловіки брали в руки заховані кріси, мисливські рушниці й перед порогом своєї хати вбивали ката. Жінки озброювалися сокирами, залізними вилами, мотиками й так добивали сатрапа. Діти з полонин і полів приводили в села пов'язаних старшин і добивали дерев'яними довбнями, колами, різали пастушими шкіряними батогами. Мало хто із більше ніж 6-ти тисячного війська злодіїв, бандитів і вбивць залишився живим.

Після першого граду куль і гранат біля села Березники, Свалівського р-ну, де бій вела сотня «Верховинська» під команду сотенного Груня, був убитий начальник дивізії генерал-майор Воронов

і декілька старшин його штабу. 8-го листопада десь коло 10-ої години ранку над Свидовецьким хребтом українських Карпат кружляв літак-кукурузник, двокрилий, двоособовий з числом Л-211. Літак, що був на службі спецвійськ МГБ, був запрошений радистом генерал-лейтенанта Жигалина сісти на Свидовецькій полонині Стеришора, щоб ранений і ледве живий кат міг спастися від українських повстанців. Якраз в цей час малий пастушок Стефко перев'язував ранену ліву руку Цильові-Жайворонку-Стрілі, який перетинав уже третій хребет у погоні за недобитим ворогом.

— Цильо, дивися, залізний птах хоче сідати, — промовив Стефко. Останніх слів Цильо вже не чув, а стрілою рвонув через обривисті скелі до свидовецького потічка і подався вгору через густий смерековий ліс. Недалеко було чути рівномірне гудіння мотору. Літак присів. Над його головою злетіла одна червона ракета, потім друга. Цильо далі летів. Коли добіг до Стеришори, літак із включеним мотором ще працював. У нього пілот посадив якогось товстунна. Це був генерал Жигалін. Серце в Циля-Жайворонка-Стрілі ще швидше забилося. Літак завив і вирушив на старт, ще більше віддаляючись від гуцула-повстанця. В Циля за чересом одна граната й мідна дримба, а друга граната в руках. Цильо, хоч ранений, з усіх сил стрілою кинувся вперед. Мотор ревів сильніше, літак котився швидше, а за ним з усієї сили в розпачі біг Цильо-Стріла. Він і цього разу виправдав це своє псевдо, що його недаром отримав від друзів. Хвіст кукурузника піднявся. Граната в повітрі. Цильо з розгону покотився по грудчастій землі. Нараз — вибух, ревів і сильний спалах вогню . . .

Цильо підбіг до палаючого літака, скочив на нижнє крило до заднього сидження, в якому востузився горючий генерал. Цильо поміг йому вилізти. На товстих плечах блиснули в очах гуцула дві золоті великі генеральські зірки. Цильо погасив горючий одяг, взяв сатрапа за комір і відтягнув яких 30 м, а за хвилину сильний вибух розірвав літак.

Коли малий пастушок Стефцьо знайшов непритомного Циля, він стискав у руках зірвані зірчасті погони ката, які пізніше по зв'язку були доставлені Головному Командирові УПА, який знов нагородив гуцула-повстанця високою відзнакою УПА, хоч, правда, вже по смертно.

Смерть Циля з руки зрадника

Скоро після того, як відбулись ці події, осиротіла гражда покійних гуцулів Федора й Марії Калинюків ожила. В тій хаті йшла підготовка до весілля. Цильо, вдарений під час вибуху відламком заліза з літака, скоро прийшов до себе, а поранена лівая рука гоїлася. Саме більше на цю щасливу хвилину чекала Оленка, «біла дівка», вірна наречена гуцула й українського вояка. По старому гуцульському звичаю, якого ще і сьогодні дотримуються гуцули,

кожне весілля триває три дні й три ночі, і аж на четвертий день музики грають на »добрий день«, рідні прощаються з молодими й залишають їх газдувати в новій хатині. Не так було в цьому випадку. Цильові батьки були закатовані москалями. Оленка була також круглою сиротою. Вони не мали змоги побудувати нову хатину. В додатку, Циля-Жайворонка-Стрілу ждали нові обов'язки — відхід на Захід з рейдуючими частинами УПА. Цильо мав радіти, а помітно було, що він був дуже сумний. В суботу ввечері у гражді покійних Калинюків заграла троїста гуцульська музика. Скрипалем був Дмитро, вірний друг старого покійного Калинюка. На цимбалах грав старий »горбатий« Дмитро, а сопілкарем був приятель Циля, старий »ватаг« з полонини Веснарки. Жінки, які мали сплести вінки для молодої та молодого, не мали змоги прийти в п'ятницю перед полуднем та співати, плести й вбирати деревце. Не могли відбутися під зверхністю старости веселі та цікаві традиційні церемонії й забави. Не відбулося латкання, оті своєрідні пісні, що їх жінки співають коли плетуть вінки. Багато дечого не відбулося так, як це бажали б собі молоді й гості. Причина — ворог. Але були і барвінкові вінки на головах у молодих, до яких підходили гості, кланялися й величали молоду княгинею, а молодого князем. Замість третього дня весілля, перепій відбувся в цей же вечір. Це час, коли приносять молодим дарунки. Багато гарних дарунків дістали молоді. Найціннішим для Оленки було нашійне намисто широке в два пальці, з викладеним тризубом по середині, а для Циля — нова дрімба й прив'язана біля хати собака-вівчарка, яку подарував старий ватаг. Це був Тарко, вірний собака Петра й Василя, що мали хрести на вершку Надеї. Під ноги молодим постелили гуцульський вовняний покривець¹⁶. Молоді сиділи високо на ладі¹⁷ й були святочно вбрані у вицифровані киптарики¹⁸ та вишиванки. Оленка мала на собі чудові запаски на спідниці, а Цильо дубльовані прикрашені штани. Обидвоє мали на ногах нові шкіряні постолі. Як отримав Цильо дрімбу від старого побратима полонин, то в його серці щось ворухнулося, хотілося заграти, а гості підбадьорували: »Заграй Цильку«.

Цильо встав і заграв. Молоді парубки, приятелі Циля, почали танцювати Аркана, в хаті оживіло, навіть змучений Олекса-Сокіл-Скала прикрикував ой-га і плескав у долоні. Цильо грав і грав. В його пам'яті виринули то сумні, то веселі думки й клубками одна поганяла за другою. Болісним сумом пронизував серце спомин про рідного Ньиня . . . Хлопці й дівчата крутилися. Оленка, »біла дівка«, сяяла від щастя, а Циля тягнуло щось невідоме й сильне на могилу батька. Вкінці він заткнув дрімбу за батьківський черес, щось пошепки сказав Оленці в вухо, погладив ласкаво по голові, зняв барвінковий вінок, дав їй в руки й вийшов на подвір'я рідної

16) Покривець — коц.

17) Лада — лавиця-скриня.

18) Киптар — куртка без рукавів.

хижі. В його лице вдарило свіжим повітрям казкових полонин. Цильо випростався, набрав повні груди повітря й підступив до Тарка, що вірно кволів та завивав. Відпустив пса й сам подався в напрямку лазіщинського цвинтаря. Недалеко з-за копиці орухнула темна постать.

Ідучи швидко, Цильо скоро став навколішках перед могилою старого Колесара-Ньиня, тричі перехрестився, прошептав «Отче наш», а відтак піднявся і обидвома руками взяв за колесо, прикріплене до хреста його приятелем Дмитром, наче за кермо-штурвал корабля. «Чи чуєш ньи Ньиню...» — промовив, але не доказав. Ззаду пролунала черга пострілів... Цильо захитався й повис на хресті й колесі вниз головою. З рота потекла кров. «Ньиню...» пробелькотав і затих...

У хаті в старого скрипаля Дмитра урвалася тонка струна жалісним звуком...

У дверях весільної гражді заскавулів скривавлений Тарко, якого впустив малий Стефцьо до хати. В хаті стало тихо, як у домовині. На цвинтарі, плачучи, Стефцьо вривано голосив: — гицель-провокактор Штефан Дзвінчук застрілив Циля...

(Далі буде)

ЧИТАЙТЕ — ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

ТИЖНЕВИК

«ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ»

«ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ» — орган української самостійницької думки та речник українського визвольного руху. Він подає правдиві інформації про події на українських землях, а також приносить обширні відомості про міжнародні події, наслідуючи й коментуючи їх в дусі інтересів української справи. «ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ» речево дискутує й роз'яснює всі суспільні, політичні й культурні питання української еміграції й постійно містить хроніку українського життя з усіх закутків світу. «ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ» — це універсальний часопис української еміграції в усіх країнах поселення, що повинен знайтися в руках кожного свідомого українця, якому доля нашої Батьківщини не байдужа.

Передплату у Великій Британії приймає:

Українська Видавнича Спілка
200, Liverpool Road, London, N1 1LF

Адреса Видавництва:

Verlag Schlach Peremohy
München 8, Zeppelinstr. 67, Germany.

ДО 2000-РІЧЧЯ ПОСТАННЯ КИЄВА ТА
1600-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Леонід ПОЛТАВА

К И Ї В

МАЛА АНТОЛОГІЯ

(Продовження, 6)

Левко КРАПКА

КИЯНКА

(Жарт)

Кароока, молоденька, веселенька, —
Ой, яка ж ота кияночка гарненька!
Одягнеться кияночка у празнишне,
А на ніжки черевички заграничні,
А на шию червоненького намиста —
І виходить прогулятися у місто.
Де із'явиться поляк, — уже моргає
Із собою походить припрошає.
А голляндець їй кива з другого боку
Та по-своєму сокоче, як сорока,
І французець, аж облизується, клятий,
І собі щось починає белькотати.
Та воно й не дурно ж, — чортова ковінька,
Прехорошая і справді українка.
Та була ж і горда дівка вража,
Обернеться і до них усіх прокаже:
»Не моргайте, не кивайте, не дивіться,
Бо немає мені кращого за Гриця.
І не треба мені іншого нікого,
Одступіться, будьте ласкаві, з дороги«.

(Журнал «Дозвілля», Берлін, 1944 р.)

Левко КРАПКА (рік нар. невідомий) — поет-гуморист, байкар і сатирик із Наддніпрянщини, студент, примусово вивезений німцями-гітлерівцями на працю в Німеччину під час Другої світової війни, «Остарбайтер». Друкував твори в журналі «Дозвілля» у Німеччині. Після 1944 року — доля невідома.

Михайло ОРЕСТ

КИЄВУ

Твого я не чую гомону,
О місто величне моє, —
Лише в ароматі спомину
Серце потіху п'є.

Ти послане нам і позначене
Дотиком вишніх крил;
Був перший твій камінь освячений
Любов'ю надземних сил.

Дар безлічі весен і осеней
Ще приймеш, як вічності син,
Ще ранок, живий і росяний,
Відродження — прийде він!

Пронизана світлами білими
Щастя твого далечінь
Приснитись мені, спочилому
По втомі земній. Амінь.

(Альманах «На чужині», Автсбург, Німеччина, 1946 р.)

Михайло ОРЕСТ (1901-1963) — поет і перекладач із Наддніпрянщини, по Другій світовій війні в Німеччині, символіст. Збірки: «Луни літ» (1943 р.), «Душа і доля», «Гість і господа» (1952) та ін. Помер у Німеччині.

Олесь БАБІЙ

ПІД КРУТАМИ

Ще тільки вчора родилась воля;
Ще тільки вчора родилась воля,
Нині на сполох сурмлять вже сурми:
— Орда йде дика з чужого поля!

Ще тільки вчора — прапорів море,
Побідно грали дзвони в Софії,
А нині, нині — горе нам, горе! . .
— Знов Боголюбський йде з Московії.

Знову з півночі градові тучі
Впадуть на наші ниви народні,

Сумує Київ, руїни ждучи:
— Спасуть хіба нас чуда Господні!

Крамоли, чвари в краю цілому,
По лютих війнах люд у знемозі;
Гей, скиглить чайка в степу німому,
Що гніздо звила ось при дорозі.

Зібралось триста юних, сміливих:
— Браття! Не купим волі сльозами!
Не треба смутків, ні слів журливих,
Ходім як Ігор у бій з мечами!

Гей, гримлять стріли мрачної днини,
Аж у Чернігів котяться громи;
Паде покіссям цвіт України,
Та хто вбив тіло, духа не зломить!

Бились зполудня, бились до ночі;
Аж тоді втихли у пільмі бої,
Як закрив воїн останній очі,
Як впав, убитий побіля зброї.

Всі ви спочили в темній могилі,
Та нас в неволю не завернути,
Бо і в нас були вже Тернопілі,
Бо впало триста ген там, де Крути!

Олесь БАБІЙ (1897-1975) — поет і прозаїк із Галичини, учасник установчих зборів ОУН, політв'язень у Польщі, по Другій світовій війні — за кордоном. Помер у Чикаго, США. Багато книжкових видань: «Поезії» (1923), «За щастя оманю» (1930) та ін., включно з відомою поемою «Гуцульський курінь», за кордоном — зб. «Жнива», «Світ і людина» (1947) та ін. Член Асоціації Діячів Української Культури (АДУК).

С. ОРЛЮК

СВЯТО ДЕРЖАВНОСТИ

Хвилює радісний майдан.
У золоті свята Софія
Угору вироста як мрія.
І гордо булаву Богдан
Простер в майбуття над юрбою.
Вже здійснено. Не мрія — чин!

І в зриві мідяному кінь
Зривається, немов до бою.
Лунає дзвонів віщий спів.
Серця й простори він колише.
І нагло мовкне. Нагло — тиша,
І в ній, на крилах голубів,
Пливуть слова у безгоміння.
»Від нині Ти, Народе, знай,
Тобі увесь належить край,
Від нині вільна Україна!
Від Моря Чорного аж ген,
Де б'ють Дніпровії джерела,
Через степи, де вольні села
Всміхаються в вінках вишень;
Від синіх узбережжів Дону,
Далеко ген, до верховин,
Бездонних зворів, полонин,
Нехай не буде вже кордону!
Народ і землі всі — одні,
Народні — право і закон,
Розбитий впав ворожий трон,
На свій здвигаєш Волю нині!..«
... Знов дзвін мідяним серцем б'є,
Усім, усім ясніють лица,
Грушевський радісно сміється,
Навколо армія стає,
І враз гримить у небо: — »Слава!
— По двох невольничих віках!
І булаву Богдан простяг
Туди, де родиться Держава.

Яр СЛАВУТИЧ

КИЇВ

Незборний, на горах суворих
Твердиною віри стоїть,
Під стягом Софії на порох
Розбивши навали століть.

Мов райдуга — даль неозора:
Довкола не тисячу верст
Могутна дзвінка Святогора
Несе Володимирів хрест.

І вгору, як шабля, злітає
Богданова важка булава,
Бо славу князів обкрадає
Зухвала молодша Москва.

І гнівний від крові ординців,
Від слява снаги золотий,
Він кличе на прю піхотинців,
Зове гармашів до мети;

Він чорними ранами Лаври,
Де зяє поганьблений храм,
Гримить у козацькі літаври,
Когорти збирає до брам.

О городе, красно похмурий!
Я вірю в омріяну мить.
Я чую, як прапор Петлюри
В серцях легіонів шумить.

Я бачу, як темрява тане
Над щастям повернень і стріч,
Як вулиць вітальні каштани
Палають мільйонами свіч.

І правого змагу держава —
Відроджена — владно встає;
І прадідна, київська слава
Буття окриляє мое.

1953 р.

ОБЛЕТІВШИ ДОВКОЛА СВІТУ...

Облетівши довкола світу,
Зупиняйся, немов король.
Досягаючи знань zenіту,
На признання собі дозволю:

Де б не жив ти і як не діяв,
По яких не блукав містах,
Твоя святість — твій рідний Київ,
Хоч ти сам — перелітний птах.

Тільки він — споконвічна совість
Дум і прагнень твого життя,
Всемогутня прадавність-новість
Відчуття, бороття й буття.

І коли, ностальгічні муки
Кладучи на кличі згори,
Ти натруджені схрестиш руки —
З ним у серці й помри!

Віблос у Ливані, 16 листопада 1968 р.

Я МРІЮ ПРО ЩАСТЯ ЖАДАНЕ...

Я мрію про щастя жадане,
Коли з верховіть навесні
Ти врониш, дніпровий каштане,
Пречисту пелюстку мені.

У теплій долоні крізь Київ
Я гордо нестиму її —
Признання відземного вияв
За всі поривання мої.

За труд і невтомливі мандри,
За серця надхнений борвій,
За слово моєї Кассандри
Про тебе, о Києве мій!

І будуть Славути близини
Лунати у дзвонах церков,
Вітаючи рідного сина,
Що вірну зберіг любов.

Едмонтон, 8 лютого 1970 р.

Д-р Яр СЛАВУТИЧ (1918 —), професор української мови й літератури Альбертського університету, автор восьми збірок і книги «Зібрані твори», 1938-1978 (Едмонтон, 1978). Про нього: «Творчість Яра Славутича: Статті й рецензії» (1978), упорядкував В. Т. Жила; «Вокальні твори на слова Яра Славутича» (1978), упорядкував С. Яременко. Крім того, він — автор багатьох наукових статей на мовні й літературні теми (в тому й англійською мовою) та кількох підручників. Член АДУК і «Слова».

(Далі буде)

ПОЕЗІЇ З ПОНЕВОЛЕНОЇ УКРАЇНИ

Автор НЕВІДОМИЙ

ТЮРЕМНІ ПОЕЗІЇ

В ЗОНІ

Загнуздавши красні коні,
Їде червень на парад.
Боже, літечко. І в зоні
В'язні — все за рядом ряд.

Перевірка. Я нескладно
З гололобими стою,
А за мурами принадно
Тче краса канву свою.

Ой якби то в чисте поле,
На леваду, в гай на день.
Гей неволе, клята доле!
Та дарма: вона як пенъ.

Линь до мене, вітровію,
І наповни душу вщертъ.
Я ж до тебе не посмію,
Крок ще зміг би, далі — смертъ.

Не питай, крилатий друже,
Нащо тут колючий дріт.
Сам скажу: затятий дуже
Я злочинець, труболіт.*

ПРОЩАЛЬНА ЗАПОВІДЬ

В уяві досі біля мене
Той образ — наче наяву.
І голос: витерпи, Євгене,
А я вже якось проживу.

Моя голубко дорогенька,
Я не герой, як Боббі Сендс,*
Але »не каюсь« — те в Шевченка —
Воно ж і мій життєвий сенс.

*) Труболіт — жаргонна назва бродяг, жебраків, дармоїдів та всяких інших паразитів — стаття 214 Кримінального кодексу УРСР.

На всякий наслідок причина —
Ти знаєш, серденько, сама.
А тут — є кара, а провина...
Так нічогосінько нема!

Чи, пак, »вина« в тій правді слова,
Що чорні душі розпекла?
Як так, то відповідь готова:
В покорі не схилю чола.

Перетерплю усе помалу
На зло недолюдкам, людяцям,
А те, що в серці, на поталу,
На глум нікому не віддам.

Нехай ватага нависніє
І декретує лють свою,
Я виконаю, знай, Надіє,
Прощальну заповідь твою.

ЛІТА МОЇ

Ще літепло, та вже не літо,
Не в часі ніби і зима.
Отак в житті: не все прожито,
А глянь — запасу вже катма.

В полатаній життєвій сумці
Того пожитку — сядь і плач,
Бо багатів я більше в думці,
А подумки — хіба ж багаті?

Нема безсмертного доробку.
Лише окрушинки на дні.
То що ж напишуть на надгробку,
Як серце вибуде з борні?

Літа мої, якби хоч нині
Спинити ваш крилатий біг
Чи решту вас закрити в скрині,
То вже б у серці ключ беріг.

Та зберегти незбереженне
Кому вдалося, де і як?
А я — збагнути незбагненне —
В літах вже ніби, а дивак.

*) Боббі Сендс — північно-ірландський в'язень, що помер від добровільної голодівки протесту.

За роком рік . . . Ось п'ятдесятий
Вже над життєписом навис:
В вінку терновому, розп'ятий,
І в грудях вирок, наче спис.

Терплю. Крізь товщу часу бачу:
Не посивіла ще мета,
То хай і тужно — не заплачу,
Що кануть в вирію літа.

ПОШТА

Пішла пополудні вже пошта.
Лічу нудні години, дні.
І виглядаю: може, пошта
Відраду принесе мені.

Як ніжне слово від дружини,
Чи друг відважиться хоч раз,
Чи з рідного гнізда новини,
То на душі відлига враз.

А може любі пташенята
Знов защебечуть у листах,
Дрібне писаннячко — і в тата
Зажура й радість на очах.

Пройшла по циферблату шоста,
За нею сьома поповзла.
Дарма чекаю: з волі пошта
Нічого знов не принесла.

Михайло ОСАДЧИЙ

СПАЛАХ

Я дзвінко молодий, як дзвін,
Та різні дзвонять дзвони.
То сонце б'є — промінням в світ,
То брязкіт злота — биті трони . . .

Живе людина для мети.
Хай терном коляться дороги,
А ми на труднощі тривоги
Зміняєм спокій темноти.

(УЦПС) — Усі ці вірші дісталися на Захід шляхом українського Самвидаву. Автор — анонімний.

Мое Велике — у мені:
 Мозольна праця, нерви,
 Та щоб росли дубами дні,
 Не рюмсали, як верби.

В горнилі днів-самотортур
 Кладу в слова тротилу скали.
 Гори, життя — бікфордів шнур!
 У серці, в серці спалах.

БАГАТСТВО

Наливаються дні, мов груші,
 І звисають гірляндами віх.
 Дозрівають, шукаючи, душі,
 Вітер часу обтрушує їх.

Для убогих життя — це поле,
 Де що крок — то атлантів тягар.
 . . . Квіти всім розкривають нектар,
 А збирають нектар лише бджоли.

ПОВІР'Я

Папороть цвіте . . . Вишнево-яблунно . . .
 Та ніхто не бачив ще той цвіт.
 Як повір'я народилось,
 Чом воно
 Розквітає в людях з віку в вік?
 Є повір'я — сіті-паутини,
 Є гіркі, полин-трави настій.
 Їх коріння — то жага людини,
 А квітіння — світло її мрій.

ЗОРЯНИЙ НОКТЮРН

Небо пророче, мозаїка зір.
 Поле, просте і тривожне . . .
 Тут предки скропили десятки вір
 Кропилами в шкіряних ножнах.

Поети впивали повітря й красу
 І думали в тишу вціляти.
 Чи радість серця їх проймала,
 Чи сум,
 Ділили і славу й печалі.

А я, розпростерши фантазії літ,
Від зір і від поля впливаю
І ненависть Гонт, і ум Сковорід,
І волю бентежного краю.

ДЕРЕВА

Він, на спис настромлений,
повільну смерть дерев
приймав...

Павло Неруда: «Вселюдська пісня».

Коли вечірні сутінки і тиша
Тіні дерев пришивають до обрію,
На мене буланим дише
Мужність Наливайкового неспокою.

Вечірні дерева — казкові хоботи.
Свідки дитячих забав і безтурботного гомону
В гонитві за місяцем — морським коропом —
Ніч українська полощеться
у перламутрі його променів.

Ось місяць шугнув в океанну глиб.
Застигли дерева вражено
В темно-зернистої ночі над берегом...
Ген тінь Наливайка на темний остик насаджена —
Приймає неспішну смерть свого дерева.

Дерева міцні, плодоносні, красні...
Різні, як люди...
Доцільність життя у яблунозці і дитині.
... Які ж лоскотливо прекрасні
Дерева гаїв України.

Богдан ЛАВРА

ПИТАННЯ І ВІДПОВІДІ

Питає Україна щосвітанку Долю:
— Я маю право на життя і власну долю?
І відповідь, неначе куля в злеті,
Тривожить душі й совісті Планети:
— Ти маєш право, Україно, на усе,
Що Бог тобі дарує й час у дар несе!
Питає щообіду Україна час:

— Я маю право на буття і щастя, й спас?
 І відповідь, немов відгомони сторіч,
 Колує списками отями у всебіч:
 — Ти маеш право, Україно, жити з роду
 По твоїй волі й звичаях твого народу!
 Питає Україна світ щоповечір'я:
 — Я можу мати в себе та у свій народ довір'я?
 І відповідь, як громовиця навесні,
 Лунає віщим кредо навіть уві сні:
 — Ти довіряй собі й народові завжди
 Разом куйте щастя з кривди та нужди!
 Питає Україна небеса щоночі:
 — На світло мають право й мої сині очі?
 І відповідь з води й роси
 У світ гряде, як свист коси:
 — Ти маеш право, Україно, на світла,
 Яких скреснуло небо і Земна куля зберегла.
 Питає Україна світ наш і засвіття:
 — Москва ще буде довго сівачем страхіття?
 І відповідь гранатна — Голос голосів —
 Паде прокльоном безпокутним з уст часів:
 — Москва — вже на цідилі . . . Мов покритка . . .
 А з неї лишиться лиш дим та й нитка!

13 квітня, 1982 р.

ЛИСТ УВ'ЯЗНЕНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МАТЕРІ

Я пишу листа тобі, дитино,
 Аж з Сибіру, — раю супостата —
 Хоч не знаю чи мій лист попаде
 У твої змарнілі рученята.

За свободу Неньки України
 Пай катам життям платити мушу.
 Все ж таки, повір, я не продала
 Ані свій нарід, ні власну душу

Тим, що п'ють горілку навпіл з кров'ю,
 Тим, що родяться і мруть без віри
 Та людей вважають плазунами,
 А життям — Колими та Сибіри . . .

Цілу чорну днину й білу нічку
 Б'ю поклони, молюся Святому,
 Щоб не зникла з мапи світу
 Путь, що поведе й мене додому.

Ти прости, моя дитино мила,
Так, як Бог святий тобі присудить,
Біблію й Кобзар вивчай напам'ять, —
Ради них — і дух твій не заблудить!

Україна кине на поталу
І Москву, і русотяпа-хама . . .
Доти будь здорова, моя лялько,
І цілує тебе спрагло мама!

18 березня 1982 р.

НАША УКРАЇНА

Наша рідна Україна —
Обітована країна,
Снена Богом, роджена Землею,
І яка на карті світу
Залишилась звіку морем світла й цвіту
Та найкращою відкритою душею.

Наша рідна Україна —
Обітована країна,
Самобутне і святе намисто
Того славного народу,
Що і день і ніч відстоює свободу,
Москалями вкрадену колись-то . . .

Наша рідна Україна —
Обітована країна,
Притча мудрості, метафора любові,
Що співають, мов криниці на світанку,
В наших душах та у крові.

Наша рідна Україна —
Обітована країна
І собор молитви та покути
Того мужнього народу, що в боях вивчає,
Хоч цей світ недобачає,
Ким йому належиться і треба бути.

10 квітня 1982 р.

ДУХ ВІДРОДЖЕННЯ

Безсмертна й незборима Україно,
Прокинься із нестями і на ноги стань,
Та всі московські ланцюги й кайдани
Назавжди скинь із рук і ніг твоїх у твань!

Настала днина помсти і розправи . . .
 О, буде Україна краєм щастя знов!
 Тож визволим її, брати і сестри,
 З-під тих, що жруть ще наші душі, п'ють ще нашу кров!

В Софійському Соборі дзвони дзвонять . . .
 Повсюди чути шпаг-мечів провісний скрес . . .
 Та ж, часе, сповісти усій Планеті,
 Що в Україні дух відродження воскрес!

14 березня, 1982 р.

З ГАЛЕРІЇ ТВОРЧОСТИ НАШИХ ПОЕТІВ

Лариса МУРОВИЧ

СПАСИБІ ВСІМ ВАМ ЗА УСЕ

Зелені й скелясті шпилі Верховини,
 Де струнами вітру Говерля несе
 Вояцькі мелодії в шир України, —
 Спасибі, спасибі всім вам за усе!

За те, що повстанцям в морозній зав'язі
 З печер ви творили безпечне житло, —
 Що сосни, спаливши себе задля друзів,
 Їм з ватри своє роздавали тепло.

Чи можна забуть, як голодних — роками
 Живили добром ви запасів лісних,
 Як вивірки добрі, дрібними руками
 Солодкі горіхи носили для них?!

Спасибі й за те, що збройниць гірські бази
 Ви там вартували в походів часи,
 Щоб певно вертались бійці до оази —
 У вашій твердині потуги й краси.

Бувало, що ворог хотів брати гору
 Над вами в нічну, несподівану мить.
 Він згинув. А скелі побігли угору,
 Щоб сонечко доброю вістю збудить.

Либонь, і тому не були вої схильні
Піддатися путам життєвих скорбот,
Бож ви, споконвіку незборністю сильні,
Вдихали снагу їм з надлюдських висот.

Зелені й скелясті шпилі Верховини,
Де струнами вітру Говерля несе
Вояцькі мелодії в шир України, —
Спасибі, спасибі всім вам за усе!

ЕСТАФЕТА

Чергуються часто воля й неволя,
Бож на багатства підземного поля
І на понадземні його карати —
Все зазіхають сусідні пірати.

Де сила береться в нових повстанців,
Як знов воюють в походах і з шанців,
Хоч холод і голод щирить їм зуби,
Пірати ж погрожують вістрями згуби?

Повстанці — синове Землі Святої,
Яка споконвіку родила воїв
Для Скитів, Антів і Русів величних,
Та й українських нащадків дідичних.

Вітчизняні гори й низинні далі —
Це кров'ю освячені — предків скрижалі,
А хто їх духу пройнявся собором —
Під естафети ставав омофором.

В тій естафеті скривається тайна:
У смерті потуга є життєдайна,
А кров попередніх рідних героїв
Наснажує міццю наступних воїв,

Віддача кровна за крові давання
Продовжить священне своє тривання —
Аж у державні одягнеться шати
Вітчизна наша, о сестро і брате!

Та станеться це в заповітну днину,
Коли там народи скуті — до чину
Підійме нарешті гасло єднання:
»Свобода всім — через спільне повстання!«

С. КАРПАТСЬКИЙ

ЗАСІЯЛА ЗІРКА ЯСНА . . .

Засіяла зірка ясна
В небі над Вертепом,
Пролунала пісня з неба
Покотилась степом
Та по морю, а відгомін
Гори відбивали,
Три Пророки-царі з Сходу
Дитятко вітали
В яслах у хліві на сні
На коліна впали,
Дари принесли Дитині
Та до ніг поклали . . .
— Слава, слава в вишніх Богу —
Ангели співали.

Народився від Марії
Спаситель Месія,
Збулася пророча мудрість —
Давна людська мрія.
Ходи і Ти мій Народе
В Вертеп до Дитяти,
Ходім усі Громадою
Месію вітати.
Складім свої журби, біди,
Незгоди й кайдани,
Та просім як вірні діти —
Будь Ісусе з нами:
— Дай нам силу та премудрість
Скувати Державу,
Самостійну та Соборну,
Дай нам долю й славу.
Бо без долі нема щастя, —
Без слави Народу,
Бо ми й далі вірні браття
Козацького Роду.

Сідней-Торонто, 1981-1982.

З ПЕРЕКЛАДНОЇ ПОЕЗІЇ

Янка КУПАЛА

НА СХОД...

Народе мій, на сход найвищої ваги
Йди, ограбований, закутий в ланцюги!

Йди, як з братом брат посеред рідних піль,
Віддай на суд свої всі кривди, кров і біль.

Йди, про катівню правду донести,
Вказати на повалені хрести.

І про розкопані могили не забудь, —
Не має й там спокою рідний люд.

Скажи, як тисли піт пани і королі,
Як гнали геть царі — із рідної землі.

І як кривавляться розковані раби,
Що вже немає й сил для боротьби.

Як Батьківщину кат вже крає на шматки,
Як гинеш ти з дітьми — з ворожої руки.

Неси ж усе на суд найвищої ваги,
Народе мій, закутий в ланцюги!

Від Редакції: Поезія «На сход» написана в періоді боротьби Білоруської Народної Республіки — БНР — проти московсько-більшовицької навали. Твір заборонений в ССРСР. Публікуємо з нагоди 100-ліття народження Янки Купали (1882-1982), в перекладі з білоруської мови Л. Полтави.

В іншому творі — у поемі «Над Ньоманом», клясик білоруської літератури Янка Купала відверто вказав на спричинника горя Білорусі та інших поневолених народів:

»У торговіцю живого товару
Нас обернули, забравши права, —
Сотні вже літ на чужиннім базарі
Нами торгують Варшава й Москва!«

НАУКА І ДОСЛІДИ

Проф. д-р Юрій БОЙКО

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІОСОФІЇ УКРАЇНСЬКОГО
НАЦІОНАЛІЗМУ

(Продовження, 2)

В основі марксистського розуміння історії лежить боротьба клас як основний двигун історичного життя. Автори «Комуністичного маніфесту» твердять: «Вся історія суспільств, що існували до цього часу, була історією боротьби клас. Вільний і раб, патрицій і плебей, поміщик і кріпак, майстер і підмайстер, коротко кажучи, — гнобителі і гноблені перебували у вічному антагонізмі один до одного, вели невпинну, то приховану, то явну боротьбу, яка завжди кінчалася революційною перебудовою всього суспільства або загальною загибеллю клас, що вели між собою боротьбу». Класова боротьба, як перебудовне революційне начало, висить над творцями марксизму немов якась змора. Антагонізм клас настільки заповнив їхню уяву, що вони під тиском цього розгортають діалектику антагонізмів і революційних стрибків як повсюдний закон, який нібито панує у всіх сферах життя матерії і духа. Навіть проростання ячмінного зерна в уяві Енгельса просто таки містично виявляє діалектичність революційного стрибка кількості в якість. Захоплення моментом антагонізму в основоположників марксизму носить характер психози і з цього погляду може бути цікаве як матеріал для аналізу лікарям-невропатологам.

Ми бачимо в класовій боротьбі реальний факт, але не на ній головно концентруємо свою увагу, а на зростанні внутрішньої національної спаяності, на розвиткові органічності нації. Якщо світовий історичний рух визначається поступом національних спільнот, то розвиток нації вимірюється насамперед рівнем усвідомленої пов'язаності соціальних функцій в одному організмі. Зростання органічності нації не є якимось виразно детерміноване, як і взагалі не може бути детермінованим в матеріялістичнім сенсі (спочатку база, потім надбудова) ніякий процес. Але все таки на нього впливає і матеріяльний фактор. Матеріялісти кажуть, що всі явища соціального порядку знаходять стимул свого розвитку в класовому суспільстві в невідповідності між творенням і розподілом матеріяльних благ. Ми не заперечуємо значення цього фактора, підкреслюваного матеріялістами, але ми уважаємо його більше гальмом, ніж стимулом розвитку. Основною підставою розвитку, висхідного руху національної спільноти є той благодіючий чинник, яким є творчість, творчість духовна і матеріяльна, що формує духові й матеріяльні цінності.

Націоналізм охоплює націю в її цілості і, разом з тим, в її диференційованості. Дотеперішня історія національних спільнот є історією повільного зросту духової і взагалі соціальної спаяності. Цей зріст графічно міг би бути накреслений ламаною лінією із загальною висхідною тенденцією. Різке спадання цієї лінії вниз означало б революційні катастрофи, соціальні революції, що чим далі в минуле, то меншими можливостями морального порядку розпоряджалося нація до того, щоб мирним шляхом перейти на вищий прогресивний щабель усунення ненормальностей розподілу матеріальних дібр. Нація на протязі всієї історії є організмом, складеним з того чи того числа соціальних станів, з яких один є провідним, очолює весь творчий процес нації і разом з тим посідає найбільшу кількість матеріальних благ і морально-правних привілеїв. Доти, доки провідний стан набагато енергійніший творення, доки він виявляє максимум можливих для нього організаторських зусиль, доти його верховенство є історично виправданим явищем в національній спільноті, бо він може забезпечувати максимум духових і матеріальних здобутків, можливих на даному історичному етапі. Разом з тим він, і лише він, може забезпечити зріст почуття взаємної зв'язаності всіх соціальних складників нації, почуття, що, пронизуючи тисячовиду дійсність нації, надає їй спільного тону і творить одну фізіономію в многообразності життєвих феноменів. Кожен стан нації, підлеглий провідному, усвідомлює, з одного боку, konieczність соціальної співпраці, а з другого боку — нерівномірність розподілу матеріальних благ в національній спільноті. Ці два моменти свідомості перебувають у постійній колізії в явній чи приглушеній формі. Але доки провідний стан стоїть на висоті своїх історичних завдань, доти голос спільної крові, спільної історичної традиції і творчий геній людини, що не бачить інших можливостей творення цінностей, крім можливостей наявних у даному співвідношенні станів, скріплює національну спільноту, збільшує її органічність. Коли ж провідний стан поринає в матеріалізм, починає надмірно зловживати своїми привілеями, тоді настає болюча криза, що перетворює націю в киплячий казан пристрастей. В такому випадку провідний стан розсаджує спаяність національної спільноти і його усунення шляхом соціальної революції чи повернення до конструктивно-національної творчості через загрозу заколотних рухів стає історичною konieczністю (з цього погляду цікаве свідчення французького хроніста XIV стол. Фруассара про психологічне підґрунтя Жакерії у перших її ініціаторів: «Їх було спочатку не більше ста чоловік. Вони говорили, що все дворянство французького королівства, лицарі і зброєносці, зганьбили і зрадили державу, і що було б дуже добре всіх їх знищити»). Саме через криваву купіль часто на арену історії виходить новий суспільний стан, що стає носієм вищих норм національної єдності, ніж стан повалений, і в цьому знаходить моральне ви-

правдання для свого панування. Мотив творення цінностей людської природі більше властивий, ніж мотив руйнування. Це наявно показує самий результат історичного процесу, що загально йде в напрямку розвитку, а не занепаду.

І, перейняті тугою великого творення, найпередовіші люди і навіть середовища робили зусилля усунути періодичні революційні кризи через усунення несправедливості розподілу матеріальних благ. Ці спроби вдавалися в більшій або меншій мірі, але ніколи не були в силі докорінно усунути суперечностей, тому що історично-психологічна підстава націй дотепер ще не сягала того рівня моральної єдності, який усував би кардинально момент соціальної несправедливості. І тільки над нацією модерного типу все величніше і гостріше виростає візія соціальної справедливості як вираз її зрослої єдності.

Сенс історичного розвитку полягає в тому, що людина дедалі втрачає свій клясовий егоїзм і проймається відчуттям національного етосу не лише тоді, коли треба протистояти зовнішньому ворогові-чужинцеві, але й у внутрішньому буденному житті національної спільноти.

Отже, простежити наявність почуття національної єдності, як почуття організуючого історичного процесу, дуже потрібно і повчально. Тільки показавши наявність його в історичному процесі, можна заперечити марксистську історіософію, сенс якої полягає в абсолютнім виправданні руйницького начала, як ніби прогресивного і рушійного. Ще в античній Греції (де, до речі, національна спільнота формувалася в умовах передфеодальної, рабовласницької суспільно-господарської формації) натрапляємо на яскравий прояв того, як чуття національне в спілці із почуттям політичної мудрости бере верх над становим егоїзмом. Маємо на увазі реформу архонта Солона, що обмежувала матеріальні переваги атенської знаті на користь народів. Ця реформа носила революційний характер. Величезні боргові зобов'язання селян перед евпатридами були скасовані. Частина громадян, що через своє банкрутство перед реформою були як раби продані в чужі країни, держава викуплює з рабства. Ці заходи, що гостро били по матеріальних інтересах евпатридів, Солоні вдалося перевести, зберігаючи соціальний мир в Атенах. Так само, ще на зорі формування римської народності, перші усвідомлення себе як взаємно пов'язаної спільноти уможливили Сервію Туллію реформу на користь плебеїв.

В історії древнього світу співпраця між станами була, здається нам, ще мінімальною, егоїстичні клясові інтереси випиналися ще так постійно і значно, що руйнували собою молоде і нескріплене ще явище нації. І виникає питання, чи не була диспропорція між незавершеністю національної психіки і розвитком трудово-технічних можливостей причиною упадку імперій і народів древнього світу? У всякім разі, нові часи приносять з собою повніші і сталіші духові вияви національної єдності. За приклад такої історично-

відносної повноти може правити доба Генрі IV і його міністра Сюллі у Франції наприкінці XVI стол. На початку XVII стол. їхнє правління перейняте тою ідеєю, що для розцвіту держави потрібно, щоб добре жилося всім прошаркам населення. І хоч панівною верствою в державі було дворянство, Генрі IV щедро підтримував розвиток торгівлі і промисловости, а міністер Сюллі присвячувався поліпшенню долі селянства, знаходячи в цьому співчуття короля. Цим вони заслужили в своєму народі популярність і пам'ять про них жила в народніх масах довго.

Іншу проекцію психологічний комплекс національної спільноти знаходить у діяльності Рішельє. Він дбав не про Францію свого покоління, а про Францію вічну. Окремі люди й окремі стани цікавлять його остільки, оскільки вони скріплюють потужність французької держави, яка є найбільшою запорукою розвитку французької нації. Він був нещадний до того дворянства, яке мріяло про колишні феодално-політичні привілеї, і підтримував ті елементи зворянства, які пішли на безоглядну службу державі. Він здушив збройною рукою гугенотів, бо вони були »державою в державі«, але коли гугенотів було покрано як політичну силу, Рішельє не переслідував їх за їхні політичні переконання. Для розбудови державної могутности Рішельє потребував коштів і обкладав новими податками селянство. Він дбав про розвиток французької літературної мови, літератури. Заснована ним французька академія мала за головне завдання опрацювати великий словник. Спирався лише на передовіші елементи нації. Ширша опінія з різних класів осуджувала Рішельє, і лише наступним поколінням французів розкрилася політична мудрість цього діяча. Не менш яскравим прикладом може бути діяльність австрійського імператора Йосифа II. Його сміливі революційні реформи відбулися безпосередньо перед великою французькою революцією. Діяв він у многонціональній державі, але надиханий був ідеєю розквіту австрійської держави, яка мала б через реформи зберегти верховенство австрійського народу в імперії. Можуть сказати, що реформи Йосифа II обумовлені були передбаченням революційних струсів. Але знаємо, що в Австрії революційні ферменти назріли аж на півстоліття пізніше. Імператор провадив свої реформи ще тоді, коли не залунали перші громи французької революції, отже не можна їх пояснити ніякими панічними настроями чи передбаченням французького політичного наступу на Європу з універсально-революціонізуючими гаслами. Цей революціонер на троні мусів перемагати великий опір австрійського дворянства, яке, кінець-кінцем, обмежило його заходи. Таким чином, мотиви ідеального порядку, що не мають нічого спільного з класовими розрахунками, у поступуванні цього цісаря безперечні.

Наші приклади можна було б помножити. Можна було б вказати на приклади національного інтересу, що панував над класовим, в діяльності Петра I в Росії і т. д.

Коли говоримо про психологічний зміст національної єдності, то розуміємо цю єдність не лише в її найгострішому висновкові, стосовному до станових взаємовідносин. Психологічний комплекс національної єдності збагачений і упідставлений всіма елементами національної спільноти. І спільність літературної мови, і спільна релігія, спільна система естетичних уяв тощо надають ідеї єдності значення фактора кардинального в житті. Але цей комплекс духово-психологічний особливо унаєвнюється як прогресивний тоді, коли він обумовляє факти політичного, економічно-господарського життя. Ці факти політико-господарсько-економічні стають ніби тими віхами, що виразно назовні виявляють ріст і значенність органічності, що ніби стає синонімом самого поняття людського прогресу (це «перестаріле» слово вживаємо тут не випадково).

На безкрайому історичному морі ніби гребнями хвиль піднімаються ці вияви політичної національної мудрости осіб (і груп, на які вони спираються).

Зріст органічності нації в новішій історії дасться, мабуть, відчувати тоді, коли ми зважимо вплив революції на життя народностей древнього світу і значення революцій новіших часів. Повстання селян (і рабів) в єгипетській державі близько 1750 року до н. ери привело до такого зруйнування всіх складників суспільного й економічного життя, що відновлення в країні порядку, відродження могутности Єгипту вже стало неможливим. Революція принесла з собою зруйнування соціальної спільноти як такої, з усіма її функціями. Податків народ не платив. Суду не існувало. Зруйновано дамби, канали затягнулися намулом і зрошування піль стало неможливим. «Потоки порожні, їх переходять убрід, берега стало більше, як води», — каже старовинний єгипетський папірус. Якщо згадаємо, що іригація була основою основ господарства Єгипту і найвищим виплодом його цивілізації, то зрозуміємо, що повстання зруйнувало суспільство дощенту. Безпосереднім наслідком цього було захоплення Єгипту племенем гіскосів, що панувало над єгиптянами близько сотні років, поки Єгипет знову регенерував суспільні відносини і матеріальний добробут, потрібні для державного існування. Так само безперспективний руйніницький характер мало китайське повстання «жовтих тюрбанів» у кінці II століття нашої ери. Воно призвело до завоювання Китаю чужими племенами, до його роздрібнення і втрати могутности на довші часи.

Інший характер мають революції нових часів. Руйнуючи старі соціальні форми, вони несуть з собою більш чи менш окреслені ідеали нових організованих соціальних відносин. Національна спільнотність не руйнується докорінно. Революційні сили перебирають всі найкращі набутки попереднього суспільно-національного розвитку в етично-духовій, організаційно-соціальній, матеріальній сфері. Велика французька революція так реорганізувала національну спільноту, що піднесла її внутрішні можливості і запо-

чаткувала період французьких завоювань Європи на чолі з Наполеоном Бонапарте. Наполеон принагідно дуже влучно окреслив значення французької революції: »Всупереч усім своїм страхіттям, революція була істинною причиною нашого морального оновлення: так найсмердючіший гній витворює найшляхетніші рослини. Люди можуть затримати, придушити тимчасово цей висхідний рух, але убити його не можуть« (Меморіал, IV, 243).

Приходять нові часи і смолоскипом нових подій засвічується ХІХ стол. Нації виявляють у цьому сторіччі свою яскраву довершеність в порівнянні з попередніми часами.

Марксисты твердять, що капіталізм приніс з собою небачені дотепер клясові суперечності, загострення клясової боротьби. Загострення клясової боротьби в ХІХ-ХХ стол. проте не є тим, що потребувало б спеціального доказу; це можна бачити і без особливого озброювання історичними даними. Але ніяк не можна ствердити, що об'єктивні дані клясової несправедливості в епоху капіталізму більші, як несправедливості попередніх епох. Зріст клясової боротьби не можна пояснити зростом розмірів експлуатації, як іноді це робить марксизм. Але найчастіше марксисты загострення клясових боїв виводять від усвідомлення поневоленними клясами своїх клясових інтересів. Тим самим справжнім парадоксом історії і справжнім поясненням основної причини загострення клясової боротьби є зріст органічності національної спільноти, окреслення національного етичного ідеалу, який вимагає свого задоволення і в площині соціальної. З цього погляду загострення клясової боротьби є труднощами росту національного феномену. Ріст ітиме далі, а труднощі життя усуне.

Заслугує на увагу, що не Маркс і Енгельс першими наголошили момент клясових суперечностей, а французька історична наука 30-их років ХІХ стол., яка жодного відношення до революційної ідеї марксизму не мала. Викриття клясових суперечностей стало можливим тому, що явище нації на цей час яскраво окреслилося не тільки в своїх зовнішніх прикметах, але й у своїй внутрішній етичній суті; стало виразно видним те, що зберігалось з глибин віків, але раніше не разило так ока: клясова несправедливість і розмежованість, протиставленість соціальних інтересів окремих клясів.

Марксизм у своїх перших декляраціях зафіксував гасло: »Пролетарі всіх країн, єднайтеся!« Поява цього гасла зв'язувалася з певністю того, що нація — категорія історично обмеженого відтинку часу і що соціалізові судилося бути не тільки могильником капіталістичного суспільства, але й націй. Марксизм твердить, що зростання економічних зв'язків у світовому масштабі, розвиток комунікацій, обмін культурними скарбами народів вирівняє національні різниці і призведе до інтернаціоналізації культури. Тим часом ідуть десятиліття і ніщо не вказує на здійснювання прогнозів марксизму. Навпаки, процес національної індивідуалізації роз-

вивається далі, хоча і діють всі фактори, відзначувані марксизмом як, мовляв, руїнні для національної спільноти. Справа в тому, що обмін і комунікація, поєднуючи різні країни світу численними зв'язками, ще численнішими нитками пов'язують націю в одну цілість. Обмін культурними цінностями в світі також зростає, але жодна здорова нація не сприймає зовнішніх впливів механічно, а національно перетворює їх. Національна спільнота більш ніж колонебудь стала відпорна на механічні впливи, бо XIX і XX вік приносять в найширші народні маси повне усвідомлення своєї національної своєрідності, своїх національних цілей. Марксизм, почавши гаслом єднання пролетарів усього світу, тепер це гасло відсунув у глибоку тінь і силкується, звичайно, по-своєму, докладно розробити теорію національного питання, а ця еволюція марксизму найбільш красномовно доводить банкрутство висуненої ним площини інтернаціоналізму.

Наша історіософія оптимістична й гуманна. Ми дивимось на прийдешнє з вірою в те, що класова боротьба має закономірно відумерти. І якщо ми знаходимо виправдання для соціальної революції минулого в тому, що вони відсували паразитарні класи, висували на кін провідництва нові здорові сили, то тепер уже, принаймні серед народів найбільше цивілізованих, моральне виправдання для соціальних революцій зникає. Нині той цемент, що споє націю в єдине ціле, так міцніє, що наочно меншає доцільність соціальної революції. Моральний закон соціальної єдності дедалі має більше шансів звести до купи в провідну національну еліту людей з різних станів, різних середовищ, для керування всім життям нації. Людина людини в меншій мірі стає вовком, як було в попередніх віках. Ще знаходять інколи хвилі реакції, повороту до первісного стану, навіть в загостреній формі, але це вже більше розпач упокорених темних інстинктів людини, як їх торжество. Здійснити великі перетворення нації на засаді її органічності і тим відкрити нову фазу історії людства покликаний націоналізм. Тому націоналізм є суворо непримиренний і войовничий у відношенні до всього, що протистоїть йому своїми теоріями, концепціями, ідеями.

Вся конструкція майбутнього українського державного устрою базується у нас на усвідомленні того, що в історичному процесі, зокрема українському, завжди був наявний момент надкласових стремлень. Боротьба з класовим еґоїзмом — це те, що ми спостерігаємо на всіх етапах української історії. Навіть у найглухіші часи занепаду нашого національного життя, у XV стол., бачимо подивугідне висловлення, що в ім'я національного ідеалу осуджує класову обмеженість. Український шляхтич тих часів Тяпинський, перейнятий болем від картини духово-культурного занепаду на Україні, пише, звертаючись до решти українського боярства:

»Дав би то Бог, щоб Ви, гідні панове, що зісталися немов би батьками цієї справи, по таких достохвальних предках своїх, кождий від себе

ступали в їх сліди. Бо вже нема іншої помочі тій біді, тільки Ви могли б псмогти, з любови до отчини своєї, своїм милосердним прикладом в тій потребі Вашої отчини, у грубій простоті через недостачу науки у братії Вашої, коли тільки є ще якась любов братська у Вас. Задля вічної нагороди у Бога, помагаючи тому народові вашому, невідомістю заведеному і забитому, ведіть митрополита вашого, владиків і учителів ваших до того своїми прошеннями, аби пильнували не підкупів та обіцювання для захоплення престолів одному перед другим, надоживть та привілеїв, одного над другим сильніше забезпечених, а училися слова Божого самі і других учили. Щоб з маестностей і маєтків (наданих їм вашими предками не на марні трати, убори і таке інше, але для наук) хотіли вони і старалися інколи заложити для науки (не такої, як теперішня, що на вічний стид свій учаться тільки прочитати, і то ледви на своїй мові, не більше) та подвигнути науку слова Божого, занедбану від стількох літ для братії вашої. Ї я з тою потребою отчини нашої поручаю, її полишаю вам — не одному котромусь, але всім, вашій богобоязливій пильності, діяльності й вірності, а сам прошу Бога згинуті з нею (отчиною), коли вона має до решти згинуті, або, коли вона разом з вами і з нею» (М. Грушевський: Культурно-національний рух на Україні, 1915, стор. 61-62).

Тут кризь століття доноситься до нас схвильований голос українського патріота, що стоїть на руїнах національного життя і кличе чільні соціальні верстви, занедбуючи свої матеріальні інтереси, знехтяться до відстоювання національних цілей. Ще яскравіше надклясові позиції висловлює Іван Вишенський — у своєму полум'яному творі, звертаючися до чільних духівників:

»Як же ви духовними, та ще й не тільки духовними, а просто вірними можете зватися, коли ви брата свого, однаково з вами во єдиній купелі охрищення і від єдиної матері благодаті рожденного, вважаєте нижчим від себе, понижаєте, за ніщо маєте, хлопаєте, кожом'якаєте, сидельникаєте, шевцями на наругу називаєте? Добре, нехай буде хлоп, кожом'яка, сидельник і швець, але пам'ятайте, що він брат ваш у всім вам рівний. Чому? Тому, що він в одно з вами трипостасное божество, одним способом з вами христився, і не тільки що він одного з вами батька й матері — Христової віри й хрищення, але подвигом і діяльною вірою кожом'яка може бути ліпший і чесніший. Чим ти кращій від хлопа, скажи? Чи не та ж матерія, глина і персть, ознайми мені?«

Революційна пристрасть, з якою Вишенський руйнував клясові перегородки во ім'я церкви і нації, була тільки ланкою в довгому ланцюзі однорідних явищ.

Тверезе, позбавлене будь-якої ідеалізації нашого минулого, вглядування в історичні факти XVI-XVII стол. розкриває незвичайно цікаві процеси творення таких форм національної солідарности, якими тодішня Україна випереджає інші нації. Особливо цікавим творивом з кінця XVI стол. стали братства.

(Закінчення буде)

о. д-р Іван МУЗИЧКА

БОГОСЛОВІЯ ПРО МИРЯН

За відповідями про явища, речі, події, людину звертаємося до відповідних наук. Немає події, явища, предмету, про які не говорила б, не пояснювала б нам щось вповні чи частинно якась галузь людської науки, того твору людського ума і його невпинного досліду, яким цей ум пізнає речі, світ і довкілля через їх причини. Про людину — господаря землі і всього, що живе на ній — той дивний Божий твір ум створив ряд наук: філософію, соціологію, психологію, антропологію, медицину, право, етнографію й ін., а серед них і політичні науки. Маємо аж забагато різних суперечних собі відповідей про те, хто така людина. Щирий шукач може розгубитися і таки не знайти, що таке людина...

Нашим питанням є — хто є мирянин в Церкві? За відповіддю шукаємо, хочемо її мати і треба її мати — ясну, певну, авторитетну. Не знаючи відповіді, можемо поводитись з ним так, як той, що не знає як поводитись з вибуховим матеріалом і може знищити ним себе і других. Незнанням псуємо речі і людей, як це може трапитися у вихованні без знання психіки дитини і здорових засад педагогіки (так сталося з Марксом і компанією, що свої теорії творили, не знаючи точної відповіді, що таке людина, а так створена ними «ідеологія» чи «філософія» для людини зробила, — за висловом одного з російських дисидентів, — з діяльності людини — халтуру, а з людини — хама).

Наука, що дає нам відповідь на питання, хто такий мирянин, називається богословією. Бодай кілька слів про цю маловідому серед нас науку, що колись разом з філософією була короною всіх наук. Це правдива наука, бо вживає строго наукових метод у своїм досліді та творить зі своїх висновків повну і докладну систему.

Проста дефініція богословії: то наука про Бога і людину та все-світ у відношенні до Бога на основі джерел Божого об'явлення при помочі людського розуму і його метод. Або простіше: то наука про віру, яку нам з джерел об'явлення подає Церква. Богословія при помочі розуму намагається зглибити зміст віри, як тільки це для розуму є можливе. Богословія — це пояснення і виклад віри.

Вже з цього бачимо, і це є важне, що богословія є тільки наукою, але не вчителем віри. Вчителем на основі того, що Бог об'явив нам в історії, є той, хто став сторожем тих правд віри, на основі того ж об'явлення — тобто ціла Церква, чи точніше — її вчительська власть. Богослов не є вчителем віри в Церкві, а той, хто власть вчити в Церкві одержав з уст Христа словами: «Ідіть, отже, і зробіть учнями (і вчіть) всі народи» (Мат. 28, 19). Богослов на основі джерел об'явлення і науки Церкви шукає поглиблення,

кращого зрозуміння, по-людськи говорячи, того, чого розумом поняти не можна.

Богословія має різні галузі, як кожна наука. Галузь богословія, що досліджує питання мирян, зветься еклезіологія, тобто наука про Церкву, про людську спільноту, як Божий в Ім'я триєдиного Бога охрищений люд, чи й ще коротше — про Божий Люд, Божу спільноту людей, Божу людську родину на землі. Еклезіологія в богословія не стара наука. Не знають її ще Отці Церкви в перших століттях. Стає вона окремою наукою по XVI столітті, але трактат про мирян появився в ній щойно в нашім столітті. Вже з цього видно, що стоїмо перед новим богословським питанням і воно не є легке, як може видавалось би, коли зважити тягар століть, який завис над ним. Не має воно нічого спільного з такими світськими науками, як соціологія, чи наука про державу. З нашим питанням находимось виключно у сфері Божій, церковній і надприродній. Той, хто не має віри, не може думати по-богословськи, бо не потрапить мати внутрішнього зв'язку з її предметом.

Богословія, майже до наших днів, була наукою, якою занимались тільки духовні особи. В наших часах є велике зацікавлення богословією серед мирян, а навіть є вже на Заході богослови-миряни не малого світового калібру, хоч в малому числі. В Східніх Церквах і в протестантських богослов-мирянин був і є нормальним явищем в історії. Фотій був богослов-мирянин, Палямас, Кавасил лишили глибокі духовні і богословські твори і були мирянами; перший російський богослов Хом'яков був поміщиком і відставним капітаном кавалерії; на двох університетах Греції в Атенах і в Солуні на богословських факультетах більшість богословів є миряни і ніхто тому не дивується.

I Церква

Означення мирянина залежить від погляду, що таке Церква. На цей погляд мали вплив різні часи. Вистане лише дещо згадати з тієї довгої двотисячлітньої подорожі Церкви в історії. Церква — то вселенська спільнота людей в Христі, але то не »організація«, чи »державка«, хоч дехто міг так думати. Церква — то таїнственна Божя спільнота людей, яка так об'єднана своїм Основником Христом, Його Духом, Його словом, Його засобами для освячення (тобто злуки з Богом), що вона є тим же Христом. Церква — то Христос, то живий містичний (таїнственный) організм зложений з людей. Про те вчив вже св. Павло. В тім організмі є щось видиме, зовнішнє, є невидиме і духовне. Точно, як у Христі: Його видима людська природа і Його скрите Божество можливе до пізнання через Його Слово-свідчення і вчинки. За св. Павлом в такім досконалім погляді на Церкву усі її члени є живими членами Христа, який є головою того організму. Ніякий член не може сказати другому — »ти мені непотрібний«, або — »ти не важний«; коли терпить

один член, терпить ціле тіло; усі члени пов'язані в органічну цілість з різними функціями і завданнями при допомозі своїх дарів, усі злучені любов'ю. Св. Павло дав цей чудовий образ Церкви в листі до Ефесян (4, 11-16). Це не є Павлова мрія чи якась поезія, або ідеальний образ не до досягнення. Св. Павло про себе каже: «Вже не живу я, а живе в мені Христос». Коли це стається з кожним із нас, з кожним християнином, хоч би в найменшій мірі, тоді вся християнська громада дійсно стає Христом, що живе і діє в ній. Коли зникає Христовий дух, дух євангелії, а верх бере людський зовнішній елемент, ця спільнота помалу стає земською, людською зі своїми людськими засадами організації життя.

В часі наїздів «варвар» на Захід, з упадком римської імперії, Церква стала захисником всіх людських вартостей і мусіла скріпити своє становище назовні. Одиноко папи діяли тоді як чинник одности, сили і рівноваги на духовному і політичному полі західної Європи. Так історично сталося. Папа став своєрідним монархом, єпископи князями зі своїми підданими. З того постала централізація влади і Церква набрала напівсвітського характеру адміністрації і керми, що привело до зубожіння духовности. Народ жив, як це називають сьогодні, — «спонтанною вірою».

Так сталося в Церкві, починаючи від X століття, коли дух монархій-імперій і феодалізму увійшов в Церкву і вона набирає зовнішнього вигляду держави-монархії, політичного характеру, в її внутрішньому житті наголошується право, серед її членів розрізняються ті, що керують, чи й панують, і піддані, до голосу приходять правники, а не пастирі. Тодішні богослови тратять з очей образ Церкви Отців. То був дух часу і можна його оправдати. Не бракувало і тоді голосів, що пригадували відповідальним особам про правдивий образ Церкви — Містичного Христа, в яким нема ні вільного, ні раба, ні жида, ні грека, але всі є одним в Христі, — за словами св. Павла. Церква зодягнулася в юридичну шату, щоб стати досконалою спільнотою в її зовнішнім апараті, порядку, дисципліні й адміністрації. Мирянин з живого члена організму, в якому діє своїми дарами Святий Дух, став правним членом з приписаними правами підданого тих часів, з означеними обов'язками перед властю, з відповідальністю, що була санкціонована докладно карами (не раз строгими!), чи винагородами (зовнішньо людськими взятими з дворів монархів у формі почестей, привілеїв, ранг і ін.). Це коротко про Захід.

На Сході радше імператор, як світська людина, тримав лад і керму в державі і рівночасно свою владу поширяв і на Церкву. Східні патріярхи подібної ролі, як папа на Заході, ніколи не мали! Східні Церкви рядились колегіально враз з усіма єпископами. На Сході Церква не набирала форми політично-світської спільноти, а держала свій духовний характер, хоч через те не раз підпадала під вплив, а навіть керму світських монархів. Тому теж і миряни за старим звичаєм брали активну участь у житті Церкви в Сино-

дах, Соборах, хоч остаточні рішення робили завжди тільки єпископи. Миряни брали більшу участь в житті Церкви на Сході чим на Заході. Захід тепер до цього повертається.

На Заході Тридентійський Собор в XVI столітті, якому треба було слухно боронити якраз єрархічної структури Церкви перед наукою Лютера, не змінив ситуації, хоч і з користю для Церкви, бо їй внадовзі довелося боротися з рядом небезпечних течій — просвічення, енциклопедизму, раціоналізму, модернізму. Коли її члени-миряни були виставлені на небезпеку утрати віри, єрархія з папою зводила нерівний бій з противниками, в чому була потрібна добра організація, дисципліна, авторитет, влада. З тим рівночасно перемогла і духовість і наверх вийшла властива сила і суть Церкви — її духовна сутність, її скала, якою є Христос. Однак юридичний, зовнішній, адміністраційний характер Церкви по Тридентійському Соборі був таки переакцентований і про мирянина не було богословії.

Зворот починається від Пія XII його енцикліками, якими він повертає богословію і мислення в Церкві до древніх часів, коли Церква бачила себе на першому місці як Містичний Христовий Організм, як храм Святого Духа, який дише на всіх її членів. Церква є зовнішня-єрархічна, але Церква — то перш усього Христос, якого творять усі Його живі члени і в Ньому поєднуються усі аспекти Церкви: людський і надприродний, земський і небесний, єрархічний і харизматичний, адміністрація і любов, право і євангелія. Завершення того процесу самопізнання Церкви сталося на II Ватиканському Соборі, що лишив нам остаточну науку про Церкву, а з тим і рішив спірне донедавна питання хто такий мирянин.

Перший підсумок зі сказаного хай буде: не можна говорити і мислити будьщо про мирянина, не знаючи, що таке Церква і *ким* (не чим!) вона є. Від погляду на Церкву залежатиме погляд про мирянина в Церкві. Коли є труднощі в дискусії про мирянина, пам'ятаймо, що відповідь має свій корінь в науці про Церкву. Коли хто виходить з позицій, що Церква — то папа, єрархія і священники, тобто з погляду, що Церква є монархія з правом і адміністрацією на першій місці, тоді мирянин буде підданим, тобто членом-громадянином, що платить податки, регулює своє життя на першому місці кодексом права, сповняє точно визначені обов'язки громадянина-члена, має бути в цій Церкві-державі патріотом, як чесний і добрий громадянин і т. п. Це виглядає на перший погляд добре і навіть працює добре в строгій, майже мілітарній дисципліні в централізованім порядку, але є велика і грізна небезпека, що в наших часах обов'язково мусить виринути в такий структурі питання т. зв. демократії, яка є знаком наших часів в суспільній структурі держав. Тоді мусимо відкликатися до іншого аспекту Церкви — не держави, а Христа! Тут саме криється той клопіт, тут мусить прийти до голосу Христос зі своїм коротким але гли-

боким реченням: »Я є дорога, правда і життя!« В такий спосіб виринають питання who is who, хто є мирянин, хто має які завдання, відповідальності, права, обов'язки, чи краще — хто яким членом є в Христівім Організмі і як працює своїми даруваннями свихе на збудування цілого Тіла.

II Хто є мирянин по-богословськи?

Ми бачили, що в переакцентованій науці про Церкву як зорганізовану ерархічно спільноту, мирянин став сірим членом-підданим, Церквою стала ерархія. Коли б поглянути в катехизми минулого за дефініцією Церкви, там буде аж рясніти від зрізничкувань, але постійно буде акцент на ерархічній структурі¹.

Пій XII у згаданій вже енцикліці »Містіці Корпоріс« каже: »Щоб означити правдиву Церкву, нема іншого і більш шляхотного імені, більш знаменитого, більш божеського як вислів »Містичне Тіло Ісуса Христа«. Це є правильна дефініція Церкви. Вся гідність, права, обов'язки мирянина ґрунтуються на цім понятті. Мирянин є членом того містичного організму, а члени того організму є різні, з різними функціями і всі є одним в Христі. Те Тіло складається з різних членів, всі члени є рівновартісними, але мають кожний інше своє завдання, різні дари і різне служіння в ньому. Це глибоке поняття про Церкву як Містичне Тіло є теж основою ерархічної структури Церкви, але не в стисло юридичнім сенсі.

Другий Ватиканський Собор описує цей Організм: »Цей новий завіт установив Христос . . . , покликуючи собі люд з-поміж жидів і поган, щоб не по тілу, але в Дусі зрісся в одне, та став новим народом Божим. Народ цей обітуваний має головою Христа . . . Має він основою своєю гідність і свободу дітей Божих, в серцях яких, немов у храмі, замешкує Святий Дух. Законом же його є нова заповідь любови«² . . .

Не дивуйтеся цій мові. Ми не є в світській науці. Це мова релігійна, богословська, бо такий її предмет. Ми всі є в Христі окремим народом Божим. До цього народу Божого належить папа, патріярхи, єпископи, священики, монахи, миряни — тобто всі охрищені в правдивій вірі.

Термін »мирянин« не є дуже щасливий, коли взяти його в стилістичному значенні в українській і інших мовах. В ньому буде контро-

1) Для прикладу — дві дефініції Церкви з двох авторитетних катехизмів, що мали потім вплив на всі інші катехизми включно з нашими українськими усіх видань:

Римський катехизм: »Церква — то спільнота тих, що через віру стали покликані до світла правди і пізнання Бога, щоб, покинувши пітьму незнання і хиб, прославляли живого правдивого Бога зі святою і побожною думкою і служили Йому цілим серцем«. Рідко в катехизмах стрічалось цю дефініцію.

Катехизм Роберта Белярміна по Тридентійськім Соборі: »Церква — то суспільство (соціетас) усіх віруючих, об'єднаних визнанням тієї самої віри й участю в тих самих Таїнствах під властю законних пастирів, а зокрема Римського Архієрея — заступника Ісуса Христа на землі.

Перша дефініція — духовна, друга — юридична. Філологічно — еклесія означає спільноту покликаних.

2) Світло народів, ч. 9.

версійний юридичний зміст з минулого, зміст поділу на людей духовних (клир) і на людей зі світу (мир). На означення Божого люду-народу у св. Письмі є грецьке слово *ляос* і воно завжди означало «окремий нарід», у Старім Завіті — ізраїльський Божий Народ. Противенством були «погани» — етне, чи по-жидівськи — кожному з нас відоме слово «гоїм». Від слова «ляос» вийшло слово «ляїки», в англійській мові «*Laу*», в німецькій «*Laie*» і т. д. У св. Письмі воно означало весь Божий Народ, окремий Народ, святий Народ.

На жаль значення слів еволюціонують. Слово «ляос» і його видозміни в латинській мові пануючі колись в Церкві і суспільствах — «*Laici*» почали вживати до тих членів Божого люду, що не були «духовні», тобто не мали свячень, не були клириками. Неклириків почали також називати *saeculares* тобто світськими або мирянами. Мирянин, отже, це той член Божого люду, що не належить до священничого чину чи ерархії. Так постав штучний поділ між Божим людом, що, як цілість, мав окремішню назву серед усіх народів — Ляос. Цей поділ скріпили часи і різні конфлікти. Церковні справи вели виключно духовні особи, а можливості мирянина стали обмежені, ба що гірше — він був часто в конфлікті з духовними особами, ерархією на пункті своєї діяльності на полі матеріяльним, політичним, чи і в конфлікті з наукою Церкви через своє «зісвітчення», т. зн., коли йшов за струями часу (ці конфлікти одержали в історіографії навіть окрему назву: конфлікт між *sacerdotium et imperium*). Дійшло до того, що слово «ляїк» стало навіть згїрдним словом, бо означало конфлікт, незнання релігійних справ (і сьогодні ще якогось невіжу в чомусь називаємо «ляїком» . . .).

Це варто знати, бо наш український мирянський рух опинивсь в менш-більш такій ситуації сьогодні, що має в нас безпідставно корінь в тому сумному латинському історичному минулому. «Світське», «ляїкальне» в Церкві в тому сумному минулому хотіло на лоні Церкви усамостійнитися (і підкреслюю ще раз — завинила в тому хибна еклезіологія!), створити собі свої права, змагання за владу в Церкві і монархіях. Духовні особи в подібний спосіб змагались за права в земських і політичних справах. Було, на жаль, замішання в ролях і завданнях. Мирянин став наче ворогом Церкви, або принайменше неслухняним членом Церкви, або загалом чимсь окремим в Церкві. У висліді мирянство стало неначе якоюсь клясою в Церкві, згубилась місія і обов'язки мирян в Церкві і світі, у своїй пасивності миряни стали інертною масою і добиччю в руках дійсних ворогів Церкви. Зникла тая одність Христового Містичного Тіла, зникла одність і рівність в Христі, а осталась одність зовнішня, яку пильно берегло строге право, законодавство і безпека кар. Зникла велика візія св. Павла, що її він висловив у словах: «Так само, як тіло є одне, хоча має багато членів і всі члени, хоч їх багато, становлять одне тіло, так і Христос. Усі бо

ми христилися в одному Дусі, щоб бути одним тілом, чи то юдеї, чи греки, чи раби, чи вільні . . . Тіло бо складається не з одного члена, але з багатьох. Коли б нога сказала: я не рука, отже не належу до тіла, хіба тому вона не належить до тіла? І коли б вухо сказало: я не око, отже не належу до тіла, хіба тому воно не належить до тіла? Якби все тіло було оком, де ж тоді був би слух? Якби все воно було вухом, де був би нюх? Таж Бог розділив члени, кожного з них, у тілі, як хотів . . . Не може око сказати руці: ти мені непотрібна. Чи голова ногам: ви мені не потрібні. Бож члени тіла, що здаються слабшими є найпотрібніші; і тим членам, що здаються непочесними в тілі, даємо більше чести, і наші непристойні члени зазнають більшої шани; ті ж, що в нас пристойні, її не потребують. Та Бог так зложив тіло, що дав більше чести нижчому членові, щоб не було роздору в тілі, але щоб члени дбали однаково один про одного. І як страждає один член, страждають з ним усі члени; і як один член у славі, радіють з ним усі члени. Ви Христове тіло і члени, кожний зокрема. Деяких Бог поставив у Церкві: поперше апостолів, подруге — пророків, потрете учителів, потім дари чудес, потім дари сціляти, помагати управляти й говорити різними мовами» (1 Кор. 12, 12-29).

Це знамениті і реалістичні слова св. Письма до роздуми для нас усіх. Не приймаючи правильної богословії про мирян, попадемо в ті самі історичні лиха, що спричинили Церкві стільки шкоди в душах і її завданні спасення світа.

III Божий люд

Досі ми бачили на основі джерел об'явлення і науки Церкви, що Церква — то один надприродний організм, — Містичний Христос. Коли тільки наступають поділи між членами, рівновага в організмі захитується. Це стається завжди між божеським і людським в Церкві, надприродним і природним. Це значить, в цьому Містичному Тілі Христа, яке ми всі творимо, члени не можуть уважатися більше чи менше важними, потрібними і непотрібними. Коли дивитись на органічну цілість Церкви, то її члени мають в чомусь деякі спільні права і обов'язки, мають свій інакший спосіб життя і дії, але мають основну рівність Божого люду. Так пише еспанський автор, експерт на II Ватиканському Соборі А. Портійо: «Всі вірні, від папи до новоохрищеної дитини, мають те саме покликання, ту саму віру, того самого Духа, ту саму благодать. Вони всі потребують відповідної таїнственої і духовної помочі; вони всі мають жити повнотою християнського життя, йдучи за євангельською наукою; вони всі мають провадити основне особисте життя побожності — Божих дітей, братів і учнів Христа, яке є обов'язкове для них, перед і понад будь-які зрізничкування, які виходять з їхніх різних функцій, які вони мають в Церкві. Вони всі мають

активну і властиву їм участь — в конечній множині служіння в одній місії Христа і Церкви».

Конституція II Ватиканського Собору «Світло народів» каже те саме: «Один, отже, є вибраний народ Божий: «один Господь, одна віра, одне хрищення» (Еф. 4, 5); спільна гідність членів з їхнього відродження в Христі, спільна благодать дітей, спільне покликання до досконалости, одне спасення, одна надія та неподільна любов. Немає, отже, в Церкві жадної нерівности з огляду на походження чи національність, соціяльне положення чи стать».

Перед всіма нами, отже, є одне завдання — особисте наше освячення і силою спільного дару маємо нести Христове спасення іншим людям, що й звемо апостолятом. Тією ціллю ми всі однаково фундаментально. Цієї фундаментальної рівности не порушує факт, що з Христової волі й установи в Церкві є ерархія і священство, яке силою свячень має окремі завдання і суттєву різницю в цілості Божого люду.

Церква не є егалітарна спільнота, ані демократична в світському значенні, ані тимбільше не є вона клясовим суспільством. Вона є Божим людом з рівністю у співдії, житті і завданнях з різними функціями поодиноких членів згідно з даруваннями. Божий люд є один, як є один Господь, одна віра й одне хрищення (Еф. 4, 5), одна гідність дітей Божих, одне покликання до досконалости (хоч і будуть окремі особи, які будуть прямувати до високих щаблів досконалости, як монахи), одне спасення, одна надія і одна любов в Христі. Так бачить Святий Дух Церкву в словах св. Павла (Гал. 3, 28; Кол. 3, 1). Каже про те II Ватиканський Собор: «Хоча по волі Христа деякі поставлені учителями, розподільниками тайн і пастирями *для інших*, однак між усіма існує справжня рівність щодо достоїнства та спільної всім віруючим дії на збудування Христового Тіла. Бо різниця, що її Господь поставив між священними служителями та рештою Народу Божого, вимагає злуки, що пастирі і вірні взаємно себе потребують»³. Варто тут пригадати, що в першій редакції цих речень було поставлено «пастирями *над іншими*», що йшло слідом старої ментальности. Отці Собору змінили — «*для інших*»!

Ще коротко про цю функційну нерівність серед Божого люду, тобто про різницю в *служінні*. Підкреслюю слово «служіння», яке так спасенно поставив II Ватиканський Собор згідно з Христовими словами: «Я не прийшов, щоб мені служили, а щоб послужити» (Мат. 10, 35-45). В Церкві нема панування, в Церкві за прикладом Христа є служіння і сама Церква служить людству (оте «для інших», а не «над іншими»). Потрібно буде цілого покоління, щоб зникла стара ментальність правничої атмосфери — ми духовні *для людей*, ми їм служимо, не над ними пануємо . . .

З того ж служіння походить зрізничкування, бо всі однаково служити не можуть, всі вірні не сповняють тих самих функцій.

3) Світло народів, ч. 32.

В цій нерівності у служінні бачимо позицію і завдання мирян. Є в Церкві окремо покликані Христом особи, що служать проводом, освячуванням і службою слова — проповіді. Вони одержують для цього Тайну Священства. Це виходить логічно від вже знайдених засад: є права і обов'язки для всіх, чим всі є рівні, і є права і обов'язки питомі відповідним членам Божого люду і ці останні їх спільно в'яжуть. Миряни, отже, то не якась наче окрема категорія членів Божого люду, коли дивитись на цілість під кутом служіння. Вони в цілості мають теж своє служіння, беруть участь у загальному служінні Церкви як і інші — папа, єпископи, священники, диякони, монахи.

В Церкві Христос лишив три власті-служіння, якими Він сам служив включно зі своєю смертю на хресті. В цих властях служіння беруть участь в окремий спосіб ті, яких Христос покликав до такої служби, але й всі члени Божого люду беруть в них також відповідну участь. В той спосіб участь мирян в житті Церкви не є тільки пасивність і послух.

1. Першою такою властю-служінням Христа є служіння пастирське. В Старому Завіті це звалось «владь царська». Сьогодні це зветься просто служінням «діяконією». Першим в Христовій Церкві і між Христовими апостолами є той, хто для других є слугою — «слуга слуг Божих». Миряни є співробітниками єпископів і священників у цій пастирській праці і служінні своїми даруваннями і здібностями. Це можемо бачити у помочі, яку дають єрархії і священникам психологи, лікарі, соціологи, філософи, політики, педагоги, батьки, правники, банкири чи й звичайні робітники, коли несуть слово і приклад християнського життя між робітників, до яких єпископ не може прийти і жити з ними. II Ватиканський Собор поправляє Тридентійський Собор і на місце слова «єрархія» ставить слово «церковне служіння» (*ministerium ecclesiale*).

2. Друге Христове служіння — це служіння слова, або як звали колись — «вчительська власть». В Старому Завіті звалась вона пророкою, бо виконували її в ім'я Боже пророки, яких кликав Бог. В Новім Завіті зветься вона «мартірія» — тобто свідчення («будете моїми свідками»). Ми всі є Христовими свідками словом і прикладом життя. Вчителями в Церкві з окремого Божого покликання є єпископи, є вчительська власть в апостольській колегії єпископів з Петром во главі, але свідками Христовими є ми всі! Був колись навіть і такий поділ: *Ecclesia docens* — Церква, що вчить, і *Ecclesia discens* — Церква, що вчиться. До першої належала єрархія з властю вчити, до другої миряни з обов'язком вчитися. Миряни були Христовими свідками від початку існування Церкви, коли їхні пастирі й апостоли мусіли скриватись, а вони виступали на аренах смерті чи прикладом життя і братньої любови в співжитті серед поган. Це свідчення про Христа відбувається в родинах, громаді, народі. Батьки є першими катехитами своїх дітей, а родина є першою «малою Церквою». В т. зв. «мас мідія» для

Христової проповіді миряни-спеціалісти є незаступими, а коли в цих модерних засобах працюють духовні особи, ці «мас мідія» дають бідні висліди... Видавнича, виховна діяльність серед молоді, дівчат, жінок — це діло мирян і своєю працею вони є у тій вчительській власті. »Отож, усім вірним Христовим накладається велике завдання: співпрацювати, щоб Божа спасительна благовість була пізнана й прийнята всіма людьми і на цілій землі«, — каже II Ватиканський Собор⁴.

⁴) Декрет про мирян ч. 3.

(Закінчення буде)

Увага!

ЦІННЕ ВИДАННЯ

Увага!

Роки тотального терору в ССРСР, а зокрема в УССРСР, увійшли в історію під назвою Єжовщини.

З нагоди 30-річчя тієї кривавої доби (1937-1967) Українська Видавнича Спілка в Лондоні (УВС) вшановує пам'ять тих мільйонів українців, що загинули смертю мучеників-рабів, виданням двотомової документальної повісти *О. Звичайної* та *М. Млакового* під назвою

» ВОРОГ НАРОДУ «

Це широко розгорнене полотно і щодо часу, і щодо просторів (Україна, Сибір, Далека Північ ССРСР, совєтська «воля», в'язниці, етапи морями й суходолом і... Колима — планета див), і щодо кількості рельєфно змальованих дійових осіб, які вирвалися живими з тогочасної дійсності. Хоч зміст твору не з веселих, але «споживається» він легко, бо побудовано його за принципом кінофільму.

В грудні 1967 р. повість «Ворог народу» на конкурсі Українського Літературного Фонду ім. І. Франка в Чикаго (США) відзначено першою нагородою. Повість має 939 стор. малої вісімки в обох томах; віньети роботи мистця *М. Дмитренка*.

Ціна за 2 томи: £6.00, або 15 американських доларів.

Замовлення разом із готівкою просимо слати на адресу:

Ukrainian Publishers Ltd
200, Liverpool Road,
London, N1 1LF, Great Britain.

Володимир ЖИЛА

ФРАНКО І ГЕТЕ

(До 100-річчя появи українського перекладу Фавста)

Помітне місце в історії українсько-німецьких літературних зв'язків XIX і XX століть посідає пізнання, вивчення й розробка тематики Гете українськими письменниками. Йоганн Вольфганг фон Гете, геніяльний німецький поет, видатний мислитель і вчений, був широко відомий на Україні вже на початку XIX стол., де його творчість високо цінували, уважно до неї прислухались та, найголовніше, висловлювали в ній специфічні особливості його поетичної індивідуальності.

В 1827 р. Гете був обраний почесним членом Ради Харківського університету¹. Цього самого року в журналі *Вестник Европы* з'являється балада «Рибалка», перший переспів з Гете українською мовою. Цей переспів належить Петрові Гулакові-Артемовському, який широко використовує в ньому мистецькі засоби народної творчості та стиль народніх пісень. Для переспіву характеристична деяка стилістична строкатість, що проявляється в пісенних формах, поєднаних з типовими трагедійними зворотами. За своєю формою переспів відзначається версифікаційною майстерністю: чотиристопний ямб поєднується тут з п'яти- і шестистопним. Літературознавець Микола Петров відніс переспів «Рибалки» до «найчистіших звуків романтизму»², а Павло Филипович, поет-неокласик і літературознавець, уважав, що перша спроба «Гулака-Артемовського пересадити романтику в українську поезію була тому вдала, що знайдений був ґрунт, на який можна було пересаджувати». Щобільше, на думку Филиповича, на українському «ґрунті народної поезії, народної творчості» балада «Рибалка» виросла в квітку, відмінну від німецької — простішу, живішу, ніжнішу»³. Другий український переклад із Гете появився 1838 р. в Галичині — його зладив о. Йосиф Левицький. Це була балада «Erkönig», що з'явилася під заголовком «Богиня» в додатку «Rozmaitości» до польського часопису *Gazeta Lwowska*. Поет Костянтин Думитрашко, талант якого позитивно оцінив Тарас Шевченко, переклав у 50-их роках окремі фрагменти з Фавста («Молитву Гретхен» що вийшла в світ тількищо 1884 р.). До Івана Франка з переспівами й

1) *Українська радянська енциклопедія*, за ред. М. П. Бажана та інш. (Київ: Академія наук Української ССР, 1960), т. 3, стор. 224.

2) Микола І. Петров: *Очерки украинской литературы XIX столетия* (Київ: Друкарня Давиденка, 1884), стор. 67.

3) Павло Филипович: «Шевченко і романтизм», *Записки історично-філологічного відділу ВУАН*, 4, Київ, 1924, стор. 6-7.

перекладами із Гете на українську мову виступали ще Павло Вілецький-Носенко, Іван Верхратський, Омелян Гороцький, Богдан Дідицький, Євген Згарський, Ксенофонт Климкович, Антін Кобилянський, Василь Лиманський, Олександр Навроцький, Марія С., Михайло Старицький, Микола Устиянович, Осип Юрій Федькович, Володимир Шашкевич та інші. Ясна річ, не всі переклади були вартісні. Початкові переклади на Західній Україні — слабші передусім щодо мови. Коли в Йосифа Левицького ще досить чиста, жива мова, то в Богдана Дідицького, Марії С. і почасти в Миколи Устияновича мова занечищена книжними елементами, а також язичієм. Перекладачі зі Східньої України досить вільно українізували, майже травестували німецького поета, сильно відступаючи від оригіналу числом строф і метрикою⁴.

Проте в свідомість української громади Гете увійшов насамперед завдяки мистецьким перекладам Франка. В численних дослідженнях спадщини цього великого письменника й поета досить чітко окреслено його місце й ролу в історії українського мистецького перекладу. Завдяки його невтомній і багатогранній діяльності переклад стає дієвим фактором пізнання і засвоєння мистецьких цінностей творчості багатьох великих поетів і письменників світу та розглядається як складова частина української національної культури.

Для цієї великої роботи Франко мав неабиякі здібності, велику зосередженість і жадібне прагнення до знань, що виявилися у нього з перших років навчання в гімназії (1867-1875). Він наполегливо перечитував книжки, що були в гімназійній бібліотеці, серед них твори Гете, Шіллера, Лессінга, Вілянда, Мольєра, Расіна, Корнеля та інші. Твори німецьких і французьких письменників Франко читав в оригіналі. У гімназійні роки зародилася у нього думка взятися за переклад українською мовою шедеврів світової літератури. Він перекладав тоді твори Гомера, Софокла, Анакреонта, Горація, Гете, Гайне тощо. Письменник надавав великого значення перекладам; вони, на його думку, широко служили взаємопоширенню літератур народів світу й багато причинялися до піднесення культури й зміцнення дружби між ними. «Передача чужомовної поезії, — писав Франко, — поезії різних віків і народів рідною мовою збагачує душу цілої нації, присвоюючи їй такі форми й вирази чуття, яких вона не мала досі, будуючи золотий міст зрозуміння і спочування між нами і далекими людьми, давніми поколіннями»⁵. Франко ніколи не вірив у повну дослівність перекладу, зокрема «коли переклад має передавати не тільки слова, а й думку первотвору»⁶. Проте він вважав, що перекладач

4) Володимир Дорошенко: «Гете в українських перекладах, переспівах та наслідуваннях», *Матеріали до української бібліографії*, Львів, Наукове товариство ім. Шевченка, 1932, т. VI, стор. V-VIII.

5) Цитую за *Історією української літератури в восьми томах*, за ред. С. П. Кирилюка, Київ, «Наукова думка», 1969, т. IV, кн. 1, стор. 334.

6) В. М. Лесин, О. С. Пулинець: *Словник літературознавчих термінів*, Київ, «Радянська школа», 1965, стор. 272.

мусить засвоїти стиль автора, його жанр, композицію, образну тканину твору, синтаксичну будову мовлення, ритм тощо.

І так Франків переклад «Рибалки» вільний від застарілих традицій попередніх перекладів Гулака-Артемовського та інших, перевищує їх в майстерності й оригінально передає образність Гете. Він значно коротший від оригіналу (у Гете 32 рядки, у Франка 20 рядків), що, звичайно, є поважним недоліком, бо вірний переклад повинен мати ту саму кількість рядків, що першотвір⁷. Цей пропуск порушує образність балюди та її творчу тканину. Проте в цілому, переклад не грішить лексичною різностильністю. Франко добре відчуває дійсність першотвору й вірно передає його настрої, дотримуючись стилістичної та ідейної відповідності.

У творі «Прометей» мова перекладу піднесена, окремі фрази сильні своєю інтонацією та спрямовані на створення аналогічної оригіналові єдності думки й змісту. Франкові рядки видовжені, образи поширені, але їхнє осмислення приблизно рівнозначне першотворові. Перекладач зберігає поетичний потенціал Гете періоду «Бурі й натиску», але, внівши римовані рядки, він відходить від оригіналу й дещо послаблює поетичний тон перекладу. У першотворі немає рими, рядки в основному мають три ритмічні наголоси, не зважаючи на їхню довжину. Трапляються також рядки, в яких є розходження — наголос падає на інші склади, навіть збільшується до п'яти наголосів. Франків переклад не завжди це враховує, тому деяким рядкам бракує підсиленої виразності мови та емоційної напруженості. Зате в перекладі збережено романтичні особливості світосприймання першотвору: героїку титанічної боротьби за освоєння кращого життя, захоплення мужністю Прометея. Усе це передано образно, з майстерністю. З менших поетичних творів Гете Франко переклав ще балюди «Бог і баядера» (*Der Gott und die Bajadere*) і «Наречена з Коринту» (*Die Braut von Korinth*). Цих перекладів ми не мали можливості дістати, щоб з ними ознайомитися.

Велетенську працю виконав Іван Франко над перекладом *Фавста*. В 1882 р. він опублікував переклад усєї першої частини, а в 1899 р. надрукував уривок (третю дію) другої частини — «Гелена і Фавст». Цей переклад, на думку літературознавця Олександра Білецького, — це «наслідок сумлінної і ретельної праці»⁸. Перекладати першу частину *Фавста* Франко почав ще в 70-их роках, будучи студентом гімназії. Для молодого Франка *Фавст* — це твір

7) Не зважаючи на те, що Леонід Рудницький в своїй цінній праці *Іван Франко і німецька література*, Мюнхен, Український Технічно-Господарський Інститут, 1974, стор. 116, готовий погодитися з фактом, що Франків переклад «Рибалки» творить «певну цілість і закінченість», ми сумніваємося, щоб Франко міг свідомо пропустити цілу строфу, рядки 17-24 (від «*Labt sich die liebe Sonne nicht . . .*» до «*Nicht her in ew'gen Tau?*», див. *Johann Wolfgang Goethe, Gedenkausgabe der Werke, Briefe und Gespräche*, Zürich, Artemis Verlag, 1950, I, стор. 116-117. Знаючи Франкову точність у ставленні до текстів, дозволимо собі ствердити, що ця строфа правдоподібно була втрачена; тому пропонуємо, щоб фахівці перевірили цю справу та остаточно з'ясували переклад «Рибалки».

8) Олександр Білецький: «*Фауст*, трагедія Гете», *Зібрання праць у п'яти томах*, Київ, «Наукова думка», 1966, т. 5, стор. 441.

високої мистецької вартости, сповнений глибокого філософічного змісту й великої віри в творчі сили людини, що прагне до кращого майбутнього. Мабуть у той час *Фавст* був одним з найулюбленіших творів українського поета. Він саме познайомився з Ольгою Рошкевич «і разом з нею читав Гетевого *Фавста* у малому ілюстрованому виданні, з яким він в тих роках майже не розставався. Через це тісне пов'язання з тією щасливою подією молодого життя, *Фавст* став для нього більше ніж високоякісним мистецьким твором німецького генія; він став символом любовної драми між ним і Ольгою, 'повної для них обох найглибших переживань'»⁹.

Над перекладом першої частини *Фавста* Франко працював шість років з перервами. До тексту він додав примітки, за виданням Дюнцера¹⁰, і передмову, в якій пише: »*Фавст* був об'явом революції, тої самої, котра спалахнула в Парижі грізним пожаром, зруйнувала автократичне королівство, панування шляхти, і оголосила 'права чоловіка'. Тільки коли в Франції революція вибухла на суспільно-політичній полі, в Німеччині вона обняла поле духове: філософію і штуку. Але різниця була тільки формальна; зміст революції був один і той сам: обалення середньовікових границь, що путали свободу чоловіка, обалення в ім'я вроджених природних прав людини-одиноці«¹¹.

У передмові Франко обговорює також історичне значення *Фавста* та універсальність його ідей і дає вдумливу аналізу його змісту. Він пише: »З історичним значенням *Фавста* безпосередньо в'яжеться і його загальнолюдське значення. Ані наука сама собою, ані свобідне й безжурне життя, ані почесті, ні слава, — ніщо то не може ушасливити чоловіка, як довго той чоловік все й всюди має на оці тільки себе самого. Аж коли він всі свої здобутки, всю силу поверне на працю коло ушасливлення *других*, коло запевнення їм безпечного, хоч і ненастанним трудом окуплюваного, життя й розвитку, тоді чоловік може бути щасливим. Ся велика правда, котрою завершується *Фавст*, надає тому творові ще й тепер, у наш вік, живу революційну силу. Він не то, що не застарілий для нас і по ідеях, але, противно, може і в тім згляді — не згадуючи про незрівняну поетичну красоту — служити нам надовго ще взірцем і провідником. Так я понімаю *Фавста*, і таке його понімання спонукало мене перекласти на нашу мову« (стор. 406).

Франко кінчає своєю передмовою аналізою метричної форми перекладу: »Я старався переводити *Фавста* вірно, оскільки мож дословно, подавати кожную думку автора по змозі в такій самій формі, як сам автор, — наскільки се було згідне з духом нашої мови. Я майже всюди задержував таке саме метрум, яке в оригіналі, позво-

9) Рудницький: стор. 73.

10) Goethes Faust, erläutert von Heinrich Düntzer, Leipzig, E. Wartigs Verlag, 1879.

11) Іван Франко: »*Фавст Гете*«, надруковано як передмову до книги *Фавст*. Трагедія Йоганна Вольфганга Гете. Частина перша. З німецького переклав і пояснив Іван Франко. Львів, 1882 р., *Твори в двадцяти томах*, Київ, Держлітвидав, 1955, т. XVIII, стор. 402. Підкреслення у тексті Франка. Всі інші цитати з передмови »*Фавст Гете*« до першої частини *Фауста* наведено за цим виданням і помічено в тексті поданням сторінки.

ляючи собі хіба декуди замість 4-стопового ямбу ужити 5-стопового, замість 5-стопового — 6-стопового, і навідворіт, і то лиш там, де в самім оригіналі такі, не однаково довгі, стихи помішані. Де приходили у автора штучні комплексії стихів (октави, як в приспівці та в першій прологу, терчини і др.), то я старався їх в такій самій формі передати. Вільнішого перекладу і значніших ритмових відступлень допускався я тільки там, де в оригіналі стихи різноритмові або де таке відступлення потрібне було для вірнішого перекладу» (XV, стор. 588).

Як стверджують літературознавці Леонід Рудницький¹² і Яким Я. Ярема¹³, переклад Франка вірний, перекладач старався якнайкраще передати німецький твір, зберегти думку й форму оригіналу, не відходити від першотвору та не збагачувати перекладу власними образами, передусім метафорами та епітетами. Але це не було легким для проведення і тому вірність перекладу Франко осягав коштом чистоти мови, що принижувало літературну вартість праці. Вірші оригіналу, що на перший погляд видавалися простими, крили в собі чималі труднощі для перекладача. Франко, щоб зберегти рими оригіналу, часто вживав діалектизм, слова з неправильними наголосами, а навіть і зайві слова. Треба сказати, що Франко боровся з великими труднощами, що лежать в характері української і німецької мов. »Німецька мова має далеко більшу кількість одно або двоскладових слів (особливо у галузі конкретних понять), ніж українська, і тому, щоб передати німецький чотиристопний ямбічний рядок українською мовою, необхідні скорочення. Франко, передбачаючи такі труднощі, охоче користується скороченими формами галицького діалекту, архаїчними словами або й звичайними провінціалізмами«¹⁴. Такий підхід надав перекладові місцевого галицького колориту.

Краса Гетевого оригіналу лежить у повній гармонії між змістом і формою. Для прикладу зачитуємо звернення Фавста до Мефістофеля після підписання договору:

Werd' ich zum Augenblicke sagen:
Verweile doch! Du bist so schön!
Dann magst du mich in Fesseln schlagen,
Dann will ich gern zugrunde gehn!
Dann mag die Totenglocke schallen,
Dann bist du meines Dienstes frei,
Die Uhr mag stehn, der Zeiger fallen,
Es sei die Zeit für mich vorbei.¹⁵

12) Рудницький, стор. 77-96.

13) Яким Я. Ярема: «Іван Франко і Фавст Гете», Дослідження творчості Івана Франка, Київ, Держлітвидав України, 1956, стор. 69, 102.

14) Рудницький, стор. 77-78.

15) *Gedenkausgabe der Werke, Briefe und Gespräche*, т. V, стор. 194. Всі інші цитати з другої частини Фавста наведено за цим виданням і помічено в тексті поданням сторінки.

У перекладі Франка:

Коли я скажу до хвилини:
Тривай іще! так гарна ти!
Тоді хоч в пута м'я скрути,
Тоді нехай навик загину.

Тоді най виб'є смерті час,
Тоді ти вольний служби свої,
Годинник стане, спаде сказ,
Я в вічності потону морі. (XV, стор. 358)

Переклад вірно передає оригінал, в ньому дотримано піднесений тон розповіді й постійне розгортання сюжету. У цьому згідні Л. Рудницький і Я. Ярема. При чому останній правильно відмічає, що «кожний віршовий рядок, що становить окрему ритмічну одиницю, містить в собі також окрему для себе логічну одиницю, яка своїм розміром цілком з ним збігається, так що кожний новий віршовий рядок несе з собою нову думку або її складову частину»¹⁶.

Таким чином, праця Франка над першою частиною *Фавста* може не досконала красою мови, але вона має свою історичну вартість і «безперечну цінність як переклад, без допомоги якого не обійдеться жоден сучасний і майбутній український перекладач *Фавста*»¹⁷.

В 1899 р. з приводу 150-річчя з дня народження Гете, Франко переклав і надрукував у *Літературно-науковому вістнику* (книга X) третій акт другої частини *Фавста* під заголовком «Гелена і Фавст». У передмові до цього видання перекладач називає Гете «найбільш універсальним поетом усіх часів»; «Гете, — пише Франко, — умів відчувати красу і людськість усюди, де тільки зустрів її без огляду на мову, костюм і національну закраску». Перекладач подає причини, чому саме він переклав цей третій акт: «Я кілька разів брався перекладати другу [частину] та проби лишались незакінченими. Найчастіше я брався власне до третього акту другої частини, до тої високо оригінальної класично-романтичної трагедії про Фавста і привернену до життя Гелену». У цій же передмові він робить добру оцінку другої частини *Фавста*. Франко пише: «Друга часть *Фавста* вважається взагалі твором темним і незрозумілим. Це не зовсім справедливо. Певна річ, це не є твір популярний... Але поза тим з погляду на композицію цілості, цей твір дуже ясний і прозорий». Для Франка друга частина *Фавста* — це символічний «образ життя й змагань високоосвіченого чоловіка свогого віку», а епізод «Гелена і Фавст» — це спочатку показ протиріч, а потім зілляння класичного світу з середньовічним, особливо класичної поезії з романтичною і вплив із того зілляння нової європейської поезії... Ця нова поезія мала бути уособлена

16) Ярема, стор. 103.

17) Там же, стор. 107.

в фігурі Евфоріона, пісні якого »тоном і могутнім поривом пригадують Байронові пісні й дають рівночасно поняття про враження, яке в ту пору робили ті пісні на чільніших людей Європи«.

Закінчуючи свою передмову, Франко дає коротке, але цікаве розкриття основної теми твору та робить дуже цінну завагу щодо символіки *Фавста*: »Певна річ, що побіч символічного значення, фігури трагедії, особливо ж трагедії про Гелену, живуть своїм індивідуальним життям... Нам здається, що треба в ньому поперед усього бачити те, що в нім є, поетичний твір, треба відчутти те, що він дає безпосередньо — чисто людські ситуації і конфлікти... Символічне значення тих фігур і конфліктів повинно являтися не як ребра і кості, що вистирчують скрізь із худого тіла, а радше, як золотавий розблиск, що обливає цілість і надає їй широкую загальнолюдську перспективу«¹⁸.

Зіставлення думок Франка з трьох передмов (двох до першої частини *Фавста*¹⁹ й однієї до другої частини), показує, що його розуміння Гете (між перекладом першої частини *Фавста* й другої) незрівняно виросло й має чимало нових відмінних рис і в проблематиці, і в мистецькій структурі. Змінився і його підхід до перекладу, не зважаючи на те, що образність, мова й ритміка другої частини *Фавста* більш складні. Аджеже почуття Гете досягають високої напруги духа, він сприймає світ як і в пору своєї молодости, проте з припливом сил, у пору творчого змушнення, він також ділиться багатющим досвідом плідного творчого життя до краю сповненого мудрого споглядання.

Франко точно дотримується першотвору, зберігає його тон і метрику та вірно передає головну ідею окремих фрагментів. Мова його перекладу проста, одночасно майже досконала за образною системою та музикальним звучанням. Коли йдесь трапляється недоскопшеність, то це має місце рідко й не в ключевих, а в підрядних фразах. Франко не грішить ані суб'єктивізмом, ані нехтує мистецької своєрідности оригіналу. Він виступає як зрілий перекладач, що має глибоке знання німецької та української літературних мов і дбайливо ставиться до метафоричної образности оригіналу. Дуже рідко відходить від першотвору та вміє віднайти в оригіналі засоби зміслового й естетичного навантаження й дати максимально точне відтворення їх засобами української мови.

Намагання дотримати метричний розмір рядків Гете не дається йому легко, а навпаки, часто приводить до розбиття логічної і метричної єдности в окремих рядках. Таким чином, поетичний потенціал Гете у нього або приблизно рівнозначний, або більш згущений, або й дещо ослаблений. Для прикладу наведемо слова Форкянди в німецькому, українському та англійському текстах:

18) Іван Франко: »Передмова«, *Твори*, Нью-Йорк, »Книгоспілка«, 1960, т. XIX, стор. 109-112. Всі інші цитати перекладу другої частини *Фавста* наведено за цим виданням і помічено в тексті поданням сторінки.

19) Іван Франко, Перша передмова до перекладу *Фауста* Й. В. Гете, *Зібрання творів у п'ятдесяти томах*, Київ, »Наукова думка«, 1980, т. 26, стор. 155-160.

Buchstabiert in Liebesfibern,
Tändelnd grübelt nur am Liebeln,
Müßig liebelt fort im Grübeln!
Doch dazu ist keine Zeit. (V, S. 439)

Слебезуй буквар любовний,
Трать в любові час коштовний,
Чар змірковуй невимовний!
Та на це тепер не час! (XIX, стор. 150)

Spell in lovers' primers sweetly!
Probe and dally, cosset featly
Test your wanton sport completely!
But there is not time, nor place.²⁰

Як уже відзначив Л. Рудницький, англійський переклад краще відповідає оригіналові «з уваги на вдале уживання м'якого складу »-ly« (sweetly, dally, featly, completely)²¹.

Інший недолік перекладу — це намагання Франка передати першотвір мовою більш зрозумілою й більш пластичною. Іншими словами, дати незначну трансформацію окремих рядків, увівши нові образи через порівняння, представивши їхній взаємозв'язок, чи просто замінивши окремі слова простішими, більш конкретнішими поняттями для кращого розуміння тексту. «Всі ці різниці між перекладом і оригіналом, — як стверджує Л. Рудницький, — не мають... такого негативного впливу на якість перекладу, як приклади, згадані при аналізі перекладу першої частини *Фавста*. Тут ці відхилення рідкі і незаметні при читанні драми»²².

В 1913 р. Франко переклав *Германа й Доротею*. Цей епос, на думку перекладача, — це перший національний і наскрізь патріотичний твір Гете. Для Франка це «твір, наскрізь реальний своїм змістом, наскрізь чистий і моральний своєю духовою атмосферою... твір незвичайно високої літературної вартости». Ці прикмети роблять *Германа й Доротею* «коштовною перлою в скарбниці загальнолюдської літератури» (XIX, стор. 182). Переклад має свої позитиви, але не бракує йому й негативів. У ньому перекладач не виявив повноцінного внеску в поетичне мистецтво перекладу, ані не зформулював нових рис своєї поетичної діяльності²³, не зважаючи на те, що він досить майстерно передав основну настроєність твору та його духовий світ.

20) *Faust: A Tragedy by Johann Wolfgang von Goethe*, trans. Bayard Taylor, London, Oxford University Press, 1963, p. 301.

21) Рудницький, стор. 106.

22) Рудницький, стор. 105.

23) Про цей переклад Л. Рудницький пише, що «Залишається відкритим питання, чи даний переклад можна взагалі вважати Франковою працею, а коли так, то до якої міри, бо сам Франко твердить, що при перекладі він вільно користувався рукописом Ярослава Гординського, який 1903 р. переклав цей твір Гете (стор. 119).

(Далі буде)

ОГЛЯДИ І КРИТИКА

Петро ОДАРЧЕНКО

АФОРИЗМИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

(*Антоніна Горохович: ПОЕТИКА ЛЕСІ УКРАЇНКИ І ЇЇ АФОРИЗМИ. Вінніпег, Інститут дослідів Волині, В-во «Волинь», 1980, 145 стор.*).

Поетика Лесі Українки мало вивчена. Дослідженню художньої майстерності Лесі Українки-лірика присвячено працю Г. Г. Аврахова (К. 1964), де згадано й проаналізовано деякі афористичні вислови в поезіях Лесі Українки. Про художні особливості творів Лесі Українки писала й А. П. Кулінська (1967) у своїй праці «Поетика Лесі Українки», К., В-во Київського університету, 1967. Але спеціального дослідження афоризмів Лесі Українки ще не було. Тому то праця Антоніни Горохович заслуговує особливої уваги.

Як зазначає авторка, «працю написано під фаховим наглядом проф. д-ра Константина Біди ще за його життя (1967), щоб виконати одну з вимог для ступня магістра». Отже, це — магістерська дисертація.

Основні розділи книжки такі: I. Особливості таланту Лесі Українки; II. Зв'язок ідей і конфліктів з афоризмами у творчості Лесі Українки; III. Афоризми в діалогах і їх роля в драматизації ідей; IV. Афоризми як складники індивідуального стилю поетки. Закінчення. Бібліографія. Резюме англійською мовою.

У першому розділі А. Горохович цілком слушно відзначає такі основні риси творчості Лесі Українки: її багатогранність, майстерне використання світових тем і сюжетів для слову своїх ідей, музичність її творів, глибокий ідейний зміст, багатство художніх засобів, «здібність до символічного мислення» і т. д.

У цьому розділі авторка часто покликається на думки філософів Касіра, Дьюї, Ренка, Сантаяни, Леві, Н. Фрая, американського критика Ф. О. Меттісена, сучасного драматурга Т. С. Еліота тощо. Але притягання думок і поглядів цих філософів до творчості Лесі Українки здебільшого буває дуже штучним. А намагання авторки пояснити еволюцію творчості Лесі Українки від лірики до драматургії думками і теоріями цих філософів зовсім не відповідають дійсності. Наприклад, не можна погодитися з таким твердженням авторки: «Пірсовою теорією можна пояснювати також і те, що Леся в ранній своїй творчості була ліриком». Без усякої Пірсової теорії всім добре зрозуміло, що 13-літня дівчина безперечно не могла написати драматичну поему «Одержима».

У другому розділі авторка подає таку класифікацію «думок Лесі Українки . . . за принципом полярності понять»: «краса (мистецтво) змагання до досконалости, любов—ненависть, воля—неволя, минуле—теперішнє—вічність, смерть—життя, доля—недоля». Така класифікація «думок» (чи афоризмів) не охоплює всіх афоризмів Лесі Українки. Значно більше відповідала б тематиці афоризмів така, наприклад, кля-

сифікація: любов до України, протест проти національного, соціального і політичного поневолення України і українського народу, заклики до боротьби за волю й незалежність України, оспівування «нащадків Прометея» — сміливих і непохитних борців за волю і правду, роля й призначення поета і його поетичного слова-зброї в боротьбі за національні й політичні права народу, революційні заклики до боротьби проти неволі, рабства і тиранів, віра й надія на перемогу над ворогом, мрія і дійсність, мистець і юрба, високі ідеали і буденщина та інші теми.

У підрозділі 2. Любов—ненависть (стор. 45-58) подано погляди Г. Елліса на християнство. Ці погляди не мають ніякого зв'язку з творчістю Лесі Українки. Натомість варто було б хоч коротко згадати ті статті й листи Лесі Українки, в яких висловлено погляди Лесі Українки на християнство. Варто було б також пригадати, що Леся Українка ґрунтовно вивчала наукові праці з історії християнства. Як свідчить А. Кримський, Леся Українка для написання «Руфіна і Прісцилли» та інших драм прочитала про християнство багато наукових праць, спеціальних дисертацій французьких, німецьких і російських вчених в оригіналі. Крім того у своїх «замітках з приводу статті «Політика і етика» Леся Українка висловила свій погляд на вчення перших християн. Леся Українка в цій статті писала: «Коли перші християни, як і всі фанатики, думали і казали: «Нема правди й розуму, як тільки в мені», то се було тільки залогом їх пізнішої тиранії і само по собі нічєї вільної душі «вловити» не могло... Християнські прокльони і громи на багатих і сильних були теоретичні, а практична «політика» була така: ударять в одну щоку, підстав і другу, здеруть плаща, віддай і сорочку».

А в листі до А. Кримського (27. 1. 1906) Леся Українка писала, що «студії (себто читання наукових праць, які А. Кримський прислав Лесі Українці) потвердили мені тільки те, що я давно думкою почувала, тільки не могла фактами доказати. Власне, я давно вже думала, що теперішня форма християнства є логічним і фатальним наслідком його найпервіснішої форми... Я не приймаю теорії Толстого і багатьох інших, ніби теперішнє християнство є аберациєю, хоробою сеї релігії. Ні! В найдавніших пам'ятниках, в «подіях апостольських», в листах апостола Павла, в автентичних фрагментах первісної галілейської пропаганди я бачу зерно сього рабського духу... Чи ж не проти сього повстає мій раб-прометеїст? Він зовсім слушно думає, що поки будуть пани і раби (на землі чи на небі, все одно), доти будуть і посередники межі ними...» Так писала Леся Українка А. Кримському про свій твір «У катакомбах».

Антоніна Горохович не подає слів Неофіта-раба, що стали афоризмом, крилатою фразою:

А я піду за волю проти рабства,
Я виступлю за правду проти вас!

Натомість авторка, затемнюючи ідею Лесиною твору, пише: «Трагізм переживань Нартала, Неофіта-раба в тому, що йому незнаючо була

філософія християнської покори, того стану душі, яка у своєму піднесенні до Бога визбувається (?!) почуття меншевартости, гордості, яка сублімується стражданням, вірою, здібністю прощення і доходить до ідеалу християнської моральної краси».

Леся Українка в листі до А. Кримського ясно й недвозначно з'ясовує ідею свого твору: Неофіт-раб виступає проти рабства, проти рабського духу. Цим самим Леся Українка висловила й своє негативне ставлення до всякого рабства, до покори, до поневолення людини людиною.

Не відповідає дійсності й таке твердження авторки: «Вона (Міріям) була об'явом(?) не змагання до святости(?), але духової(?) недуги». У цьому реченні авторка виявила хибне розуміння образу Міріям. Насправді ж, — як слушно зазначає Микола Степаненко, — «Одержима духом» Міріям, героїня драматичної поеми, сильна, вольова натура, самовідречена, сповнена шляхетського альтруїзму й поривів до активної дії, безкомпромісна в своїй безмірній любові й ненависті, — це в багатьох вимірах сама Леся Українка . . .» (Микола Степаненко: «Одержима» Лесі Українки й одержимість». В кн. Леся Українка. Збірник. Філядельфія, 1971-1980, стор. 248). Так само і Микола Зеров, підкреслюючи, що Леся Українка «ніяк і ніколи не могла помиритися з основами християнського світогляду», зазначає: «Одержима» Міріям, що з природи не може прийняти проповіді всепрощення, раб Неофіт, що приходив на християнські збори у катакомби, щоб остаточно після запальної суперечки з християнською громадою зірвати, — всі вони носять у собі частку душі авторової» (Микола Зеров: До джерел. Краків-Львів, 1943, стор. 180-181).

В одному місці своєї праці Антоніна Горохович пише: «Вони (Міріям, раб Неофіт) не можуть керувати своїми емоціями, бо й розумом вони не сприйняли християнства» (81), а в іншому місці авторка висловлює цілком протилежну думку: «Бо протиставляючи прометеїзм християнству, вони залишаються християнами».

Хибно інтерпретує авторка ідею «Триптиху», вважаючи, що в цьому творі «поетка висловлює своє розуміння людини з її християнськими первоначалами». Насправді основна ідея трьох творів «Триптиху» — це ідея визволення України. Перший твір «Що дасть нам силу?» в образі Теслі висловлює ідею: *«силу нам дасть усвідомлення морального й національного обов'язку»*. Ідея другого твору: *«велику силу народові дає поетичне слово видатних поетів*, ідея третього твору: *могутній велетень — український народ — прокинеться від вікового сну і визволиться від кайданів неволі»*.

Ближчий до основної теми праці Антоніни Горохович розділ третій «Афоризми в діялогах і їх роля в драматизації ідей», а також четвертий розділ «Афоризми як складники індивідуального стилю поетки». Добре, що авторка аналізує не тільки зміст афоризмів, але й їх форму, поетичні засоби, епітети, порівняння, метафори, музичність мови, асонанси, алітерації тощо. «Сила афоризмів Лесі Українки, — зазначає Антоніна Горохович, — у їх глибині думки, у щирості почувань, у

майстерності форми. Вони є висловом не тільки самого поетичного таланту Лесі Українки, але й доби...» (стор. 129).

На жаль, авторка зовсім не згадує і не цитує багатьох афоризмів Лесі Українки, які виявляють виразні національні й соціальні спрямування поетеси, її заклики до боротьби, її палку любов до Рідного краю. Ось кілька таких афоризмів, про які А. Горохович ні разу не згадала в своїй праці. «Ох, може б не було життя таке нещасне, якби вогонь ненависти не гас!» «Слово! моя ти єдина зброє!» «Не нам, обідраним невільникам, казати речення гордее: «Мій дом — мій храм!» (У поезії «Товарищі на спомин» таких афоризмів є понад десять). «Скажім і докажім, що ми бійці сами!» «Часи глухонімії не заглушать дзвінких думок». «Поет не боїться від ворога смерти, бо вільная пісня не може умерти». «І все таки до тебе думка лине, мій занепаний, нещасний краю!» «А в серці тільки ти, єдиний мій, коханий рідний краю!» «І ти колись боролась, мов Ізраїль, Україно моя!» «Борись і добувайся Батьківщини, бо прийдеться загинути у вигнанні чужою-чуженицею, в неслав'ї!» «Досвітній огонь запали, коли ще зоря не заграла». «Вставай, хто живий, в кого думка повсталала!» «Берімось краще до роботи, змагаймося за нове життя!» «Хай ми хоч раз заговоримо громом так, як весняні хмари!» «Не ми уб'єм, то нас вони уб'ють». «Наша смерть научить інших, як їм треба жити!» «Коли б то так судилося і нам — спалити молодість і полягти при зброї!» До крилатих слів належать такі Лесині вислови: «Досвітні вогні» (цей образ зустрічаємо в творах В. Еллана, Т. Романченка, Д. Павличка); «Ломиканмінь» (цей Лесин образ зустрічаємо в М. Рильського, «Хай гине цар!» (зустрічаємо в поезії А. Малишкка).

Це тільки невелика частина тих афоризмів і афористичних висловів Лесі Українки, яких не згадано в праці А. Горохович. Натомість авторка часто цитує в своїй книжці довгі уривки з творів Лесі Українки, які не належать до афоризмів (стор. 16, 20, 37, 42, 43, 48, 108 та ін.).

Мова праці Антоніни Горохович засмічена численними польонізмами (лексичними, синтаксичними, фразеологічними) та іншими помилками. Дуже часто вживаються слова: «духовий» і «духовість» в значеннях «духовний», «світогляд» та в інших значеннях. Наприклад: «духове багатство», «духова структура»(?), «її духовість»(?) не могла зміститися в ньому (в реалізмі), «зображуючи духовість»(?) «духовість Долорес»(?), «духове здоров'я», «духовий світ» і т. д. В українській літературній мові «духовий» вживається лише в такому контексті: «духова оркестра», «духова музика», «духова шафа», «духова піч». *Леся Українка замість слова «духовий» в польському його значенні вживала слово «духовний»: «духовна кривість» (8, 174), «духовне убожество» (9, 356), «духовна дитина» (10, 145), «духовна тиранія», «духовна темниця» (10, 212).*

— Без усякої потреби вживається слово «імагінація» замість українського слова «уява» І вже зовсім невдало звучить вислів: «імагінативний тип уяви», себто «уявний тип уяви». Леся Українка замість слова «імагінація» завжди вживала слів: «уява», «фантазія»: «дуже розвине-

ної *уяви*» (8, 159). З інших часто вживаних польонізмів-діалектизмів відзначимо такі: *»скомплікований*» (укр. *»складний*», *»ускладнений*»), *»лучитися*» (укр. *»єднатися*», *»зв'язуватися*», *»поєднуватися*»), *»децидувати*» (вирішувати), *»заіснувати*» (виникати), *»ціха*» (риси), *»евдаймонізм*» (прагнення людини до щастя), *»визбуватися*» (визволятися, звільнятися), *»есенціональний*» (змістовний, істотний), *»земський*» (63) зам. *»земний*». Замість *»матеріальна сторінка*» треба казати: *»матеріальний бік*». Зам. *»об'яв*» повинно бути: *»вияв*». Зам. *»культ сильної особовости*» треба: *»... особи*».

Не відповідають нормам української літературної мови такі вислови: *»багатий в афоризми*» (5), *»шукати за чим*» (34). По-українському кажуть: *»багатий на що*», або *»багатий чим*», *»шукати чого*». Приклади з творів Лесі Українки: *»... щоб заспівали про се лихоліття щастям і горем багате*» (1, 295). *»І шукаю вгорі я тієї зорі*» (1, 123). *»Треба шукати дороги тим людям*» (1, 158). *»Та не шукайте в них пророчої науки*», *»Слави шукав по світах він усюди*» (2, 30). *»... подались шукати найкоротшого шляху до Індії*» (8, 264).

Замість *»наруга з людини*» треба казати: *»наруга над людиною*». Зам. *»все це наслідком... філософії*» треба казати: *»все це наслідок...*». Цілком польський зворот: *»На багатогранність творчости Лесі Українки склад ають ся(?) не тільки вселюдськість(?) і національність її ідей(?)*». Це речення не зовсім зрозуміле взагалі. Не відповідає дійсності таке означення: *»Афоризми в метричній формі — це епіграми*».

Афоризми й афористичні вислови, взяті з поезій Лесі Українки, — все це уривки, які мають *»метричну форму*», себто належать до метричного віршування, проте їх не можна назвати епіграмами. Епіграма — це короткий злободенний сатиричний вірш, спрямований проти якоїсь особи чи негативного суспільного явища. Отже, афоризми в метричній формі — це афоризми, а не епіграми.

Вислів *»симпатизує зі своїми героями*» — це явний польонізм. Український відповідник: *»симпатизує своїм героям*». Замість польонізму *»напняття*» треба казати *»напруження*» (38). Не відповідає нормам української літературної мови такий хибний зворот: *»викликають подив, зате ніколи милосердя*». По-українському ця фраза повинна звучати так: *»викликають подив, зате ніколи не викликають милосердя*». Повинно бути подвійне заперечення (*»ніколи не*»). Замість *»багатих в емоції*» треба казати: *»багатих на емоції*». Зам. *»ідиллі*» треба казати: *»ідилій*». Незрозуміле речення: *»Характери Лесі Українки... носять в собі космічні(?) комплікації(?)*». Замість слова *»довкілля*», якого немає в українській мові, треба казати: *»оточення*», *»середовище*», *»природне оточення*», *»природне середовище*». Замість *»тематика про релігію*» треба казати: *»релігійна тематика*».

На стор. 15 читаємо незрозуміле речення, в якому немає присудка: *»Форми матерії, завважує Леся Українка, як недосконалі прояви їхнього внутрішнього зміслу, душі, що живе в тих речах*». А де ж присудок до слова *»форми*»? Чому не зазначено джерело цієї ніби цитати? Хибно побудована й така фраза: *»... драма «Блакитна Троянда», на-*

писана тільки один рік скоріше від драматичної поеми...» (18). У виправленому вигляді це речення звучатиме так: «драма..., написана тільки на один рік раніше від...» Бракує прийменника «через» в такому вислові: «...діялогу, написаного тільки кілька днів пізніше від «Блакитної Троянди». Треба це речення виправити так: «діялогу, написаного тільки через кілька днів після...» Леся Українка у своїх творах писала: «Через два тижні після самого листа» (9, 369). Аналогічні звороти з прийменником «через» див 9 т. на стор. 215, 307, 363, 427. В листі Лесі Українки до Труша (16. 6. 1903) читаємо: «... не знали, що нема ніякого портрета через півтора року після його намалювання». Явна синтаксична помилка — й таке речення: «Христа ж на образі Рубенса сприймається як нормально мертвого». Треба, згідно з правилами української синтакси, написати: «Христос сприймається» або «Христа сприймають». О. Синявський пише: «Крапка ставиться» (а не «крапку ставиться»). Іменник повинен стояти в називному відмінкові, а не в знахідному. Ю. Шерех також пише: «Частка -ся пишеться» (а не «частку пишеться»).

Дуже невдале словосполучення «світовість і національність» треба замінити субстантивованими прикметниками: «Загальнолюдське й національне». На 39 стор. треба виправити помилки в цитаті: зам. «в вскутку» треба: «А в скутку».

Конче треба виправити помилки в прізвищах. Замість Бетовен, Шіллер, Лярсшефокольд, Одаренко треба: Бетговен, Шіллер, Лярошфуко, Одарченко.

Загальні висновки й побажання

Антоніна Горохович занадто багато уваги приділила студіюванню філософських та різних наукових праць, які не мають ніякого відношення до творчості Лесі Українки. Натомість треба було б більшу увагу звернути на ті історичні й наукові праці, які студіювала Леся Українка і які мали великий вплив на її творчість та на її світогляд. Головну увагу треба було б зосередити на докладному ознайомленні та студіюванні листів Лесі Українки та її публіцистичних і літературознавчих праць. Конче треба було б ознайомитися з монографією М. Драй-Хмари про Лесю Українку, з працями І. Франка про Лесю Українку та інших дослідників. Основне завдання історика літератури — дати об'єктивну характеристику світогляду, ідеології й літературної творчості письменника, не приписуючи йому своїх власних поглядів, уникаючи всякого суб'єктивізму й тенденційного препарування думок і поглядів письменника. На жаль, авторка не уникла такої суб'єктивної інтерпретації світогляду Лесі Українки. В основу систематизації й класифікації афоризмів Лесі Українки треба було б покласти якийсь певний принцип — найкраще класифікувати за принципом тематичним, за принципом ідейного змісту думок, висловлених в афоризмах, а не за «принципом полярності понять», який прийняла авторка і який не охоплює всіх афоризмів Лесі Українки.

Перш ніж друкувати працю авторки, треба було б докладно відредагувати її мову.

Бажано було б, щоб Антоніна Горохович опрацювала й видала «Словник афоризмів і крилатих висловів Лесі Українки». Методологічні вказівки щодо укладання такого словника афоризмів і крилатих слів подано в двох статтях, присвячених афоризмам Т. Г. Шевченка: 1) Л. І. Добржанська: Шевченкові афоризми в поетичній мові українських письменників. «Наукові Записки Кіровоградського педагогічного інституту», 1959, т. 8. 2) Л. Добржанська і О. Мельниченко: Словник крилатих виразів Шевченка. В кн.: «Збірник праць вісімнадцятої наукової шевченківської конференції. Київ, 1971».

Оксана КЕРЧ

ЗУСТРІЧ З ПОЕЗІЄЮ

II

Так часто згадуються львівські часи... трохи дивно звучить: львівські часи! У Філядельфії мова про Нью-Йорк, у Нью-Йорку про Буенос Айрес, де ще були такі свіжі враження від Парижу. Сьогодні з більшою силою як колись чимраз настирливіше наближається Львів. Але не той Львів, що його на фільмах показують туристи. Обідраний, чужий, з масою людей на вулицях, що ніяк не нагадують мешканців міста, з кошиками в руках, з кльомбами на місці, де повинні б зберегтися старовинні будинки, з новими будівлями, що поширили місто до розмірів якогось дивовижного села зі стандартними будинками на передмістях американського типу, що їх наївний «Провідник» називає котеджами...

З далеких львівських часів виринає постать поета, що в протилежності до Антонича ніколи не читав прилюдно своїх поезій, хоч по місту ходила про нього слава. Володимир Гаврилюк, син великої подільської священничої родини з давніми традиціями, з виробленим тонким смаком. Він закінчив львівську академічну гімназію і сидів вісім років в одній шкільній лавці з Богданом Кравцевим. Їх в'язала тривала товариська приязнь, можливо на тлі спільних захоплень поезією. Про цю приязнь мовчаливий з природи Гаврилюк не часто говорив, але в його висловах завжди відчувалася ніколи не вигасла, може й нерозділена любов до товариша. Цікаво, що для самотнього літературного виступу в Нью-Йорку Володимира Гаврилюка, який організували Організації Визвольного Фронту, запрошений Богдан Кравців, що мав сказати слово, не лише не

прийшов, але й відмовився щонебудь написати про нього. Не дивлячись на те, що В. Гаврилюк закінчив одну з найменш модерних академій мистецтв — краківську, та був найбільшим модерністом між українськими малярами Галичини.

На тлі виїнятоко кольоритного вахляру постатей, що становили мистецьке середовище Львова, постать Гаврилюка була чи не найоригінальнішою, а коли йдеться про мистецьке вірую, то він був найпринциповішим і найпослідовнішим новатором, що ніколи ні за яких умов не здавав своїх позицій. Не було легко бути новатором у вкрай консервативній країні, якою була Галичина тих років. Кожне відступлення від «академічності» вважалося «лівацтвом», хоч ті, що про це говорили, не мали зеленого поняття, що таке лівацтво в мистецтві. Вони розтягали поняття форми на суто політичні і в'язали його обов'язково з зацікавленнями деяких мистців тих часів культурними явищами в так званій радянській Україні. На самих початках «українського уряду» Скрипника, доля українського мистецтва ще не була пересуджена й діяльність таких мистців, як Бойчук, Петрицький, Седляр, Падалка, Кричевські, Налепинська, Кравченко, Азовський не уступала, а то й перевищувала свіжістю та новаторством до якоїсь міри пересичений ізмами Париж. Імена і репродукції їхніх творів шляхом незвичайно вартісних видань Асоціації Незалежних Українських Мистців (АНУМ) передавалися і галицькому молодому поколінню мистців. Гаврилюк, очевидно, добре ознайомлений з харківською та київською школами, а також мистецтвом Парижу, виробив свій стиль і його малярські твори при інших умовах мусіли б бути прикрасою нашого життя, таке воно було оригінальне й запліднююче. Проте без огляду на об'єктивні вартості Гаврилюкового малярства, автор не мав великої популярності у споживача мистецьких творів, хоч шокуючі відгуки консервативних критиків робили йому до якоїсь міри славу. Найбільше вражав відомого мистецтвознавця Миколу Голубця і неменш популярного Володимира Січинського факт, що Гаврилюкові цікаві композиції мальовані на обгортковому папері... Для людей, що міряють непроминальність твору матеріалом, з якого він створений, повне оправдання. Але мені пригадуються ті композиції, мальовані на сірому папері. Певний смак і деяка пікантність походила, власне, від самої природи сірого, грубого паперу.

Коли малярські твори В. Гаврилюка були викликом консервативній дійсності, то поезії цього оригінала були зворушливо ліричні, м'які й зовсім доступні навіть не дуже обзнайомленому з поезією читачеві. Невеликого розміру поезії, що вийшли друком маленькою книжечкою «Соль в тиші» в 1935 році, захоплювали читачів і викликали емоційні відгуки, але офіційної критики в нашій пресі так і не дочекавшись. Критики орієнтовані на Париж, або принайменше на Варшаву (Мих. Рудницький), не розуміючи суто українського модернізму, вичікували в непорозумінні можли-

во признання з боку чужинців, або того, що поет стане більш »приступним«... Я пригадую тільки уривки поодиноких віршів, бо збірка затратилась у війсьній завірюсі і своєї першої книжки не має навіть автор. Уривки запам'ятались, бо їх читає поет у нашій хаті і мене, як і кожного захоплювали рафінованою простотою, що викликала зовсім не прості емоції.

Колеса десь там котяться...
А мені так спати хочеться...
А мене так тиша, тиша
Довкола мислей павутинням...

Там дзвінку колядку
Проспівав клярнет ключа
А в горнятку радісно парує чай...

Це ніби звичайні елементи звичайного життя прибулого з подільського степу студента, ніжного поета-філософа, що жив поетичними образами, незацікавлений в здобуванні кар'єри, ні в славі.

Ми пережили разом з ним, бо він був найлюбшим гостем у нашій хаті, і молодість скупану в дарах муз, і війну, що одним ударом перетворила наш світ у тривожну дику дійсність з півторарічної екзистенцією під большевиками, з доносами, арештами та рафінованою »опікою« »спецотдела« над мистцями, з зустрічами з київськими малярами, що в напів п'яному стані лепетали про »суцільну русифікацію«, про »смерть на кожному кроці«, про вивернені горікоренем мистецькі канони, про зрештою »чого ви, дурні, залишились«...

Ніжний, як екзотична рослина в холодному підсонні, Гаврилук якимсь дивовижним чудом устоявся щоденним провокаціям тому життю як голодна вовчиця, до якого не був готовий, до кінця переніс провокації большевицької дійсності, поглиблюючи свій поетичний і філософський світ... Після бурхливих військових подій опинився у вимріяному в студентських снах Парижі — місті тисячі малярів. Він ходив знайомими з книг вулицями, знав усі музеї, мистецькі галерії, завулки, архітектуру, бібліотеки. Він гарячково вбирав в себе все те, що йому самому було притаманне в дні його юности: мистецтво понад усе, наперекір усьому.

Ми розлучились з ним після короткого перепочинку в Парижі. Ми виїхали до Південної Америки, він на Північ. Наші з ним зв'язки урвались на довгі, довгі роки. Причиною того були наші і його важкі перші кроки на чужих землях, непевності нового життя у Новому світі. Згодом ми довідались, що він живе в Канаді, що працює на якійсь роботі, яка не має ніякого відношення до його професії, що малювати кинув і тільки денедє засяє світлом дорогого каменя його вірш у журналах. Він став прототипом моєї першої повісті »Альбатроси«, але багатства його всестороннього обдарування не охопило моє слабе перо. Завдяки нав'язанню кон-

такту з давнім другом В. Ласовським вийшла в 1969 році друга збірка його поезій у видавництві Українського Визвольного Фронту «Тінь і мандрівник». Цю збірку, що лежить у видавництві на складі, не вхопили в свої руки офіційні критики нашої заокеанської дійсності. Вона чекає спеціаліста, що вмів би відчуту простоту найглибших відчужень поета.

Останніми часами Гаврилюк, вийшовши на пенсію, був частим гостем свого найближчого приятеля В. Ласовського в Нью-Йорку. І тут, як колись в Парижі, враження від музеїв та світового обсягу вистав збагачували світ Гаврилюкових роздумів. В 1975 р. помер В. Ласовський і тій гіркій події присвятив поет такого вірша:

Пам'яті мистця В. Ласовського.

Вночі приходить геній-з'ява
і відчуваю я його приявність
в моїй ліричній травмі,
в кімнатній моїй скрині —
геній — привид абстрактний
геній в масці святого
Покійника дорогого.

»З яких це відстаней космічних
зринаєш друже мій трагічний?« —

Ніч. Але мені не спиться.
Мені щось нерозгадне сниться.
Я мислями об'єдную орбіти
незримого, таємного нам світу.
Я шепочу у всесвіт — »Друже« —
у криги стратосфер байдужі.

І всесвіт збуджено шепоче
до мене темрявою ночі.

Поетичне обдарування це якась незбагненна хромосома людського організму, що іноді появляється в родинному гроні поета, що не зникає навіть тоді, коли в поета немає прямих нащадків його роду. Поетична струя, що пронизує поета все його життя, не даючи обмежитись до інших практичних необхідних для життя зусиль, пробиває собі дорогу в колі несподіваних поетичних див. Так поетичний талант, що осяює життя Володимира Гаврилюка, об'явився у Богдана Чоля, сина поетової племінниці, співачки й диригента. Цей молоденький родич поета подає надії, що ці поетичні первні, які гуділи в жилах родини Гаврилюка, цвітуть далеко від поетичного Поділля, в жилах уродженця Канади і збагачуватимуть поетичне поле української субстанції в інших земних широтах, не гублячи ні характеру ні напруги.

В. ЛЕНИК

ЦІННИЙ ПРИЧИНОК ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА

Полк. Євген Побігущий-Рен: МОЗАЇКА МОЇХ СПОМИНІВ. Видано накладом автора й Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії, обкладинка мистця Ростислава Глуква, 1982 р., стор. 240, світлин 68. Ціна у твердій оправі £5.50, у м'якій — £5.00.

Тисячі українців різного віку мали нагоду принаймні один раз чути виступ полк. мґра Євгена Рена-Побігущего. Сотні й тисячі вояків проходили під його керівництвом вишкіл, а після війни сотні й тисячі сумівців слухали його цікавих гутірок, що містили в собі не тільки теоретичне знання, але й багато розповідей з багатої життєвої практики учителя, громадського й політичного діяча, полководця. По всіх країнах Європи та частинно і заокеаном розкинені сьогодні учні мґра Рена. І вони з турботою і жалем висловлювали при кожній нагоді побоювання, що досі не появилос'я нічого тривалішого з-під пера полк. Рена, з чого могли б скористати ті, що його не мали можливості чути, або покоління, які прийдуть після нас. Це не означає, що мґр Рен-Побігущий не писав досі нічого. Навпаки, він опублікував десятки і сотні статей, нарисів, лекцій. За його почином та авторській співдії появилася ще у 1953 році історія Дружин Українських Націоналістів. Але дотеперішні його писання розкинуті по різних періодиках, а книжка про ДУН належить до бібліографічних рідкостей.

Тому з приємністю і задоволенням зустріли ми появу споминів полковника й педагога, сподіючись, що знайдемо там багато цікавого про самого автора і про історичні важливі події, в яких він брав участь. А пережив він дві світові війни, Визвольні Змагання України, брав активну участь у трьох війнах, а служив у чотирьох арміях. За виїмком УГА був він у кожній армії здебільшого старшиною-вишкільником. Пережив чимало трагічних хвилин, але також й духового піднесення. «Найрадіснішим днем мого життя був день першого Листопада 1918 року, коли-то я, молодий юнак, вітав проголошення української державности на західньо-українських землях і з гордістю стояв того дня у першій стійці на залізничній станції» — пише у післяслові автор.

На першій сторінці книжки-споминів читаємо присвяту автора: «Мої спомини присвячую дружині Галі, вірній товарищі мого життя та всьому українському вояцтву, яке боротьбою і своїм життям різьбило історичні скрижалі нашої нації». Про це вояцтво автор пише від першої до останньої сторінки. Про себе висловлюється назагал дуже мало. Він більше подивляє українську молодь, що 15-16 літніми юнаками зголошувалися зі шкільної лавки до українських армій, до Дружин Українських Націоналістів у 1941 році, до Дивізії у 1943 році. Для тієї молоді він працює у післявоєнних роках на еміграції у таборових школах, у літніх вишкільних та відпочинкових таборах СУМ-у, у Християнському Русі та ІМКА. Для вишкільно-виховної праці голоситься він у 1954 році до т. зв. відділів МСО (вартівничі сотні при англійській армії) і хоч

має десятки років старшинської служби проходить ще раз твердий рекрутський вишкіл.

Полк. Рен називає свої спомини — споминами-роздумами. Він описує пережиті ним, або знані добре події і факти і ставить зразу запитання: чи все було правильно зроблено, яка була наша співдія, чи реакція; він роздумує над причинами успіхів і невдач. Полк. Рен характеризує українського вояка, партизана, борця за визволення. Він цитує також численних авторів, часто мало знаних та не обмежується лише до свого фахового осудження, але узяв до уваги думку й оцінку інших. Наприклад, яскраво видно це в оцінці німецького старшинського складу, що був у Дивізії, як також тих зв'язкових німецьких старшин, які були при ДУНі. Свої спомини-роздуми автор закінчує словами:

»Завжди вважаючи себе українським вояком, вірним своїй вояцькій присязі, залишуся таким вояком до кінця мого життя.»

Визначний автор святкував у минулому році вісімдесятліття свого творчого і вірного служіння українській нації. Зрозуміло, що в одній книжці не зміг він описати всього, що варто і конечно було б зафіксувати для історії. Маємо надію, що ці спомини це не остання книга нашого славного полководця і громадянина. Але це також залежатиме від читачів: як скоро і до скількох з них дійде ця перша цінна праця.

✱

Полк. Євген РЕН

КНИЖКА ПРО ВАРТІВНИЧІ СОТНІ

Сотник Теодор Пелех з Німеччини видав у 1981 р. книжку під заголовком «Українські вартівничі сотні в Німеччині». Цей збірник появився в Українському Видавництві в Мюнхені, Кооперативній друкарні «Ціццера», ціна 30 нм.

Шановний автор присвячує цю книжку 25-річчю Українських Вартівничих Сотень (УВС) при британській армії в Німеччині. Як пише автор, ті УВС створено 10 літ пізніше від польських та сербських при тій же армії і тому були великі труднощі в їх організуванні. Найбільше праці, посвята часу та пильности вложили для УВС інж. Юрій Ковальчук і пор. Іван Лозовий. Велика вдячність належить Р. Г. Вовлейові, полковникові МВС, який по англійській стороні старався нам допомагати як лиш міг під час створення і пізніше.

Дуже важко приходилось першим добровольцям переходити перевишкіл через незвичайно велику різницю в літах та через те, що походили із різних частин України й навіть еміграцій. Голосились деякі для заробітку, але більшість тому, що для них це було військо.

Хоч вишколювалися виключно для вартової служби, але при одній з найкращих армій світу. Тому набирав там наш вартовий таки вояцького знання, дисципліни, пильности, дружби, пошани для старших та педантности.

Хоч дуже важка була із згаданих причин спершу служба, наші варто-ві таки доходили до ранг підстаршинських і старшинських. Було там дуже розвинене культурно-національне життя та праця. Відбувались часто різні академії, курси, спорт, була гарна бібліотека, виголошувались доповіді, святковано із чужинцями наші більші свята.

Була й частина Дресованих собак, в якій вартівник з псом міг заступити трьох з кісами.

Варто б згадати перших піонерів у МСО. Перші підвищення отримали: І. Лозовий, І. Луговий, Г. Козій, Є. Рен, А. Голосниченко, П. Ліпа, Л. Ткачук, Б. Білан, І. Пуківський, З. Терешкун, Н. Сташків, П. Пастушак. Досі існують (по редукції!) чоти: П. Липи, В. Сороки, Є. Шкільника, сот. Т. Пелеха.

Цікаве й те, що в першій станиці МСО Райнзелен була каплиця з кивотом прикрашеним у гуцульському стилі різьби п. Винара, де часто відправляли Службу Божу наші священники о. Ярослав Полянський для католиків і о. І. Сендецький для православних.

Ця книжка вийшла в гарній оправі, має 143 стор. та 30 світлин. Цікава книжка й тому, що із дій учасників у тих сотнях видно як можна всюди причинитися для кращої дії у визвольних змаганнях нашого народу. Наші вартеві там дуже багато до того спричинилися. Особливо виробили гарну опінію про наш нарід у вищих англійських старшин. Книжка цікава й для вояків і для кожного українця.

Автор взявся за добре діло і видно, що оцінили його також вірно чужинці, якщо при великій конкуренції став сотником в МСО.

Замовлення надсилати на адресу:

Schlach Peremohy, Zeppelinstr. 67/0, 8 München 80, Germany.

Д-р Юліян МОВЧАН

ШПИТАЛЬ, ЯКИМ МИ ВСІ МОГЛИ ГОРДИТИСЯ

«Український шпиталь Народньої Лічниці» — перевидано Медичним Архівом та Бібліотекою УЛТПА — Львів — 1938, Чикаго — 1980.

Нормально, в умсвах державної незалежності і самостійності, побудова «ще одного шпиталю» залишається переважно подією місцевого — не загальнонаціонального значіння. Так само коли йдеться про відзначення річницї його побудови. Але якщо існує стан, коли, — висловлюючись словами пок. д-ра Богдана Галайчука, — «нація державна, але поневолена», побудова національного шпиталю в окупованій державі вже є подією загально-національного характеру.

Таким шпиталем був безумовно Український Шпиталь знаменитої Народньої Лічниці у Львові ім. Митрополита Шептицького. З нагоди відкриття в 1938 р. було видано спеціальну «Пропам'ятну Книгу». В 1980 р., тобто 42 роки пізніше, заходами Медичного Архіву та Бібліо-

теки Українського Лікарського Товариства Північної Америки цю книгу перевидано вдруге із значними доповненнями.

Перегортаючи сторінки тієї з технічного погляду добре виданої 120-сторінкової книги (як то кажуть, таку книгу »приємно взяти в руки«), ми довідуємося про деякі цікаві факти побудови того єдиного на цілу »Ржечспсполиту« українського шпиталю. Насамперед, чому шпиталеві було дано ім'я Митрополита Андрія (чи краще б казати — Андрія) Шептицького? Чи тільки з мотивів глибокої пошани, якою втішався наш славний Митрополит серед українського населення Галичини?

На це питання дає відповідь сам Митрополит. На самому початку книги він про це пише так:

»Моїм первісним бажанням було, щоб шпиталь називався іменем св. Йосафата, і тільки на просьби громадян, що займались цією справою, зскрема пп. лікарів, я згодився дати шпиталеві фірму свого імени«.

Прохання громадян та лікарів були цілком оправдані. Велика заслуга Митрополита була не тільки в тому, що він подарував будинок, в якому було відкрито амбулаторію Народньої Лічниці, як також площу біля того будинку, де згодом споруджено Український Шпиталь, але також і в тому, що 1928 р. Митрополит дав на шпиталь 5.000 дол., що як на ті часи становило величезну суму.

Будова шпиталю тривала вісім років — від 14-го вересня 1930 р., коли посвячено наріжний камінь під будову, до 1-го лютого 1938 р., коли Митрополит проголосив, що »ми дійшли до завершення цього доброго діла та що створений осередок є для всіх тих, що терплять, без огляду на їх національну та віроісповідну приналежність. Треба радіти, що лікарі дістануть варстат праці та студій«.

Варто пам'ятати, що шпиталь був побудований не за кошти якогось чи якихось багатих меценатів чи за державні гроші, як це звичайно практикується в державних народів, але в основному за кошти громадян та деяких установ, посмертних тестаментів, і т. д. І лише в деяких випадках надходили більші суми. Наприклад, крім вищезгаданої суми від Митрополита, Архиепархіяльна Рада уфундувала два ліжка в шпиталі, давши на цю мету 10.000 дол. Одно ліжко — 5.000 дол. Забагато? Ні! Якщо врахувати, що всі кошти будови шпиталю на кінець 1937 року становили округло 620.000 дол., тоді ціна одного ліжка (всіх ліжок шпиталю нараховував 100) коштує 6.200 дол. Дорого? Зовсім ні! Бо, як подано на стор. 52 книги, напр., кошти будови одного ліжка в шпиталі Обезпечальні (при вул. Куркової у Львові) виносили округло 21.000 дол.! Одного тільки ліжка! Тобто, дорожче у три рази ніж кошти ліжка в Українському Шпиталі при Народній Лічниці.

Було великою іприємною несподіванкою, коли влітку 1934 р. манастир св. Вікентія в Бельгії пожертвував на шпиталь 10.000 злотих.

Але, як пише Іван Кедрин (стор. 8 в), головним і найнадійнішим джерелом прибутків шпиталю була праця українських лікарів. Уже в 1927 р. 16 наших лікарів ординували в амбулаторії Народньої Лічниці, при чому, всі вони працювали там безплатно, бо всі оплати йшли на будову нового шпиталю. І хоч то були маленькі оплати, бо пацієнта-

ми були переважно селяни з навколишніх сіл та бідний елемент Львова, проте на засіданні Ради Народньої Лічниці 5-го червня 1936 р. пок. д-р О. Подолинський потішив зажурених колег, що нема чого турбуватися браком грошей — на оплату боргів до того часу з амбуляторії лічниці вплинуло вже 200.000 злотих!

Хто були тими лікарями, які не шкодували ні своїх сил, ані грошей, щоб тільки «урухомити» Український Шпиталь?

Ними були такі відомі лікарі, як д-р Тит Бурачинський, д-р М. Панчишин, д-р С. Парфанович, д-р О. Подолинський, д-р Р. Осінчук, д-р Я. Малис, д-р М. Музика, д-р Л. Максимонько, д-р Я. Гинилевич, д-р В. Кашубинський, д-р Б. Макарушка, д-р Лукіянович та інші.

Звичайно, в Українській Народній Лічниці чи Українському Шпиталі лікувалися не тільки українці — там лікувалися пацієнти всіх національностей, які до них зверталися за допомогою (про це виразно було зазначено у вищезгадуваній відозві Митрополита Шептицького). Згідно із статистичними даними лічниці за 1937 рік, із загальної кількості пацієнтів, що в тому році там лікувалися, українців було 10.420, поляків 3.444, жидів 985, німців 224 та інших 42.

Будучи студентом Львівського Медичного Інституту в 1942-43 роках, автор цих рядків під час літньої перерви 1942 року мав приємність працювати як практикант в Українському Шпиталі Народньої Лічниці. Однією з найхарактерніших прикмет тієї лічниці була незвичайно приємна і гостинна атмосфера, в якій почував себе пацієнт чи пацієнтка. Шпиталь був обладнаний, як на ті часи, модерним медично-технічним устаткуванням, що також мало велике значення для втримання його доброї opinii серед населення. Директором лічниці був уже посивілий, але стрункий і високий тоді 62-річний — завжди енергійний та бадьорий — д-р Тит Бурачинський (помер на Помор'ю в Польщі в 1968 р. на 88-му році життя). На відділі недуг вуха, горла і носа працював д-р Іл. Федейко, (що помер передчасно в Канаді в наслідок, як казали, «перестуди», на яку захворів, працюючи як сторож на дворі під час лютої канадської зими). На відділі хірургії працювали д-р Филипчак, д-р Тома Лапичак (помер в Чикаго від пістряка), та як казали, трохи «бавився» в хірургію там також д-р І. Дачишин.

Це друге «офсетове» видання «Пропамятної Книги» вийшло під редакцією директора Архіву та Бібліотеки УЛТПА, широко відомого нашого лікаря д-ра Павла Пундія. Його перу належить також передмова до книги.

Цю книжку можна набути за 10 дол. від:

Dr. Pavlo Pundy, Medical Archives & Library of Ukrainian Medical Association,
2453 West Chicago Ave., Chicago, Ill. 60622, U.S.A.

Олекса ВОРОПАЙ

ЖИВЕМО В АНГЛІЇ...

(Уривки зі щоденника — за 1973 рік)

(Продовження, 18)

Читаю далі цей лист: «... До мене приїжджали на кілька днів наші друзі... Цього літа буде М. Щербак, Надія Сенік-Запорізька з донечкою Оксаною...»

Далі: «... той А. Орел, що жив з нами у таборі «Зомме-Казерне» минулого літа жив, поблизу мене. Одного разу ми добре пообідали, випили по чарці-дві вина, жартували, сміялися, а потім говорили про український цвинтар у Бавнд-Бруку, що туди, мовляв, перевезуть і прах гетьмана Івана Мазепи... А на другий день пані Галина Орел дзвонить мені телефоном і каже: «Приїжджайте! Орел відлетів...» Так, я приїжджаю, а він справді помер при повній свідомості: «Я вмираю! Я вмираю...» — це були його останні слова...»

Ще далі: «... За кілька місяців до смерти я говорив зі Софією Парфанович і В. Міяковським. Їх було тяжко пізнати. Софія Парфанович зробилася маленькою, худенькою жінкою. Тільки голос і очі були ще її... Міяковський мав білу-білу бороду, білу голову, ходив поволі з ціпочком...»

Лист цей цікавий і для мене, і для дружини, бож всі ці люди, про яких згадується в листі, були наші добрі знайомі, а тому й знати про них нам завжди цікаво. Так, час іде і все змінюється...

Прийшло сьогоднішнє число «Української Думки» і ось тут на першій сторінці надруковано про смерть проф. д-р Н. Полонської-Василенко, що померла 8-го червня 1973 року на 90-му році життя.

Так, я вже про це читав в іншій газеті. Нам з дружиною дуже шкода шановної пані Полонської-Василенко, бож це була наша щира приятелька. Вічна їй пам'ять!

Працювали ми сьогодні в бібліотеці, як звичайно, і там все йшло добре. Дружина мала лекцію східньо-слов'янських мов для групи молодих бібліотекарів. А ось тепер ми вдома відпочиваємо.

26-го червня. Вівторок. Ранком поштар приніс і дав моїй дружині приємний, мудрий лист від пані Л. Бурачинської з Централі СФУЖО. Лист датований 21-го червня 1973 року.

Читаю: «... Ми саме довідались із звідомлення пані д-р Пазуняк про Ваш великий труд і заразом справжній успіх у проведенні Європейської Конференції СФУЖО. Ми свідомі також тих труднощів, які Ви зустрічали в процесі Вашої праці. Тим більше і глибше оцінюємо Вашу громадську поставу і справжню виробленість. Віримо, що Ваша праця не піде на марне і що очолена Вами Конференція СФУЖО скріпить наші організації в Європі органі-

зачійно і морально. Отож прийміть від усіх нас в Управі щирю подяку і побажання сил і здоров'я для дальшої праці. Просимо привітати від нас Вашого чоловіка Вш. п. д-ра О. Воропая, який мав стільки зрозуміння для Вашої праці і підтримував Вас під час Конференції.

З правдивою псшаною *Л. Бурачинська*«.

Так, лист цей приемний і важливий для моєї дружини. Дай, Боже, всього найліпшого шановній пані Л. Бурачинській.

Сьогодні моя дружина була цілий день під добрим враженням такого приемного і мудрого листа пані Л. Бурачинської. Я теж вдячний цій пані за те, що не забула згадати й про мене.

27-го червня. Середа. Сьогодні вранці прийшла газета «Ш. П.» за 24-те червня ц. р. і ось тут на сторінці 5-ій є стаття Ректора УВУ проф. д-ра Володимира Яніва: «Поклін УВУ Покійній Ученій». (Із слова ректора на похороні 12-го червня).

Ця промова Ректора УВУ починається ось так: «Не стало в нас в УВУ нашої Пані Декан! Не стало в українській громаді Мюнхену нашої Першої Пані! Не стало взагалі Першої Українки в нашій діяспорі у чужому, але вільному світі, куди ми спрямували наші кроки, залишивши серця в Батьківщині, щоб могли вільно їй служити. Служила їй до свого останнього віддиху й проф. Наталія Полонська-Василенко, і тому так дуже їй належить визначення першої Пані, що напевно ніхто його їй не відмовить...»

Далі: «Проте, будши нашою загальною українкою Першою Панею, проф. Полонська-Василенко таки найбільше і насамперед була зв'язана із УВУ, і тому мені першому доводиться Її прощати від установи — від Сенату, від Філософичного факультету, від усього Професорського збору і від персоналу, з яким Покійну лучили постійно такі теплі й сердечні зв'язки...»

Кінчається промова так: «Покійній Першій Українській Пані ми складаємо наш останній Поклін і нашу подяку, і яку супроводжаємо в далеку дорогу, свідомі, що складаємо її в чужу землю, але не менше свідомі, що Вона живе і житиме в Україні, бо її похорон є одночасно її тріумфом і її гльорією, на яку вона заслужила собі цілим життям. І тому Вічна пам'ять по Ній звучатиме не скаргою, а вірою у Вічне життя».

Промова Ректора УВУ В. Яніва над гробом покійної проф. Н. Д. Полонської-Василенко значно довша ніж я записав ось тут до свого щоденника, але і з цих наведених цитат можна бачити, яка та промова була правдива і зворушлива.

Так, це правда, що смерть проф. д-р Н. Д. Полонської-Василенко — це велика втрата для всіх нас, українців. Пам'ять про Неї буде вічна!

10-го липня. Вівторок. Ранком поштар приніс пакунок і це виявилась книжка пані Валентини Олексієвної Богдан: «Студенти першої п'ятилітки». Буенос Айрес, 1973 року. Є тут на першій

сторінці й підпис авторки для нас з дружиною. Книжка видана дуже добре, є тут портрет авторки. Сторінок всього 280. Я вже прочитав кілька сторінок. Написано дуже добре й цікаво. Постараюсь прочитати цю книгу протягом цього тижня.

Спогади зі студентського періоду свого життя — це цікава тема для мемуарної літератури, але я ніяк не зберуся писати спогади про свої юнацькі роки. Мабуть це тому, що моя молодість була дуже бідна й нецікава. Краще про те не згадувати.

15-го липня. Неділя. Сьогодні я продовжував читати спогади п-ні В. О. Богдан: «Студенти першої п'ятилітки». Книга написана справді дуже добре і я читаю її з великою приємністю.

Ми з дружиною обговорювали те, щоб і нам написати спогади про свої студентські роки. Дружина каже, що колись може й напишемо, але не тепер. Ось, мовляв, як скінчимо працю в бібліотеці, підемо на пенсію, то тоді будемо писати про свою молодість. Так, може то й правда, що тоді буде приємніше згадувати свою молодість.

Сьогодні цілий день падав дощ і ми з хати не виходили.

16-го липня. Понеділок. Сьогодні вранці поштар приніс нам листа від пані Марії Лощенко з Німеччини. Лист цікавий і приємний для мене і він починається ось так: «... З Вами я познайомилась в журналі «Визвольний Шлях» з того часу, як Ви описували Вашу подорож з України до Німеччини. До цього часу я читаю у «В.Ш.» Ваш пройдений шлях в Англії. Я радію за Вас і Вашу дружину, що нарешті Ви стоїте на доброму ґрунті. В останньому числі «В.Ш.» Ви пишете, що маєте вже власний дім і невеличкий город, де збираєтесь садити лікарські рослини...»

Так, лист цей цікавий і приємний для мене. Ані я, ані моя дружина ніколи не зустрічалися з шан. панею М. Лощенко, алеж у житті, як на довгій ниві — всього можна сподіватися, то може ще колись зустрінемося. У всякому разі з листа видно, що це цікава і приємна особа. Дай, Боже, їй всього найліпшого!

Сьогодні цілий день дощ не зупинявся... Ми працювали в бібліотеці і там все йшло добре.

Зараз вже ось 7-ма година вечора і ми вдома відпочиваємо...

2-го серпня. Четвер. Сьогодні рівно 13-ть років, як я працюю в цій бібліотеці на становищі старшого наукового співробітника. Почав я тут працювати *2-го серпня 1960 року.*

Бувало тут все — і зле, і добре, але назагал я задоволений цією працею. Головне те, що тут ми працюємо вдвох — дружина і я, а це багато значить для нас, бож це полегшує нам працю. Нам ще тут треба працювати п'ять років, а тоді вже підемо на пенсію. О, дай, Боже, щоб допрацювати до того часу і мені, і дружині.

Прийшло сьогоднішнє число «Української Думки» і тут на «Жіночій сторінці» надруковано таке: «Вислови признання й подяки

організаторам Конференції СФУЖО у Манчестері, Велика Британія». І тут, у цих висловах часто згадується ім'я моєї дружини, як ось: «... Просимо прийняти від усієї Управи СФУЖО щирю подяку за успішне влаштування й переведення разом із місто-головою, п-нею В. Воронай, Європейську Конференцію СФУЖО...»

Або ось так: «... дуже доброму проведенню Конференції п. Валентиною Воронай...»

Ще ось так: «... Вітайте Ваше знамените жіноцтво, зокрема пань: Цебрій, Деремнду, Гринюк, Кельман, Дяківську, Федик, Воронай, Загаєвич та інших...»

Так, мені приємно читати ці згадки про мою дружину, бо вона справді уділила багато уваги тій Європейській Конференції СФУЖО. Я щиро дякую всім добрим людям, що згадали її!

3-го серпня. П'ятниця. Пошти цікавої не було. Тепер уже немає від кого чекати цікавих листів. Колишні друзі наші або повмирали, або вже забули про нас. Цікавий лист тепер — це рідкість!

Сьогодні останній день тижня. В наступному тижні ми будемо вдома, бож беремо відпустку і будемо вдома цілих десять днів. Я буду працювати над своїми щоденниками, бож треба підготувати їх до друку. А дружина моя має багато господарчих справ.

О, дай, Боже, щоб все було добре!

8-го серпня. Середа. Сьогодні вранці поштар приніс мені листа від Мирона Сурмача з Америки. Лист датований 2-им серпня 1973 року. Починається він так: «Вчора перед сном на ліжку читав Вашу статтю в найновішій «В.Ш.» ч. 6 «Англія зблизька». Найбільше мене цікавив опис за паню д-р Софію Парфанович. Вона вже тепер небіжка, а раніше була кілька разів у Сурмі і я з нею балакав, але балакав так, ніби на все ще буде час... Коли б я був читав десь такі статті про п. д-р Софію Парфанович раніше, наперед, то тоді я був би багато перебалакав і може був би уложив спеціальну програму на показ її книжок, поміг би їй з виданням книжок, оголосив би в газетах, що в неділю годину, чи дві пані д-р Парфанович буде в Сурмі, щоб заізнатись більше з читачами».

Далі: «Я так почав робити давніше, перший був Осьмачка, але він посидів з 15 минут і за той час ніхто дуже ним не зацікавився, бо ще не розпізналися і він пішов геть. Вже був досить нервовий, вже, — казали, — бився з Баркою...»

«Що я хочу Вам описати, то це те, що я сам собі пишу денник, але не лише про культурні речі, як Ви все пишете, там я пишу все, що думаю. Звичайно ввечері на ліжку пишу, що прийде на думку. Звичайно такі речі, що напевно не надавалися б до друку. Та я й на ту ціль не пишу, я пишу лише для себе, щоб потім, як прочитаю, то щоб знати про що я думав... Отаке своє егоїстичне, але вже так привик писати, що, коли на однім листку всього не годе змістити, то пишу ще й на другому».

Ще далі: »Хотів би я знати, що люди подумали б, коли б знали мої думки? От маю на думці все свою доню, бо вона є моя найбільша опікунка, і все вона дбає, щоб я все добре викінчив зі своїми книжками, зі своїм писанням, з фінансами, з життям. Певно, що все мною записане, полишу до її розпорядження... Взагалі я не дбаю за свою репутацію, а це тому, що нікого не кривджу...«

»Вас, пане Докторе, особисто не знаю, але все читаю Ваші статті, книжки... Також вже кілька разів з Вами переписувався... про Вашу подорож до Америки, щоб тут описали щось, як там пишете »Англія зблизька«, то була б »Америка зблизька«, тут також варто було б все описати, бодай з життя українців... Мені здається, що коли б хтось описав про життя звичайних людей в Нью-Йорку, то було б інтересно читати... То й була б велика філософія з життя. Я казав панові К. такі речі вишукувати і писати, а він каже: »Запишіть, то я буду писати«. Але всі знають, що К. слова не дотримує...«

»Не те мені виходить на папері, що я задумав до Вас написати. Але це те саме, що я пишу в своїх денниках, все не те, що хочеться, що повинно бути написано. Я дійсно хотів Вам написати про себе, бо ж хто може бути ближчий, як не сам до себе. Мені кінчається в січні 79 років, але я не чуюся старшим, як тому 40 років назад. Мені здається, що чоловік є тим, чим він живиться, що їсть. Також деякі інші дрібниці: як мешкає, як думає, як дихає, яку руханку робить. Але пожива найважливіша. Мені цікаво знати, чи ті всі додатки: вітаміни, мінерали, зелень... Я заживаю майже все, що описують у книгах. Що є добре, то це женьшень, маточне молочко, живокість, мед, всілякі овочі, горіхи, цілі зерна. Не вживаю молока, хліба і цитрусових овочів таких, як помаранчі, цитрина, або грейпфрути. Замість того щодня п'ю склянку води з двома ложками меду і двома ложками яблучного оцту. П'ю раз, або два рази в день... Я не можу хвалитись, що маю унасліджене здоров'я... Я мав операції на жовч, желяки, гемороїди, сліпу кишку, зуби в мене штучні вже 30 років. Це все мало би доказати, що чоловік вже три часті в гробі, а я кажу, що краще тепер чуюсь, як 40 років тому... Отже, що мене тримає?.. Коли мені відпишете на цей лист, то буду Вам вдячний... Більше нікого на світі не маю, щоб хотів йому таке писати. Також не знаю причини, але хіба тому, що Ви описуєте людей мені знайомих і незнайомих, але я їх пізнаю, а також пізнаю і Вашу думку про них. Хочу, щоб Ви жили добре, а також, щоб дещо з мого листа пізнали, що старі літа можуть бути веселіші і щасливіші, як молоді. Якби я міг передати свій спосіб життя таким гарним людям, як Ви, то напевно ще більше був би щасливий...«

Як тільки я прочитав цей цікавий і доброзичливий лист шановного пана Мирона Сурмача, то зразу ж сів і написав відповідь. Написав я ось так: »... Сьогодні я одержав і прочитав Ваш лист, що Ви його написали до мене 2-го серпня ц. р., а разом з листом

прислали і вирізку з газети «Америка» зі статтею »З нотатника шпаргаляра« — це цікава історія української писанки в Америці. Отже, я Вам щиро дякую і за лист, і за вирізку з газети.

Дуже мені приємно знати, що Ви читаєте мій щоденник »Англія зблизька«, який друкується в журналі »Визвольний Шлях«. Приємно мені, що Вам сподобалось те, як я написав про д-р Софію Парфанович у своєму щоденнику. Так, то була дійсно цікава і добра людина: лікар, письменниця і приятелька нашої родини.

Цікаво мені знати, що й Ви пишете »денник« і в кожному »деннику« записуєте свої думки, переживання і все те, що Вас цікавить. Так, я знаю, що не все те, що записано в »деннику«, надається до друку . . .

Приємно мені було читати й про те, що Ви в своєму віці почуваетесь добре і вважаєте себе щасливим чоловіком. О, дай, Боже, Вам і надалі себе так почувати.

Ваша стаття про історію української писанки в Америці дуже цікава. Приємно було мені читати про Вашу донечку, що написала книжку про українську писанку. Ви щасливий чоловік, що маєте таку гарну і мудру донечку.

Взагалі, Ваш лист цікавий і приємний для мене і для моєї дружини. Саме цього тижня ми з дружиною вдома, маємо відпустку і до праці не їздимо, і ось Ваш лист був цікавою атракцією сьогодні для нас. Ми з великою приємністю прочитали і Ваш лист, і Вашу статтю про писанку.

Щирий привіт Вам від моєї дружини. В 1967 році моя дружина була в Америці, заходила до Вашої книгарні, бачилась і говорила з Вами, і ось тепер Вас добре пам'ятає. Щирий привіт Вашій дснечці!»

Сьогодні ж я цей лист заніс на пошту і відіслав авіо-поштою.

12-го серпня. Неділя. Переглядаючи архів, я натрапив на фотокопію статті: »Загальний з'їзд ОУБ«. Стаття була надрукована в журналі »Вісті« 1. 7. 1971 р. Починається вона ось так: »Цього-річний з'їзд, що припав на 20 травня, носив особливо святочний характер. Відбувався він під знаком 100-ліття з дня народження Л. Українки, якій була присвячена перша урочиста частина з'їзду.

Наше жіноцтво мало приємність вітати у себе дорогого гостя паню *мгр В. Всропай* — містоголову СФУЖО на Європу, яка вперше відвідала Бельгію.

Зранку у церкві св. Володимира, щільно заповненій делегатками та гостями, у супроводі гарного жіночого хору відбулося величаве Богослуження з панахидою за душу бл. пам'яті Лариси (Л. Українки). Його відправив о. Ген. Вікарій Г. Фуқанчик у сослужінні о. д-ра Б. Куриласа, який при тому виголосив дуже добру і патріотичну проповідь.

Наради проходили, як і кожного року, в гостинному домі УДК, і керувала ними Президія, що складалася з пань — інж. З. Витязь

(Предсідниця) і Н. Красюк та Я. Чепак (Секретарки). До Почесної Президії З'їзд під оплески обрав о. Ген. Вікарія Г. Фуканчика та паню *мр В. Воропай*.

По молитві, якою було започатковано З'їзд, о. Ген. Вікарій звернувся до всіх присутніх жінок з теплим батьківським словом та дав для них дороговказ і благословення в дальшу путь.

Зі слідуючим сердечним привітом виступила пані *В. Воропай*, яка вітала З'їзд від СФУЖО і себе особисто, від усіх українських жіночих організацій в Європі, а зокрема від ОУЖ Англії, яка передала для ОУБ цінний подарунок — поштові значки з портретом Л. Українки, що вони їх випустили з нагоди її Ювілейного Року. Кожна делегатка нашого З'їзду отримала як пам'ятку цей історичний поштовий значок.

Далі: »Першу урочисту частину З'їзду завершила прекрасно опрацьована і змістовна доповідь пані *мр В. Воропай* п. з. »Лєся Українка«, яка була нагороджена рясними оплесками та пишним букетом чудових рож, які піднесли прелегентці наші діти — Віра Коваль, Іванка Чепак і Наталка Лєсько«.

Ще далі: »Більша частина виступаючих у дискусії, яка розпочалася після звітів, заторкнула справу збереження при українстві нашого молодого покоління, а пані *В. Воропай* поділилася при тому також і досвідом праці ОУЖ Англії з членками неукраїнського походження...«

Стаття підписана двома літерами: »Т.З.« Я щиро вдячний авторові цієї статті за те, що так добре згадав і про мою дружину — *мр Валентину Воропай*.

13-го серпня. Понеділок. Ранком поштар приніс пакунок, в якому були книжки з Видавництва »Наша Батьківщина«, що в Нью-Йорку, США: Левко Чикаленко: »Уривки зі спогадів з років 1919-1920«, Євген Гуцало: »Родинне вогнище«, повість. Протопрєсвітер Ігор Губаржевський: »Заходи щодо українських православних юрисдикцій і наслідки їх«, 1968 р. Поль Половецький: »Проти течії«, 1966 р. і друга книжка цього ж автора: »Велика руїна« Ліро-епічна поема, 1970 р. Отже, прийшло 5 книжок і всі вони добре видані. Я думаю, що це буде цікава література для нас з дружиною. Левко Чикаленко й Ігор Губаржевський — це наші добрі знайомі. З Л. Чикаленком ми були в одному таборі »Зомме-Казерне« в Німеччині цілих три роки, а з о. прот. І. Губаржевським ми були в добрих, приятельських, відносинах тут в Англії, в Лондоні. Книжки цих обох наших знайомих будуть для нас цікаві, як тільки матиму час, то почну їх читати.

Прийшов сьогодні й лист від шановної пані д-р Наталії Пазуняк теж з Америки. Лист цей приємний для мене, ось читаю тут таке: »... щиро і сердечно дякую Вам за Ваш надзвичайно цінний мені подарунок — два томи Вашої праці про наші, українські, народні звичаї... Ви мені прислали з такою чудовою дєдикацією! Тут тепер молодь наша, українська, починає цікавитись народніми

звичаями. Якась така хвиля приходить. Книжки ці і в університеті мені дуже пригодяться... Я усім показую Ваші книжки з гордістю...»

Так, лист цей цікавий і приемний для мене. Цікаво, що я вже раніше одержував листи від своїх знайомих про те, що тепер українська молодь майже у всіх країнах нашого поселення почала цікавитись звичаями нашого народу. Мої книжки, обидва томи, «Звичаї нашого народу» вже розійшлися і їх в українських книгарнях немає, а тому я тепер одержую багато листів від людей, які хочуть набути ці книжки. Особливо популярний 1-ий том, і саме про цей 1-ий том я маю багато листів від людей, які потребують цієї книжки.

Отже, я ще раз щиро дякую шановній пані д-р Наталії Пазуняк за її цікавий і приемний для мене лист.

14-го серпня. Вікторок. Цілих десять днів ми з дружиною були вдома, у відпустці. Увесь той час провели з великою приемністю, бож відпочивали, трохи займалися господарськими справами, а я ще й працював над своїми щоденниками, готуючи їх до друку. А сьогодні ми вже ось тут в бібліотеці і маємо багато праці. Особливо я маю багато пошти, багато листів про ті книжки, наукову літературу, яку я замовляю для цієї бібліотеки майже з усіх слов'янськомовних країн.

Сьогодні день був соняшний і теплий. Ми з дружиною під час обідньої перерви з приемністю гуляли в парку, що є ось тут біля нашої бібліотеки.

Увечорі, вдома, пошти не знайшли ніякої.

15-го серпня. Середа. Ранком поштар приніс нам газету «Українське Слово», що прийшла до нас з Парижу (Франція) і ось тут на сторінці 4-ій є стаття пані В. Смереки: «Європейська Конференція СФУЖО». Стаття починається так:

«...15-17 червня 1973 року відбулася в м. Манчестері (Англія) Європейська Конференція СФУЖО. В Конференції взяли участь делегатки Жіночих Організацій Німеччини, Бельгії Франції та Англії — від ОУЖ та Товариства Українських Жінок ім. Олени Теліги. На Конференції були присутні: секретарка СФУЖО д-р Наталя Пазуняк та Організаційна референтка СФУЖО Ірина Павликовська. Доповідь про поточну діяльність СФУЖО зробила п-ні І. Павликовська. Наголошуючи 25-ліття діяльності СФУЖО, п-ні Павликовська розповіла про труднощі у 1948 році та про осяги за останні роки...»

Далі: «Звіт про працю складових Організацій СФУЖО в Європі подала м-р Валентина Воропай. До цих організацій належать: Союз Українок у Франції, Об'єднання Жінок у Німеччині, Український Жіночий Союз у Австрії, Об'єднання Українських Жінок у Бельгії, Організація Українських Жінок у Англії і Товариство Українських Жінок ім. Олени Теліги у Великобританії.

(Далі буде)

ПОЖЕРТВИ НА ФОНД ОБОРОНИ УКРАЇНИ — Список ч. 23

В січні 1980 р., після нещасливого випадку, в Лідс помер сл. п. Василь ДЗЕНДЗЕЛЮК. Останньою волею покійний Василь залишив на Фонд Оборони України	£3,738.41
Сл. п. Микола ВОЛОС з Гай Викоуб в останній волі залишив на Фонд Оборони України	£1,687.50
В січні 1980 р., в Лондоні відійшов у вічність сл. п. Василь БОВЕЦЬКИЙ, який останньою волею залишив на ФОРУ	£ 420.00
В 1981 р. в Ковентрі, помер сл. п. Йосиф МИКИЦЕЙ, який призначив на ФОРУ	£ 200.00
Бронка Колодій, сестра сл. п. Павла ЛАТИ з Лестеру передала на Фонд Оборони України	£ 200.00
Сл. п. Осип МЕДВЕДЮХ з Брадфорду залишив на ФОРУ	£ 100.00
Сл. п. Василь КВАСНИЦЯ з Брадфорду залишив на ФОРУ	£ 100.00
Павліна Зваричук з Лій з останньої волі сл. п. Івана ЗВАРИЧУКА передала на ФОРУ	£ 100.00

Вічна Ім пам'ять, а чужа земля хай буде легкою!

Канцелярія Президії СУВФ

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ»

Від 22. 6. 1982 до 22. 11. 1982.

Індивідуальні пожертви

Англія:

У.Т.К. (Галіфакс)	£50.00
У.Т.К. (Волтгам Крос)	£50.00
Із збірки на весіллі Богдана Данковича з Галиною Василик дня 31. 7. 1982 в Брадфорді	£35.00
Відділ СУБ (Лестер)	£25.00
Марія Гес (Болтон), у світлу пам'ять мужа сл. п. Василя що відійшов у вічність 12. 7. 1982 жертвує	£20.00
Із збірки на весіллі Марусі Доротяк 14. 8. 1982 в Гуддерсфілді	£10.00
Із збірки на весільному прийнятті Давида Пятничука з Кароль Бравн 19. 6. 1982 в Лондоні	£ 6.00
М. Ковалюк (Буртон-он-Трент)	£ 6.00
Ярослав і Михайлина Шлапак (Пітерборо) з нагоди свого 30-ліття подружнього життя	£ 5.00
По £5.00: О. Ковальчук (Брадфорд), Т. Саведчук (Манчестер), Р. Ма- карчук (Тортон Гіте), М. Путар (Кройдон), І. Кравчук (Честерфілд), П. Куцик (Манчестер), Г. Чабан (Брадфорд), І. Ковальчук (Лідс), С. Куче- рак (Лондон).	
£3.00 — І. Ниськокклон (Брадфорд). По £2.50 — І. Симкович (Лій), Й. Кузьо (Галіфакс). По £2.00: Д. Шутак (Брадфорд), І. Сідельник (Брад- форд), С. Дмитрик (Рашден), І. Лац (Волвергамптон), В. Петришин (Гайд), І. Бараняк (Сталибрідж). £1.50 — І. Бордуляк (Бері). По £1.00: В. Петришин (Бедфорд), Д. Походай (Бедфорд), В. Гаргай (Бері), В. Слюзала (Вест Бромвіч), Г. Керничний (Брадфорд).	

€
Листа ч. 111 Галіфакс): С. Михайлишин — £5.00, М. Химич — £5.00, П. Цебак — £2.00, В. Лопушняк — £1.00, В. Шибістий і В. Василюшин — по £0.50.

Австралія:

Збіркова листа ч. 234. По 1000 пезо жертували: В. Фединяк, С. Гдинчинський, М. Корнійчук, Г. Чубик, П. Наконечний, Р. Петраш, Ф. Михайлюк, М. Калиновська, М. Василюшин, В. Сіданич, С. Заяць, В. Пилипець, М. Булишин, О. Ягільник, М. Федисах.

США:

Д-р І. Новаківський (Джерсі Сіті) \$100.00
Ярослав Дацків (Нью-Йорк), у світлу пам'ять своєї Найдо-
рожчої і Незабутньої Дружини сл. п. *Іванни Дацків*
з Обухівських яка з Волі Всевишнього відійшла у вічність
17. 7. 1982 жертвує \$ 50.00
Українська Кредитова С-ка (Міннеаполіс) \$ 15.00
По \$5.00: Е. Галушак (Денвер), С. Кріслатий (Клівеланд), П. Рогатин-
ський (Дітройт), С. Гаврилюк (Йонкер), І. Винник (Нью-Йорк), Г. Луць
(Арізона), Мир. Савчак (Льонг Айлянд Сіті), І. Василькевич (Нью-Гайд
Парк).

Канада:

Лариса Мурович \$50.00
ОУВФ (Віндзор) \$30.00
Олекса Лесів (Вернон) \$10.00
Я. Головач (Отава) \$ 7.00
По \$5.00: А. Деманчук (Монтреаль), В. Кахнич (Тундер-Бей), Е. Бочан
(Торонто), Д. Стецок (Торонто).

Франція:

І. Попович (Сайнт Клявд) — 30.00 фф., М. Лехів (Лієвін) — 15.00 фф.

Німеччина:

В. Козак (Біберах) — 30.00 нм.

Інші пожертви:

Семен Бутней (Сальфорд) на Музей У.В.Б. ім. С. Бандери \$20.00
Слава Драбат (Лондон) на Музей У.В.Б. ім. С. Бандери,
в 5-ту річницю смерти сл. п. Ярослави Бандери жертвує £ 5.00

ПРИЄДНАЛИ НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ «В.Ш.»

В. Заставний — Аргентина — 1
О. Сорока — Ноттінггам — 1

Всім Шановним Збірщикам і Жертводавцям висловлюємо щирю подяку!

**КАТАЛОГ КНИЖОК
УКРАЇНСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ В ЛОНДОНІ — 1983**

1. Звичайна Олена та Михайло Млаковий: **»ВРОГО НАРОДУ«**, —
повість у двох томах, пам'яті мільйонів білих рабів,
що загинули у таборах невільничої праці ССРСР.
Том 1-ий сторін 467, том 2-ий стор. 471, м'яка обкл.
Ціна за два томи: £6.00 або \$15.00.
2. Плющ Василь, проф.: **»БОРОТЬБА ЗА УКРАЇНСЬКУ ДЕР-
ЖАВУ ПІД СОВЕТСЬКОЮ ВЛАДОЮ«**, —
підпільні українські організації в Україні у 1920-
1941 рр. Сторінок 125, тверда обкл.
Ціна: £2.00 або \$5.00.
3. Казанівський Богдан: **»ШЛЯХОМ ЛЕГЕНДИ«**, —
спомини про І. Климова-Легенду. Сторінок 292 з
ілюстраціями, тверда обкл. з сорочинкою.
Ціна: £3.00 або \$8.00.
4. Підпільні автори: **»ЛЮДИ ПІДПІЛЛЯ«**, —
збірка нарисів, оповідань і спогадів. Сторінок 291,
м'яка обкладинка.
Ціна: £2.00 або \$5.00.
5. Мечник С.: **»НЕСКОРЕНІ«**, —
документальна повість про героїську боротьбу
членів революційного підпілля ОУН. Сторінок 288,
м'яка обкладинка. Ціна: £2.00 або \$5.00.
6. Воропай Олекса, д-р: **»В ДОРОЗІ НА ЗАХІД«**, —
щоденник утікача. Сторінок 281, м'яка обкладинка.
Ціна: £2.00 або \$5.00.
7. Воропай Олекса, д-р: **»ЯСІР«**, —
листи, оповідання і народня творчість у німецькій
неволі. Сторінок 68, м'яка обкладинка.
Ціна: £1.00 або \$2.00.
8. Воропай Олекса, д-р: **»ЕТНОГРАФІЯ — НАУКА ПРО НАЦІЮ«**,
— брошура. Стор. 24. Ціна: £1.00 або \$2.00.
9. Геркен-Русова, Н.: **»ГЕРОЇЧНИЙ ТЕАТР«** —
роля і місія театру в нації. Стор. 93, м'яка обклад.
Ціна: £1.00 або \$2.00.
10. Донцов Дмитро, д-р: **»НАЦІОНАЛІЗМ«**, —
Сторінок 363, тверда обкладинка.
Ціна: £4.00 або \$10.00.
11. Донцов Дмитро, д-р: **»ЗА ЯКУ РЕВОЛЮЦІЮ«**, —
Стор. 59, м'яка обкл. Ціна: £1.00 або \$2.00.
12. Донцов Дмитро, д-р: **»ДУХ НАШОЇ ДАВНИНИ«**, —
Стор. 341, м'яка обклад. Ціна: £3.00 або \$8.00.

13. Донцов Дмитро, д-р: **»КЛИЧ ДОБИ«**, —
твори. Стор. 128, тверда обкладинка з сорочинкою.
Ціна: £1.50 або \$3.00.
14. Стоцький Іван: **»КЛЕПАЧІВСЬКИЙ РЕЙД«**, —
повість для молоді про дії УПА з останньої світо-
вої війни. Цікаво і доступно написана. Сторінок
180, тверда обкладинка. Ціна: £3.00 або \$6.00.
15. Радзикевич В.: **»НІЧ ПРОМИНУЛА«**, —
історична повість. Стор. 140, тверда обкладинка з
сорочинкою. Ціна: £2.00 або \$5.00.
16. Стус Василь: **»ЗИМОВІ ДЕРЕВА«**, —
книжка поезій з України. Сторінок 206, тверда
обкладинка. Ціна: £3.00 або \$6.00.
17. Білик Іван: **»МЕЧ АРЕЯ«**, —
роман-розповідь про життя, труд і подвиги наших
далеких предків. Стор. 440, тверда обкладинка.
Ціна: £4.00 або \$10.00.
18. Любомирський Степан: **»ПРОМЕТЕЇВ ВОГОНЬ«**, —
роман, що зображує боротьбу українських патріо-
тів з московськими наїзниками після II-ої світової
війни на українських землях. Сторінок 544, тверда
обкладинка. Ціна: £6.00 або \$15.00.
19. Любомирський Степан: **»МІЖ СЛАВОЮ І СМЕРТЮ«**, —
повість, із ділянки національно-визвольної бороть-
би українського народу, в трьох томах. Всі три
томи в м'якій обкладинці.
Том I — стор. 174. Ціна: £2.00 або \$5.00.
Том II — стор. 159. Ціна: £2.00 або \$5.00.
Том III — стор. 192. Ціна: £2.00 або \$5.00.
Ціна в комплекті: £5.00 або \$12.00.
20. Вудка Юрій А.: **»МОСКОВЩИНА«**, —
мемуарний есей. Сторінок 298, тверда обкладинка.
Ціна: £5.00 або \$12.00.
21. Шанковський Ігор: **»СИМОНЕНКО«**, —
студійна праця, про поета Василя Симоненка. Сто-
рінок 212, тверда обклад. Ціна: £3.00 або \$8.00.
22. Хортиця Микола: **»ВЕЛИКА ГРА«**, —
повість з боротьби українського народу. Стор. 224,
м'яка обклад. Ціна: £2.00 або \$5.00.
23. Шкварко Іван: **»ПРОКЛИНАЮ«**, —
повість. Стор. 215, м'яка обклад.
Ціна: £2.00 або \$5.00.
24. Мірчук Петро, д-р: **»СТЕПАН БАНДЕРА«**, —
Символ Революційної Безкомпромісовости. Стор.
160, м'яка обкладинка. Ціна: £3.00 або \$8.00.

25. Мірчук Петро, д-р: **»КОЛІВЩИНА«**, —
Гайдамацьке повстання 1868 р. Сторінок 320, тверда обкладинка. Ціна: £5.00 або \$12.00.
26. Мірчук Петро, д-р: **»ЗА ЧИСТОТУ ПОЗИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ«**, —
сторінок 184, м'яка обкл. Ціна: £1.00 або \$2.00.
27. Мірчук Петро, д-р: **»МИКОЛА МІХНОВСЬКИЙ АПОСТОЛ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ«**, —
сторінок 136, м'яка обкл. Ціна: £2.00 або \$5.00.
28. Мірчук Петро, д-р: **»ПЕРШИЙ ЛИСТОПАД«**, —
стор. 59, м'яка обклад. Ціна: £1.00 або \$2.00.
29. Мірчук Петро, д-р: **»УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ 1917-1920 РР.«**, — стор. 400, тверда обкл.
Ціна: £4.00 або \$10.00.
30. Мірчук Петро, д-р: **»УКРАЇНСЬКО-МОСКОВСЬКА ВІЙНА (1917-1919)«**, — стор. 80, м'яка обклад.
Ціна: £1.00 або \$2.00.
31. Мірчук Петро, д-р: **»УКРАЇНСЬКА ВИЗВОЛЬНА СПРАВА І УКРАЇНСЬКА ЕМІГРАЦІЯ«**, —
стор. 78, м'яка обкл. Ціна: £1.00 або \$2.00.
32. Мірчук Петро, д-р: **»ЗУСТРІЧІ Й РОЗМОВИ В ІЗРАЇЛЮ«**, —
стор. 128, тверда обкл. Ціна: £2.50 або \$6.00.
33. Дмитрик Євген: **»ПОВСТАНСЬКІ НАРИСИ«**, —
стор. 125, м'яка обкл. Ціна: £1.50 або \$4.00.
34. Биковський Лев: **»ПОЛЬСЬКЕ ПОВСТАННЯ У ВАРШАВІ 1944 РОКУ«**, — спомини очевидця.
Стор. 47, м'яка обкл. Ціна: £1.00 або \$2.50.
35. Сергієнко Микола: **»У КІГТЯХ ТИРАНІВ«**, — повість.
Стор. 230, м'яка обкл. Ціна: £2.00 або \$5.00.
36. Юрій Борець-Чумак: **»РЕЙД БЕЗ ЗБРОЇ« (УПА на Заході)**, — спогади старшини УПА. Стор. 300, тверда обклад. з сорочинкою. Ціна £6.00 або \$15.00
37. Юрій Борець: **»У ВИРІ БОРОТЬБИ«**, —
повість нашої доби. Стор. 319, тверда обкладинка з сорочинкою. Ціна: £6.00 або \$15.00.
38. Караванський Святослав: **»МОЄ РЕМЕСЛО«**, — поезії.
Стор. 184, тверда обкл. Ціна: £5.00 або \$12.00.
39. Караванський Св.: **»ЯРИНА« (Ярина з городу Хоми Черешні)** — гумор, біографія слів, казка і молитва. Стор. 187, тверда обклад. Ціна: £5.00 або \$12.00.
40. Макар Володимир: **»БОЙОВІ ДРУЗІ«**, — спомини.
Стор. 415, тверда обкл. Ціна: £6.00 або \$15.00.

(Закінчення буде)

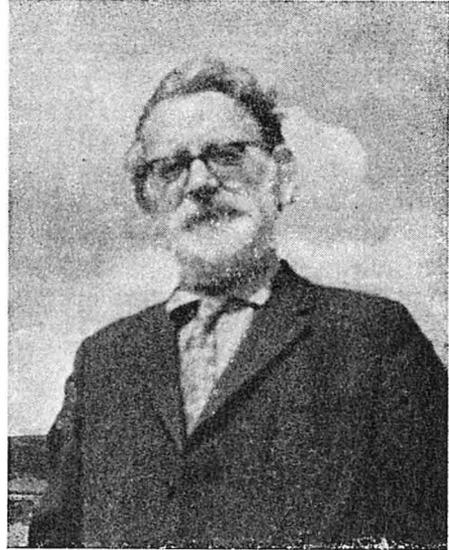

Ділимося сумною і болючою вісткою з українською громадською, британськими приятелями, з членами Європейської Ради Свободи, Англо-Українського Товариства і Британської Ради Свободи, що в суботу, 27 листопада 1982 року, після довгої недуги серця, помер у Тодмордені на 75 році трудолюбного життя —

сл. пам. ДЖОН ГРАГАМ,

довголітній палкий приятель української громади у Великій Британії й українського народу в його змаганнях до волі та державности.

Сл. п. Джон Грагам, журналіст і політичний діяч у рядах Британської Робітничої Партії, пройшов під час свого життя важкий і творчий шлях діяльності на британському, українському і міжнародному

полях. Перд другою світовою війною Покійний працював деякий час агентом у виборчій окрузі під час парламентарних виборів, а під час війни та по війні в кабінеті міністра фінансів. У цьому характері вїздив у дипломатичних місіях у інші країни. З московсько-большевицькою системою та політикою запізнався основно під час війни і зараз по війні в Лондоні та в Москві, а це пізнання скерувало його на шлях активної співпраці та дружби з поневоленими Москвою народами, зокрема з українським націоналістичним рухом і з Антибольшевицьким Бльоком Народів.

Сл. п. Джон Грагам став членом Англо-Українського Товариства в шістдесятих роках, а в 1967 році був обраний генральним секретарем цього Товариства і на цьому пості працював до кінця свого життя. Він був співсновоположником і провідним членом Європейської Ради Свободи від її оснoвання, а рівночасно оснoвoположником у 1968 році Британської Ліги Європейської Свободи та її головою до свого захворіння. Сл. п. Джон Грагам був редактором 35 чисел «Англо-Українських Вістей», співробітником «Юкреїнієн Ревю» і «АБН Корреспондєнс», і головним звітодавцем під час судового процесу Б. Сташинського в Карльсруте, який убив на приказ Політбюра КП ССРСР Провідника Степана Бандеру. Покійний Джон Грагам був дуже близьким приятелем і другом Блаженнішого Патріярха Йосифа І, якому склав візиту після звільнення з московського ув'язнення, дост. Ярослава Стецька, голови ЦК АБН і Проводу ОУН, і багатьох визначніших українців у Великій Британії і в Європі.

За працю сл. п. Джона Грагама для української національної справи й української громади у Великій Британії і в Тодмордені, Загальні Збори СУБ нагородили Покійного званням Почесного Члена СУБ.

З відходом сл. п. Джона Грагама у вічність український народ і українська громада у Великій Британії втратили щирого і відданого приятеля, безкомпромісного друга й прикладного борця проти комунізму та московського більшовизму-імперіялізму, за свободу людини й народів.

Покійний оставив смутком і болем прибиту вдову, доньку, сина і невістку, багато друзів і приятелів, яким висловлюємо наші найглибші співчуття.

Вічна Йому Пам'ять!

*Керівні й Екзекутивні Власті СУБ,
Провідні Члени АУТ і БЛЕС у Лондоні,
Дирекції УІС і УВС,
Редакція «Визвольного Шляху»,
Друзі Покійного*

Ділимося з націоналістичним активом і українською громадою сумною вісткою, що 16 листопада 1982 р. в США від серцевого розриву помер на 76-му році життя —

сл. пам. підпслк. Юрій ЛОПАТИНСЬКИЙ-КАЛИНА,

видатний військовий і націоналістичний діяч. Юрій Лопатинський походив з глибокопатріотичної священичої родини Дем'яна Лопатинського (1866-1951), пароха Успенської церкви у Львові й директора в-ва «Діло».

Юрій Лопатинський, визначний член ОУН, віддав ціле своє життя на службі Батьківщині, про що свідчить реєстр його організаційних функцій та дій: поручник «Карпатської Січі» і комендант підстаршинської школи в Хусті, підполковник Української Повстанської Армії, учасник протинімецької і протибільшевицької боротьби ОУН і УПА, в'язень німецьких концентраційних таборів, член Закордонного Представництва Української Головної Визвольної Ради, співзасновник і член дослідного центру «Пролог» у Нью-Йорку, співзасновник «Сучасної України». Славної пам. Юрій Лопатинський провадив від Головного Штабу УПА переговори з Головним Командуванням польської Крайової Армії (АК) у справі перемир'я та демаркаційної лінії, що закінчилися сепаратним договором з 18 травня 1946 р. Був довголітньо головою Об'єднання колишніх вояків УПА.

Похорони полум'яного патріота сл. пам. Юрія Лопатинського відбулися в суботу, 20 листопада 1982 р. Його тлінні останки спочивають на українському цвинтарі св. Андрія в Савт Бавнд-Бруку, Н.Дж.

Вічна Йому пам'ять!

Друзі з ОУН

БІБЛОГРАФІЯ

Бюлетень Лондонського Відділу Українського Крайового Патріархального Об'єднання Мирян Помісної УКЦеркви у Великій Британії, чч. 2, 3-5 за 1982 р.

Євангельський Ранок, видає Українське Євангельське Об'єднання в Північній Америці. Ч. за січень-березень 1982 р.

Післанець Правди, орган Українського Місійно-Біблійного Товариства та Об'єднання Українських Євангельсько-Баптистських Церков у США, числа за листопад-грудень 1981 р., січень-лютий, березень-квітень 1982 р.

Нові Скрижалі, орган Ради ініціаторів Соборного Храму Рідної Віри. Квартальник, Вінніпег, ч. 1 за 1982 р.

Бюлетень Комітету Українців Канади, ч. 1 за січень-березень 1982 р.

Інформаційний Бюлетень Бібліотеки Симона Петлюри в Парижі, ч. 44 за січень 1982 р.

Інформативний Листок СУСТЕ ч. 52 за квітень 1982 р., Рим, Італія.

Інформативний Листок Відділу СУВ і братніх установ у Ноттінгемі, Англія, ч. 2 за травень-серпень 1982 р.

Гордієнко Г., інж. проф.: **Бібліографія друкваних праць за роки 1927-1982**. Накладом автора, Філядельфія, 1982 р., 187 стор., тверда обкладинка.

Давиденко М.: **Теорія політичної економії**, том I, Капіталістичний спосіб виробництва. Накладом Ілька Давиденка, Лондон, Англія, 1982 р., 752 стор., тверда обкладинка.

Лавренко М.: **Дивнії діла Твої, Господи**, збірка оповідань. В-во «Рідний Край», Нью-Йорк, 1975 р., 304 стор., м'яка обкладинка.

Левадний І.: **Леонід Полтава, майстер різноманітних жанрів**. Монографія, відбитка із «Визвольного Шляху», Нью-Йорк 1982 р., 82 стор., м'яка обкладинка.

Полтава Л.: **Аляска**. Нарис, накладом автора, Нью-Йорк, 1981 р., 82 стор., м'яка обкладинка.

Ткачук С.: **Подорож у вічність**. Поезії, В-во Критеріон, Бухарест, Румунія, 1982 р., 133 стор., м'яка обкладинка.

Черінь Г.: **Українська кров**. Оповідання, відбитка із «Визвольного Шляху», Лондон, Англія, 77 стор., м'яка обкладинка.

Чуб Д.: **У дзеркалі життя й літератури**. Статті, розвідки, спогади. В-во «Ластівка», Мельборн, Австралія, 1982 р., 200 стор., м'яка обкладинка.

Чуб Д.: **Як Москва русифікує Україну**. (Минуле і сучасне української книжки). В-во «Ластівка», Мельборн, Австралія, 1982 р., 16 стор., м'яка обкладинка.

У лавах Дружинників. Спогади учасників. Видання Дружин Українських Націоналістів (ДУН). Матеріали зібрав і впорядкував Мирослав Кальба. Денвер, Колорадо, США, 1982 р., 159 стор., м'яка обкладинка.

Збірник на пошану Василя Орелецького (1895-1976). Видання Українського Вільного Університету. Зредагували: Зіновій Соколюк, Володимир Дідович, Мюнхен, 1982, 172 стор., м'яка обкладинка.

Обрії. Альманах поезії, прози, літературної критики та мовознавства. Упорядники: Євген Мияйчук, Михайло Михайлюк. В-во Критеріон, Бухарест, Румунія, 1982 р., 200 стор., м'яка обкладинка.

Український шпиталь Народньої Лічниці. Друге поширене видання. Перше видання вийшло у Львові 1938 року. Редакція і вступ Івана Кедрина. У другому виданні передмова д-ра Павла Пундія. Видання Медичного Архіву і Бібліотеки УЛГПА, Чикаго 1980 р., 138 стор., тверда обкладинка.

2000 років Києва, 1600-річчя Української Державності, 40-річчя Української Повстанської Армії. Видання Світового Українського Визвольного Фронту та Асоціації Діячів Української Культури, Торонто, 1982 р., 32 сторінки.

Index Lctionum. Програма викладів Українського Вільного Університету у літньому семестрі 1982 р., 70 стор.

Привіти, доповіді і резолюції 37-их Річних Загальних Зборів Союзу Українців у Великій Британії, Лондон, Англія, 1982 р.

Збірник матеріалів УПА. Видання Крайового Комітету Відзначення 40-річчя УПА, Лондон, Велика Британія, 1982 р.

Звіт із діяльності Союзу Українців у Великій Британії за час від 1. 1. до 31. 12. 1981 р., Лондон, Англія, 1982 р.

Вісник, суспільно-політичний місячник, орган Головної Управи ООЧСУ у США, чч. 2-3, 4, 5, 6, 7-8, 9 за 1982 р.

Наш Фронт, суспільно-політичний журнал в Австралії, орган ЛВУ в Австралії, чч. 5, 6, 7, 8 за 1982 р.

Сучасність, журнал літератури, мистецтва та суспільного життя, Нью-Йорк, чч. 11, 12 за 1981 р. і чч. 3, 4-5 за 1982 р.

Украпрес, огляд української преси, Грілі, Колорадо, США, чч. 2, 3, 4-5, 6, 7 за 1982 рік.

Життя і Школа, журнал освіти та культури, Стейт коледж, Пенсільванія, США, ч. 1 за 1981 р., ч. 3 за 1982 р.

Літопис Бойківщини, піврічник присвячений дослідям історії культури й побуту бойківського племені, Філядельфія, США, чч. за січень-червень 1981 р., ч. 2 за липень-грудень 1981 р., ч. 1 за січень-червень 1982 р.

Українська книга, кварталник бібліографії й книгознавства т-ва українських бібліофілів, Українського бібліотечного т-ва Америки і Бібліографічної комісії НТШ, Філядельфія, США, чч. 2, 3 за 1981 р. і ч. 1 за 1982 р.

Наше життя, журнал Союзу Українок Америки, Нью-Йорк, усі числа до 7 за 1982 р.

Авангард, журнал української молоді та студентства. Видання ЦУ СУМ, Нью-Йорк, чч. 2, 3-4 за 1982 р.

Крилаті, журнал українського юнацтва. Видання ЦУ СУМ, Брюссель, чч. 3 і 4, 5, 6, 7-8, 9 за 1982 р.

Свічадо, журнал Української Студентської Громади (Округа Лондон), Лондон, Англія, ч. 1 за 1982 р.

Юні Друзі, журнал для молоді, видає Союз Українців у Великій Британії, Лондон, Англія, ч. 2 за 1982 р.

Вісті Осередку Української Культури і Освіти, Вінніпег, Канада, чч. 4, 5 за 1981 р.

Патріярхат, видають: Управа Українського Патріярхального Світового Об'єднання і Крайова Управа Українського Патріярхального Товариства, Нью-Йорк, чч. 2, 3, 4, 5, 6, 7-8 за 1982 рік.

Церковний Вісник, двотижневик. Видає Українська Католицька Парафія св. Володимира і Ольги в Чикаго, США, чч. 4, 7, 10, 11, 13 за 1982 рік.

Alma Mater, журнал питомців Української Папської Колегії св. Йосафата в Римі, ч. 52, травень 1982 р.

Рідна Церква, український православний церковно-релігійний журнал, Новий Ульм, Західня Німеччина, ч. 130 за травень-червень 1982 р.

Післанець Правди, орган Українського Місійно-Біблійного Товариства та Об'єднання Українських Євангельсько-Баптистських Церков у США, Чикаго, чч. 11-12 за 1981 р. і чч. 1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10 за 1982 р.

Євангельський Ранок, український християнський кварталник, видає Українське Євангельське Об'єднання в Північній Америці, Дунвуді, США, числа за січень-березень і квітень-вересень 1982 р.

Нові Скрижалі, кварталник, видає Духовне Вогнище Рідної Віри, Вінніпег, Канада, чч. 1, 2 за 1982 р.

Бюлетень Комітету Українців Канади, Вінніпег, Канада, чч. 1, 2 за 1982 р.

Пресовий Бюлетень УВУ, неперіодичне видання Українського Вільного Університету, Мюнхен, Західня Німеччина, чч. 2, 3 за 1982 р.

Інформаційний Бюлетень Бібліотеки ім. Симона Петлюри в Парижі, ч. 44 за січень 1982 р.

Інформативний Листок СУСТЕ ч. 52 за квітень 1982 р., Рим, Італія.

Інформативний Листок Відділу СУВ і братніх установ у Ноттінггамі, Англія, ч. 2 за травень-серпень 1982 р.

Chichester M., Wilkinson J.: **The Uncertain Ally: British Defence Policy 1960-1990**. Published by Gower, Aldershot, Hant's, England, 246 pp., hard cover.

Haevska, S.: *Treasures of the Centuries*. Published by the Ukrainian Foundation New York-Denver, 1981, 112 pp., soft cover.

Troyanski, S.: *The Strongest Ally*. Published by Foreign Affairs Publishing Co. Ltd., Richmond, Surrey, England, 57 pp., paperback.

Lokietek, B.: *From Stalemate to Victory*. Published by Western Goals Europe, American European Strategy Research Institute, Munich, West Germany, 1982, 12 pp.

The Freedom Manifesto. Published by the Ukrainian Central Information Service (UCIS), London, Munich, New York, Toronto, 1982, 29 pp.

Subjugated Nations — the West's Strongest Ally. Published by the Organizing Committee of the Conference of the Anti-Bolshevik Bloc of Nations, London, England, 1982, 19 pp.

The Captive Nations. Published by the Captive Nations Committee, Bradford, West Yorks, England, 1981, 58 pp.

Latvians in Great Britain. Published by the Latvian National Council in Gt. Britain, 1978, 14 pp.

Latvia and Latvians. Published by the Central Board 'Daugavas Vanagi', London, England, 1978, 48 pp.

Between Death and Life, the memoirs of Oksana Meshko. Translated from Ukrainian by George Moshinsky. Published by the Women's Association for the Defense of Four Freedoms of Ukraine, Inc., New York—Toronto—Sydney, 1981, 176 pp., hard cover.

Ukraine and the Ukrainians. A collection of selected articles. Edited by I. Dmytriw and J. Wasyluk. Published by the Association of Ukrainians in Gt. Britain, 1982, 144 pp. hard cover.

Ukraine — A Christian Nation. Published by the Ukrainian Catholic Eucharistic Committee in Australia, Melbourne, Australia, 1973, 33 pp., paperback.

Mitteilungen Nr. 18. Schriftleitung: Hryhorij Waskowycz. Sprachliche Redaction: Roman Szuper, Munchen 1981, 343 pp., paperback.

Ucrania, Sinopsis Historica. Published by the Servicio Central de Informacion Ucranio, 1980, Toronto—Londres—Buenos Aires, 14 pp.

Annual Report of the National Library of Wales, Aberystwyth 1981, 115 pp.

Historical Abstracts, Part A, Modern History Abstracts (1450-1914). Part B, Twentieth Century Abstracts (1914-1981), Vol. 32, Winter 1981.

The Ukrainian Review. A quarterly magazine published by the Association of Ukrainians in Gt. Britain. No. 4 Winter 1981, No. 1 Spring 1982, No. 2 Summer 1982, No. 3 Autumn 1982.

The Ukrainian Quarterly, a Journal of East European and Asian Affairs. Published by the Ukrainian Congress Committee of America. Nos. 3, 4 1982.

ABN Correspondence, a Bulletin of the Anti-Bolshevik Bloc of Nations, Munich, West Germany, Nos. 1, 2, 3, 4-5 1982.

Kultura. Revue Mensuelle, Instytut Literacki, Paryż, all Nos. from January to October 1982.

L'Est Europeen. Revue bimestrielle, Paris, France. All Nos. from January-February to September-October 1982.

News from Ukraine, published by the Ukrainian Division of the American Friends of the Anti-Bolshevik Bloc of Nations, Hagerstown, Maryland, U.S.A. No. 1, Summer 1982.

Caminos de Liberacion. Boletin de la Obra Redentora de la Orden de la Merced. Numero 2 1982.

Journal. Institute of Muslim Minority Affairs, King Abdulaziz University, Jeddah. No. 2 Winter 1980 and No. 1 Summer 1981.

Sobornost incorporating *Eastern Churches Review*. Published by the Fellowship, London, England, No. 1 1982.

Keston News Service. Information from Keston College, Keston, Kent, England. Nos. 146, 148, 1982.

Newsletter in Defence of Human Rights. Published by the Help and Coordination Committee, Hericy, France, April 1981.

Newsletter of the Ukrainian Professional and Business Club of Toronto, Inc., February 1982 and Summer 1982.

The Albanian Resistance. News Bulletin of the National Democratic Committee For a Free Albania. No. 115, 1981, Paris, France.

Flamuri, 'The Flag'. Organ of the Albanian Democratic Party, Rome, Italy, No. 233-236, 1981.

Free China Weekly, Taipei, Taiwan, Rep. of China, No. 17, May 2, 1982.

Przegląd Prasy zagranicznej. Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Londyn, Styczeń-Luty, Marzec-Kwiecień, Mai, Czerwiec, Lipiec, Sierpień 1982.